

מחברים

גליון רמ"ז
פרשת בלק
תשפ"ה

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישראל

על המדף <<<

סט חומש 'אור החיים' המבואר

חמשה חומשי תורה, עם פירוש רש"י [המבואר]. וסביבם נסדרו דברי רבינו האור החיים ז"ע מוה"ר שני, ומבוארים בביאור נפלא, עשיר ומורחב, עם הארות והוספות רבות לתועלת הלומדים. מהדורת 'אור החיים המבואר' מבית 'עוז והדר', התחבבה על קהל לומדי התורה, מכל הקהילות ובכל הרמות, ובפרט לרבבות לומדי תורתו של רבינו האור החיים הק' ז"ע. הפירוש הנפלא עם ההערות הנחוצות נערכו בידי הגאון החסיד רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א, ריש מתיבתא 'עוז והדר', והם מאירים את עיניהם של הלומדים, פותחים בפניהם צוהר חדש במשנתו של רבינו האור החיים, ומסייעים בידיהם להיטיב את הבנתם בעומק דבריו ובסוד כוונתו. הביאורים ערוכים בטוב טעם וסדורים בשני מדורי הביאור 'מאורי אור' ו'לקוט מאורי החיים', עם הרחבת העניינים, להאיר את עיניהם של הלומדים בהבנת דבריו הק'.

חומש 'אור החיים'

חמישה חומשי תורה עם פירוש "אור החיים" הקדוש, הספר הוא תצלום דפוס ראשון (וינציה תקס"ב) אשר הדפיס רבינו המחבר הק' בעצמו בחייו ז"ע, בכרך אחד.

מדובר במהדורה ייחודית ומדויקת כתבנית שקבע רבינו המחבר זיע"א, ללא עריכה כל שהיא וללא שום התערבות בספר. מהדורה זו מציעה חווית לימוד אותנטית המשלבת דיוק בנוסח המקורי לצד העיצוב שבחר המחבר זיע"א, בספר נדפס גם תרגום אונקלוס ופירוש רש"י, הספר מותאם למבקשים להעמיק בלימוד פירושו של אור החיים הקדוש מתוך נאמנות לדרך שבה הועברה תורתו לראשונה לדפוס.

ספר זה נודע כסגולה לברכה והצלחה למחזיקו בבית, והלימוד בו נודע כסגולה לעניינים רבים. הספר מתאים ללימוד אישי, שיעורי תורה, ומתנה מושלמת לאלה הדבקים במשנת רבינו האור החיים.

באור החיים תולדות רבינו חיים בן עטר

פרקי חיים ותולדות איש האלוקים, רבינו האור החיים ז"ע. עם איורים, תמונות ומסמכים נדירים, השופכים אור על חיי רבינו ומאורעות התקופה.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

השבוע בגליון:

חשיפה: סוד המילים שנחקקו על גבי מצבת האור החיים הק' עמ"ז

האור החיים הק': רצה למות כיהודי עמ"ב

אקטואליה: האם מותר לטלטל ספר תורה למקום נופש? עמ"א

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

בלעם פחד מפני אנחה של יהודי

וַיֵּרָא בָלָק בֶּן צְפּוֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֹמְרֵי (כב, ב).

הענין מה שבלק חרד כל כך מפני בני ישראל עד ששלח אחרי בלעם. זה מרומז בהכתוב גופא: "וירא בלק" - מה ראה, "את כל אשר עשה ישראל לאומרי" - הוא לשון אמירה ודיבור, היינו מה שישאל עושים באמרי ודיבורי פיהם בתורה ותפלה.

ולכן "וירג מואב מפני העם", עם הוא לשון קריירות מלשון גחלים עוממות, היינו גם מאותם שנתקרו מדרכי עבודת ה' יתברך יראו ופחדו. וכמו שאמר אבא מארי [הרה"ק רבי מרדכי מטשערנאביל] זצ"ל, בשם מרן הבעש"ט ז"ע: שגם זה האיש המוטרד בעסקיו כל היום בשווקים וברחובות וכמעט ששוכח שיש בורא עולם, רק בעת שמגיע זמן תפלת מנחה עולה על זכרוננו שהגיע זמן התפלה וגונח ונאנח בלבנו בהתבוננות האיק שפנה כל היום בהבלי העולם, והוא רץ לסימטא אחת מן הצד ומתפלל מנחה, הגם שאינו יודע כלל מה הוא מדבר, עם כל זה גם זה חשוב ויקר מאד לפני הבורא ברוך הוא, והאנחה שלו בוקעת רקיעים. ולכן יראו בלק ומואב גם מאנשים האלו כי רב כחם מאוד; "ויקץ מואב מפני בני ישראל", הם אותם שהם במדרגה גדולה ובשם ישראל מכונים, שמפניהם קצו בחייהם.

(מגן אברהם להמגיד הק' מטרסקי)

ע"י שנתבייש סרו ממנו קצת מהמידות הרעות - והיה יכול לראות מלאך אלקים

אִם לִקְרָא לָךְ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לָךְ אִתָּם וְגו' (כב, ט). יש לבאר למה בתחילה אמר הקב"ה לבלעם לא תלך עִמָּהֶם, ואחר כך כששלח בלק שרים רבים ונכבדים מאלה אמר אִם לִקְרָא לָךְ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לָךְ אִתָּם, האיד שייך שינוי רצון ח"ו אצל הבורא ברוך הוא.

אך נראה דהנה רצון הבורא ברוך הוא היה שבלעם גם כן יברך את ישראל, וכמו שמצינו בפרשה שבירך את ישראל, אך שלא היה יכול להיות קיום בברכתו לחול על ישראל מחמת שהיה משוקע מאוד בסטרא אחרא ומדות רעות שלו עין רעה ונפש רחבה ורוח גבוה, ומחמת זה לא היה באפשר שיברך את ישראל, רק אח"כ כשהיה לו בושא לפני שרי בלק כמ"ש אל האתון לו יֵשׁ חֶרֶב בְּיָדִי כִּי עָתָה הִרְגָתִיךָ (להלן ט) והיה לו בושא גדולה, באותה שעה כמו שפירש רש"י ז"ל, ומחמת אותה הבושה נסתלק ממנו קצת המדות רעות שלו עד שהיה יכול להיות קיום בברכתו שיברך את ישראל.

זה פירוש הכתוב (להלן לא) וַיִּגַּל ה' אֶת עֵינֵי בָלָם וַיֵּרָא אֶת מַלְאָךְ ה' וְגו', שלכאורה תמוה

האיק אפשר שטמא כזה יוכל להסתכל בפני מלאך. אך על ידי בושא הגדולה שהיה לו באותה שעה נסתלק ממנו קצת המדות רעות שלו והיה יכול להסתכל בפני המלאך. וזה פירוש הפסוק ויגל ה' את עיני בלעם, ויגל הוא לשון הסרה כמו ויגל יעקב את האבן (בראשית כט י), פירוש שסר ממנו קצת המדות רעות שלו עין רעה, ומחמת זה היה יכול להסתכל בפני המלאך ולהיות קיום בברכתו:

(בת עין - בפרשתנו)

נכודם של הבריות

וַתֵּרָאֵנִי הָאֶתּוֹן וַתֵּלֶן לִפְנֵי... שְׁלֹשׁ רָגְלִים אוֹלֵי נִטְתָּה מִפְּנֵי כִּי עָתָה גַם אֶתְּךָ הִרְגָתִי וְאוֹתָהּ הִתְיַיְתִי (כב, ל). וברש"י ואותה החייתי - ועתה מפני שדברה והוכיחתך ולא יכולת לעמוד בתוכחתה... הרגתה, שלא יאמרו זו היא שסלקה את בלעם בתוכחתה ולא יכול להשיב, שחם המקום על כבוד הבריות.

המלאך הרג את אתונו של בלעם הן מפני שהיה חשש שהיא תשמש לעבודה זרה והן משום שהקב"ה חס על כבודו של אותו רשע. צא ולמד עד כמה יש להקפיד ולחוס על כבודן של הבריות, ואם בלעם נהגו כך, על אחת כמה וכמה בכל אדם ואדם מישאל!

רבי ראובן קרלינשטיין זצ"ל סיפר בהקשר לכך כי באחד הימים דרש רבי חיים ברים זצ"ל דרשה שאותה קרא מתוך הכתוב, ולאחר שסיים את דרשתו, עזב את המקום, כשהוא שוכח את הדף שמתוכו קרא על הסטנדר.

המבחינים בכך נגשו ליטול את הדף ולהציץ בו - אולם למרבה הפליאה הם גילו לפנייהם דף ריק... כששאלו על כך את רבי חיים התחמק מתשובה, אך לאחר הפצרות רבות מצד מקורביו הסביר שהדרשן שדיבר לפניו קרא את דבריו מתוך הכתב, ומאחר שחשש שאם ידבר בעל פה יהיה הדבר נראה כאילו הוא דרשן גדול יותר מן הדרשן שקדם לו, עשה עצמו כקורא מתוך הכתוב... כבוד הבריות עדיף היה בעיניו על פני כבודו שלו! (מתוך האור)

"רק חסרון אחד יש בדירה זו" - אין בה היכן לתלות את המנורה...

מֵלֶאכֶת בֵּיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב (כב, יח). סיפר הגה"ח רבי גד"ל אייזנר זצ"ל על בן גילו, וואלף שמו, בנו של נתן חסיד. אחד מן החבורה היה זה, ידיד כהלכה. וואלף זה, כמו שאר בניו של נתן חסיד, היה מאלה שלא היה להם כלום ולא היו צריכים כלום ("גארנישט גיהאט" - און גארנישט גידארפט"). מאלה שכל חיותם מעבודת השי"ת בשמחה. ביום מן הימים נכנס וואלף אל השטיבל

פניני אביר יעקב עמ"ה

והנה פתחה האתון את פיה והדבר הראשון שדיברה עליו היה הייחוס שלה - "הלא אֲנִי אֶתְנֶה אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה", והדבר השני - מה היא כבר הספיקה לעשות, "הֲהִסְפֵּן הִסְפַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ כֹּה...". כששמע זאת הקב"ה אמר: "אם אלו הדברים שעליהם יודעים החמורים לדבר, מוטב שישתקו... (הגאון רבי שלמה לוונשטיין שליט"א - מתוך האור)

מכות ובזיונות, ואינני יכול לומר דבר. לכל הפחות, רבוננו של עולם, תן לי פה שאוכל למחות בפני העגלון על המכות הרבות שהוא מכה אותי מדי יום ביומו...". הסכים הקב"ה ואמר: "אקח מכם נציגה נכבדת, הלא היא אתונו של בלעם, ולה תינתן הרשות לפתוח את פיה ולדבר, ונראה מה יהיו דבריה. אחרי שנשמע אותה - נחליט לגבי כלל החמורים!"

ווארט מהאור החיים הק'

למות כיהודי

סיפר עד ראייה: בעיר קוזניץ והסביבה היה ידוע 'גנשר' המשומד, שהגיע לגדולה ונעשה ראש העיר. הנוצרים לעגו לו כרגיל, והיהודים ברחו ממנו, כדי לא להסתכל בפניו של אותו רשע. בראש השנה של שנת תש"ג, הועלה באש בית הכנסת המפורסם של המגיד מקוזניץ. למחרת הובאנו לשטוף את הרצפות בבנין המרכזי של מפקדת הס"ס. לפתע פתאום שמעתי צעקות, מבטי הופנה לכיוון הצעקה ושערותי סמרו למחזה עיני. ממולי עמד ראש העיר לשעבר, המשומד גנשר, ומסביבו כעשרים גרמנים שהיכוהו עד זוב דם. אתה יהודי או לא? צרחו. הוא ספג מהלומות קשות ופניו נתעקמו. הוא עמד בקומה זקופה ולא ענה. המפקד הלקהו בעצמו אך ללא הועיל. הוא לא הוציא הגה מפיו, ושפתיו מהודקות היטב. המפקד רמו, ואחד מהרשעים רץ, הוציא מפח האשפה ספר תורה והדליק עצים אחדים, נתלקחה מדורה והלו ציווה: זרוק את זה למדורה ותינצל!

סוף סוף נזדקף גנשר ואמר בקול רם: לא אעשה זאת! לא אשרוף את ספר התורה! את זה אהבתי! הנני יהודי! אתם יכולים להמיתני, אין דבר, לא איכפת לי. עכשיו הוקל לי. כל הזמן לא יכולתי לגלות זאת. סבלתי כי תמיד בנפשי נשאיתי יהודי ואהבתים אהבה עזה. תודה רבה לכם מרצחנים! מכת אגרוף חזקה הפסיקה את דבריו. פניו של גנשר החווירו, והוא צנח על האדמה. הרשעים השתגעו מכעס. עינים היתה צרה בהצלה זו הבאה לגוף המעונה, ציוו לפשוט את בגדיו וזרקו את גופו למדורה שהוכנה לשריפת ספר התורה.

הבגדים נשלחו לאשתו והיה כתוב עליהם בציניות: 'מתנה'. בידי אשתו היה שמור פתק עליו היה כתוב: השתדתי כי רציתי פרנסה. פעמים אין ספור קללתי צער זה. העיקר שגרם את אי שביעות רצוני, למרות הכסף והזהב המדומה, היא גירסא דינקותא, דברי תורה שספגתי מימי ילדותי. רעיון אחד מלווני ואי אפשר להשתחרר ממנו, עוקב אחרי, מקפח את מנוחתי: בטפשות מנעתי את עצמי מלחיות כיהודי, תעמוד לי גירסא דינקותא שלי לכפר על החטא הזה ותעזור לי למות כיהודי (עדות רביה בתוך הספר 'אני מאמין' עמוד 74).

כתב הגאון רבי צבי הירש מייזליש זצ"ל בראש ספרו שו"ת 'מקדשי השם' (זו זהב! אות ל): ופלא ראינו שאותם אנשים חופשיים שראו שאנחנו מתפללים ומניחים תפילין באושוויץ, המה ראו כן תמהו ולא נשתנו דעתם לשוב לה'. רק באותה שעה שהובילו אותן לבית המוקד, היה נשמע דברים כאלה ששמחו על שזוכים להשרף על קידוש השם כישראל.

וראיתי עד כמה צדקו דברי אור החיים הקדוש בפרשת בלק עה"פ (במדבר כג י): 'תָּמַת נַפְשִׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתָהִי אַחֲרֵיתִי כְּמֹהוּ, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: עוד ירצה שבהגיעו ליום המיתה יטיב דרכיו ממעשיו הרעים ותועבותיו, כי רשע שבאומות היה, אלא שנתאוה שבשעת מיתה ישוב ויהיה ישר כשרים שבאומות, ולפי שעמד על מזגו והנה הוא רע בתכלית הרע ונמנע ממנו עשות ישר, לזה שאל דבר שיכול להיות שבשעת דכדוכה של מות יהיה ישר, וכיוצא בזה ראיתי רשעים שאמרו לי בפירוש כי אם היו יודעים שיחזרו בתשובה ותכף ימותו היו עושים אלא שיודעים שאינם יכולים לעמוד בתשובה זמן ארוך כי דבר מלך עליהם מלך זקן וכסיל רחמנא ליצלן.

(ספרי ויהלום להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

ושח בדעת בדוחה כי הורחב לו, עבר מדידתו הקטנה אל דירה גדולה ורחבת ידיים - בעלת אור בהיר ואויר צח - ובה מקום למכביר, לא רק לבני המשפחה כי אם גם להתאספות כל בני החבורה ("סאיז לעכטיג, און לופטיג און ברייט"). שמוח כולם לשמוע כי יצא מדוחק להרחבה. אלא שהכל תמהו: הרי אין בידו של וואלף פרוטה לפרוטה, שמה עלתה בחכתו ירושה או גורל בסכום גדול?

"רק חסרון אחד יש בדירה זו", המשיך וואלף לספר: "אין בה היכן לתלות את המנורה...". עתה הבינו את ההלצה המרה: אחר שלא היה ביד וואלף לשלם את דמי השכירות, הוציא בעל הבית מדידתו את וואלף ואת כל אשר לו אל רחוב, פשוט כמשמעו, והיא היא אותה דירה 'גדולה מאורת ומאזורת' - אשר חסרון אחד בה: מאין תקרה...

(במחיצת ר' גדל - עמ' ג)

סגולת בגדי שבת כתרס בפני פורעניות

מה אָקב לא קָבֵה אֶל-וּגו' (כג, ח).

פעם אחת נפגשו הרה"ק רבי אברהם שמחה הוורוויץ מבארנב עם המקובל הגה"ק רבי חיים שאול הכהן דווין זצ"ל מראשי ישיבת בית א-ל, ברחובות ירושלים בערב שבת, ושאל רבי חיים אולי ידוע לו המקור לדברי האריז"ל שכאשר לובשים את בגדי שבת יש לומר הפסוק 'כָּל כְּלִי יוֹצֵר עָלָיו לֹא יִצְלַח' (ישעי' נד, יז).

ענה לו הרה"ק מבארנב, שלדעתו המקור הוא בדברי המדרש ('ילק"ש בלק תס"ז) שכאשר קרא בלק בלעם לקלל את ישראל, ענה לו בלעם איך אוכל לקללם אם הם לובשים בגדי שבת ויום טוב, מזה מוכח כי לבישת בגדי שבת היא תריס כנגד הפורעניות, על כן נכון אמירת פסוק זה בעת הלבשתם.

(חמרא טבא - בפרשתינו, ובתולדות שבראש הספר)

החמור מדבר על ייחוסו ועל מעשיו בעבר...

הלא אֲנִי אֶתְנֶה אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה (כב, ל)

פעם הוזמנו קבוצת גבירים בעלי גאווה לאסיפה עם הרב. עוד בטרם הספיק הרב להציג את הענין שלשמו התכנסו, כבר פתחו הללו את פיהם החלו למנות את ייחוסם הרם, ומה כבר הספיקו לעשות בימי חייהם...

קטע אותם הרב ואמר כי בתור הקדמה ישמיע באוזניהם מעשה שארע לפני שנים רבות: יום אחד הגיע החמור אל הקב"ה ובפיו תלונה: "כל היום הנני נושא על גבי משאות כבדים, סופג

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:		ירושלים		בני ברק		מי יורק		לונדון	
מסכת השבוע	איאת השבת	מסכת השבוע	איאת השבת	מסכת השבוע	איאת השבת	מסכת השבוע	איאת השבת	מסכת השבוע	איאת השבת
19:12	20:29	19:27	20:31	21:02	20:09	21:17	21:39	21:00	22:24
21:04	21:04	21:04	21:04	21:04	21:04	21:04	21:04	21:04	22:33

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיניפי
"ספרי אור החיים"

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולונו 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבוקוק 2 | בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצנים 3 | יהודה הנשיא 6 | בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 | מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 | אלעד: יהודה הנשיא 94 | אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 | ביתר עילית: הר"ן 9 | חיפה: מיכאל 27 | נתיבות: הרב"ם 1 | נתניה: הר"ם 18 | פתח תקוה: רוסשילר 75

מחברים

הגיון רחמי מבית עוז והדר - אור לישרים

newsletter.mechubarim@gmail.com | להצטרפות:

קו 'מחברים'

שע"י ממלכת התורה עוז והדר

02-803-9999

לשאלות הלכתיות בבית ההוראה הקש 8
או למייל: rav@abiryaakov.com

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

באור החיים:

העסק שקרס, החלום שגנוז והסגולה שהצילה: סיפורו המרטיט של ר' אלחנן, אברך צעיר שצבר חובות של למעלה ממיליון שקלים, קיבל על עצמו ללמוד בספר ה"אור החיים" הקדוש וזכה לנס כלכלי מדהים.

לו ששם טמונה ישועתו.

יחד עם כל ההמונים שפקדו את הציון באותה שנה, עמד גם פושט הרגל והתייחד עם אלוקיו שבצרתו לו צר. הוא שפך לבו בבכיות עצומות וזעק אל הקב"ה בכל כוחו. לאחר מכן קיבל על עצמו את לימוד האוה"ח השנתי, בדיק כפי ששמע מהרב, דבר לא החסיר.

הוא חזר לביתו כשתקווה חדשה ממלאה את לבו, אבל גם עם משימה לא פשוטה: פעמים שהאוה"ח בא בארוכה ולא תמיד הדברים קלים וזורמים. אבל ר' אלחנן הסתער על העניין במלוא המרץ. פעמים רבות היה מתחיל ללמוד מיד לאחר סעודת שבת בבוקר, כאשר עיני כל הבריות נעצמות מאליהן ומקיימים בעצמן שינה בשבת תענוג, או אז היה מתגבר כארי והוגה בריכוז בספר הקדוש.

זה לא היה אמור להיות כל כך קשה, אם - איך נאמר - העסק היה מניב תוצאות מיידיות. לעומת הרווח הכלכלי המצופה, אפשר עוד להקריב מנוחת צהרים של שבת. אולם עברו כבר חודשי הקיץ, תקופת החגים גם כן, החורף בעיצומו, ושום סימן לשינוי עוד לא נראה ברקע.

אבל המציאות לא ריפתה את ידיו. הוא המשיך ללמוד בקביעות וביגיעה, שומר בקפדנות ובאמונת תום על הקבלה החשובה.

בזכות הצדיק

ראש חודש ניסן הגיע. לאחזניו של ר' אלחנן התגלגלה שמועה מרעישת. היהודי שפתח את העסק התואם לשלו - עזב במפתיע את הארץ. לא משנה מה היתה הסיבה, מה שחשוב, שלראשונה נוצר פתח של תקווה. כעת יוכל ר' אלחנן לפתוח את העסק מחדש, בתחום ובאזור שהוא מכיר יודע, כמוכן - רק אם יהיה לו כסף להשקיע.

ההזדמנות הזרימה לו כחות ומוץ. הוא ניסה לגייס הון. לעניין משקיעים וידידים, אך לשווא. השבועות נמשכו באיטיות, ועדיין לא התרחש כל שינוי במצבו העגום.

אדהכי והכי אתא ובא יום ההילולא. ר' אלחנן נסע לציון. הוא זכה לסיים השנה את כל ספר האוה"ח, ועתה מייחל הוא ומתחנן, מוריד שוב דמעותיו כמעין המתגבר - פתח לנו שער, כי פנה יום.

השמש במרומי הר הזיתים עמדה כבר באמצע השמים, הגיעה שעת רצון ורחמים. תפילתו בקעה רקיעים. נאמן בעל המלאכה לתת שכר הפעולה ונאמנים הצדיקים להמליץ זכות על צאן מרעיתם. עדיין יש שהות ביום.

בדרך חזרה מהציון התקשר אליו גיסו מאמריקה. ר' אלחנן ניסה לעניין אותו בעבר בהשקעה בעסק, אבל זה כלל לא דיבר אליו. אבל עכשיו נגהה עליו לפתע רוח ממרומים. הוא הבטיח לו בו במקום ארבעים אלף דולר להקמת העסק מחדש.

ר' אלחנן הקים את החנות בכסף שקיבל, וברכת ה' עמדה לו הפעם מעל ומעבר למצופה. העסק משגשג והולך זה כמה שנים ומניב רווחים מצוינים. החובות מתגמדים והולכים והאור שנראה בקצה המנהרה רק הולך וגובר, הולך וזורח.

כאשר סיפר את הדברים לאותו משפיע, נענה הלה ואמר, שהתפעלותו אינה מכך שהסגולה עשתה פירות ("זה לא חידוש שהאוה"ח בעל מופת"), אלא מהעקביות הבלתי מתפשרת להמשיך בלימוד, למרות שעד הרגע האחרון שום דבר כמעט לא השתנה.

כאשר יהודים מחבבים את הצדיקים ודבריהם הקדושים; כאשר מאמינים הם בכוחם הגדול ולא מתבלבלים משום דבר - זו כנראה הסגולה הגדולה ביותר.

(מתוך הספר 'כלכלה יהודית')

אור לחיים:

כיצד הקפדתו של רבי יהושע העשיל ללמוד את ה"אור החיים" הקדוש מדי שבת, זיכתה אותו להתגלות בחלום שהובילה לפתרון כלכלי מדהים לחתונה.

הגה"ח רבי יהושע העשיל פרנקל תאומים ז"ל, היה מאנשי היישוב הישן בירושלים של מעלה. יהודי חסידי, מחסידי ברסלב, עם טעם של פעם וחוץ נסוך על פניו האומרות עדן ואצילות דקדושה.

מתגורר היה בשכונת שערי חסד, שכונה מלאה חכמים וסופרים, ומכהן במשרת מנהל רוחני בישיבת פרשבורג המעטירה.

דרי הרחוב מכירים היו בעל פה את מסלולו היומי מדי בוקר בבוקר. יוצא היה מביתו ופונה לעבר שוק מחנה יהודה, שם היה עולה על אוטובוס קו 11 בדרכו לישיבת פרשבורג.

באותו בוקר בו מתרחש סיפורנו, שמו לב חדי עין לשינוי המפתיע במסלולו היומי. ביוצאו מביתו, פנה ר' יהושע העשיל אל הכיוון ההפוך לגמרי ואין איש יודע אתו עד מה.

נכדיו שליט"א, הצועדים בעקבותיו בדרך התורה והחסידות, מספרים למערכת 'בחרת בחיים' את פשרו של דבר.

הכל מתחיל עם סדר לימוד באור החיים הקדוש בכל ליל שבת, אותו קיבל על עצמו רבי יהושע העשיל ועמד על כך בהקפדה יתירה. הלימוד היה מתקיים בהשתתפות קהל חסידים ואנשי מעשה, דמויות הוד מכל הסביבה. אנו זוכרים למשל את ר' ישעיהו פרידמן מחשובי חסידי בעלזא שהיה משתתף בשיעור ועוד כמה וכמה יהודים בעלי שיעור קומה.

לא היו לו לר' יהושע העשיל חיים קלים כלל. למרבה הצער נולדו לו כשלושה ילדים עם בעיות רפואיות קשות. עם צרה זו התמודד זמן רב עד שבעוונותינו המרובים כלתה הרעה ונפטרו מהעולם טרם עת.

כך יצא, כי בהגיעו לפרק האיש מקדש את בתו וזכה לשדכה עם בחור ירא שמים כליל המעלות, לא נותרה בידו פרוטה לפרוטה מכל חסכונויותיו בכל השנים. ההוצאות הגדולות שהיו כרוכות בטיפולים הרפואיים רוששו אותו לגמרי עד כי לא יכול היה לחשוב על ההכנות לחתונת בתו המתקרבת והולכת.

חלפו כך שבועות, והצטברו לחודשים, ועדיין אין הישועה נראית כלל באופק. ר' יהושע העשיל אינו מוצא עצה בעצמו ומתהלך בדאגה יתירה.

לילה אחד, בשוכבו על משכבו, אירע לפתע הסיפור המפתיע. בחלומו, והנה

המדובר הוא באברך רך בשנים, שהצליח לעשות בזמן מועט מה שאנשים אחרים לא עושים במשך כל החיים. בשנות העשרים לחייו הספיק לצבור חוב של למעלה ממיליון שקלים! לא ייאמן כי יסופר.

אז איך אירע כדבר הזה? כיצד פרצה התסבוכת? ובעיקר - מה היה הפתרון המקורי שהצליח להחזיר לבסוף את הקערה על פיה? על כך בסיפור שלפניכם.

ר' אלחנן נשנק מהתרגשות כשהוא מרצה את סיפורו. למרות השנים שעברו, שריו הוא עדיין תחת הרושם המדהדה של הגילוי הברור של יד ה' בזכות עבדיו הצדיקים. הוא בעל כישורים עסקיים טובים. זמן מה לאחר נישואיו הוצרך מכורה הנסיבות, לצאת אל חיי המעשה. עמדו בפניו האופציות השגרתיות, אבל הוא נמשך לעולם העסקים.

תחום מסוים סיקרן אותו כבר מגיל צעיר. רבות חקר ולמד את הנושא באופן פרטי עד שהכירו והבינו היטב. אט-אט התבשל בו הרעיון לפתוח עסק עצמאי.

בשנות העשרים לחייו כבר השיק לתפארה בית עסק מכובד ורב רושם הבנוי לתלפיות. לבו הלם בהתרגשות ובצפייה והוא נשא תפילה שהנטיעה תצמיח פירות טובים. אולם בניגוד לתחזיות, העסק לא זרם. הרווחים המועטים לא הצדיקו את ההשקעה הרבה, אבל ר' אלחנן כבר לא יכול היה לעצור. הוא פעל בכל להטטיו לשמור על הקיים והשקיע עוד ועוד כספים, אך העגלה הלכה ושקעה. סופו של הסיפור העצוב, שר' אלחנן הוכרז כפושט רגל, כאשר חובותיו מטפסים, כאמור, לגובה בלתי נתפס של מיליון שקלים ויותר.

רבות השתעשע בחלום בו הוא מצליח איכשהו לשקם את העסק, אולם תקופת מה לאחר פשיטת הרגל, נפתח בעיר מגוריו עסק תואם לשלו. מישוה חשב שהוא יצליח במה שר' אלחנן נכשל. היה זה הקש ששבר את גב הגמל. האבן שנזרקה אחר הנופל. הגולל שנסתם על התקוות הקטנות שנתרו. הוא התמחה בתחום הספציפי הזה, ודווקא בתנאי השוק של עיר מגוריו, כל אפשרות אחרת לא באה בחשבון.

כל עתידו שלפניו - נהרס. חוץ מלגלגל כל העת סכומים דמיוניים, היה עליו גם להתפרנס ממשוה ביתניים. "היו תקופות שלא היה לי מה לאכול", הוא מספר בפשטות. מיטב שנותיו הצעירות הוקרבו על מזבח הכישלון הכלכלי, ולולא ה' שהיה עמו, אזי חיים בלעווה.

לימוד סגולי

היה זה תקופה קצרה לפני יום ההילולא של האוה"ח הקדוש. ר' אלחנן האזין לדרשה של אחד מחשובי המשפיעים והדרשנים, שהרחיב בדברים על בעל ההילולא. בתוך השיחה סיפר על סגולה שהיתה מקובלת בשעתו בין אנשי ירושלים של מעלה. סגולה הרבה יותר קשה ומורכבת מאשר השקית המונים במיץ ענבים, ואשר למתמיד בה מובטחות ישועות גדולות.

זהו דבר הסגולה הירושלמית: עולים לציון ביום ההילולא ומקבלים ללמוד מדי שבת בשבתו את כל דברי האוה"ח על הפרשה, וכך מסיימים את הספר כולו עד יום ההילולא הבא. הרב הוסיף וסיפר מעשיות שונות שהתהלכו בירושלים על כוחה הגדול של סגולת הפלא שאינה חוזרת ריקם.

הדברים תפסו את לבו של מיוענו. מה לך נרדם? אמר לעצמו בהתעוררות. קום וסע אל ציונו של איש האלוקים וקבל על עצמך את הלימוד הסגולי. הוא נמשך לציון האוה"ח הקדוש ולתורתו המאירה. נשמתו כאילו לוחשת

רואה הוא כעין ווילון נפתח מולו. מבדל לפתח שנוצר בוויילון נראה רבינו חיים בן עטר - בעל האור החיים הקדוש שאת מימיו היה שותה בצמא בקביעות מדי שבת בשבתו - ופניו הקדושות מאירות ומסבירות פנים---

האור החיים הקדוש פונה אליו בחלום ואומר לו: 'הושע העשיל! מה לך להיות מודאג? אמנם הנך עומד לפני חתונת בתך ועליך להשיג סכומים גדולים מאוד לקראת השמחה השרויה במעונך, אך אין לך כלל סיבה לדאגה. הכסף המיועד לחתונה מוכן ומזומן בבית פלוני אלמוני. עליך רק לגשת אל ביתו ולקחת את שלך. כי הרי שלך לפניך!---

וייקץ והנה חלום. בטוח היה ר' העשיל כי אין זה אלא חלום וורוד מהרהורי ליבו שחשב ביום. בתחילה סבר שלא לספר דבר לאיש בעולם. אך בקומו בבוקר נפלט הסיפור מפיו לאוזני זוגתו שהיתה צדקת גדושה תמימות ויראת שמים, ענוות צדק ויעלת חן.

נו, מה אתה חושב לעשות בנידון? - שאלה הרעייה המסורה. כלום! - כחכח ר' העשיל בגרונו. וכי מה עלי לעשות? - הרי אם אספר את דבר החלום לאותו יהודי, הוא יצחק ממני מלוא פיו ויאמר לי בדחילו ורחימו: 'חלמא טבא חזיתא! שלוש פעמים ותו לא!'

בכל זאת, אמרה זוגתו הצדקנית, עליך לעשות השתדלות מה בענין. אם נגלה אלך הצדיק בעל האור החיים הקדוש שאתה מקפיד ללמוד תורתו בכל ליל שבת, אין זה דבר של מה בכך. בוודאי יש דברים בגו.

היא לא הרפתה, ובקשה שבלכתו היום למשמרתו בפרשבורג, שבבקשה ישנה

כיוונו ויקיף את מסלול הליכתו לעבר רחוב הר"ן בשכונה שם התגורר אותו יהודי המוזיק בכספי החתונה לפי דברי החלום...

קשה היה לר' הושע העשיל לסרב לדבריה שיצאו מלב טהור ומאמין בכל עוז בכח הצדיקים. הוא החליט אפוא לעשות השתדלות כדבריה ולסור לכיוון ביתו של הלה. שם יראה כבר מה לעשות והאם יש טעם להתדפק בביתו ולהרצות לו דברי חלומות שלא מעלים ולא מורידים.

כאמור, חדי העין שמו לב לשינוי מסלולו באותו בוקר. אילו היו עוקבים אחריו, היו נחשפים להמשך סיפור הפלא שאירע באותו יום.

בהגיעו סמוך לבית אותו יהודי, שם לב ר' הושע העשיל שהלה עומד בפתח הבית כשגבו מופנה אל הרחוב ומתעסק בדבר מה ליד הפתח.

בתחושת אי נעימות הוא המשיך בדרכו ולא אזור אומץ לגשת אליו, אלא שלאחר רגע הוא שומע לפתע את קולו של היהודי הקורא לו: 'ר' העשיל! ר' העשיל! בוא בבקשה, אני מחפש בדיוק אותך'.

הוא שב על עקבותיו וניגש אליו. 'יש לי בשבילך סכום כסף עבור החתונה של בתך' - כך היהודי כבדרך אגב, כמו לא הנחית עליו כרגע רעם של הפתעה. אך האמת, ר' העשיל לא כל כך הופתע. האור החיים הקדוש גילה לו כבר את הסוד אמש בחלום הלילה, ויהי לנס.

והיה הסבא מפטיר תמיד, אומרים הנכדים, כי היה לו בשפע לכל הוצאות החתונה. כולל מתנות לחתן...

(התפרסם בגליון ובחרת בחיים מפי 'בעל המעשה')

ה' אלקיו עמו:

סיפור מרגש על אברך שהחליט לשאת בעול הקמת שיעור באור החיים הקדוש, וזכה לראות כיצד מסירותו חוללה נסים כלכליים ושידוכיים מופלאים.

השיעור, בני הגיע לפרק האיש מקדש, והחברים בשיעור שלו התארכו בזה אחר בזה, וחלק מהם כבר גם הספיקו להתחתן, בתנו שתחי' שעמדה בתור אחריו נכנסה קצת ללחץ, ולכן התחילה באופן קבוע לאפות קוגלים לשיעור באור החיים הק' לזכות אחיה הגדול, ואכן לא עבר זמן רב, והוא אכן התארס בשעה טובה ומוצלחת כשהשידוך נגמר בדיוק בליל שישי בזמן השיעור הקבוע.

בתנו שתחי' המשיכה במנהגה, והפעם לזכותה, וב"ה גם היא זכתה להתארס בשעט"מ עם חן תלמיד חכם וירא שמים כפי שהתפללה וקיוותה, כשגם שידוכה נגמר בליל שישי בזמן השיעור הקבוע.

זה רק חלק ממה שראינו במשך השנים, איך שזכותו הגדולה של רבינו האור החיים הק' מלווה אותנו על כל צעד וצעד.

(ג) בהזדמנות זו רצינו לתרום מניסיוני עצה שיהיה לתועלת, למקמי שיעורים באור החיים הק', לאלו הרוצים להקים שיעור כזה. בתקופה הראשונה של השיעור הנ"ל, היה מסוכסס בין חברי השיעור שכל שבוע חבר אחר דואג להביא כיבוד לשיעור וכן מוסר את השיעור, אך הסדר זה צלע מאוד כשאני כל פעם מאכזב ומתוסכל שבסוף זה שוב נופל עלי וכו' וכו' עד שלצערי השיעור התבטל לגמרי.

כעבור תקופה עבר עלי רוח ניהומים והחלטתי בהחלטה ברורה מחדש, שאני מחדש את השיעור כשהפעם אני לוקח את העול עלי, וכן! אני הולך להיות מה שנקרא בשפה העולמית "הפראייר" של השיעור, ובלשון הקודש זה נקרא ה"נושא בעול" ואשר קיבל מכל ישראל ברכה מיוחדת "ברוך אשר יקים את התורה הזאת". מבלי לצפות לטובות מאף אחד, וברוח טובה ובשמחה על הזכות הגדולה הזאת.

ואכן מאז השיעור פרח וגדל לשם ולתפארת, כשכל הזמן מתווספים עוד ועוד אברכים - ולא רק אברכים - לשיעור הנפלא ומתענגים בהכנה לשבת קודש באור החיים הק'.

ומכאן אני קורא לאנשי לבב, אל תחכו לאחרים, היו אתם האיש הנכון במקום הנכון, ותראו שזה לא כל כך קשה, אדרבה מרגשים סיפוק ורואים ישועות וכל זה מלבד השכר הצפון למזכים את הרבים ובפרט בתורת רבינו הק'. צריך לעשות קצת השתדלות, והקב"ה עוזר למלמלה, לאין שיעור.

ומן השמים יבורכו כל המזכים את הרבים בשיעורים בספר הק' הזה, ועורכי הגליון הזה בראשם וזוכה בקרוב לשמוע תורה מפיו הק' בעצמו בביאת גואל צדק במהרה בימינו אכ"ר.

המברך מקרב לב

מ.ש.א. ביתר

לפנינו מכתב נרגש שקבלנו ממערכת "ובחרת בחיים": ככתבו וכלשונו מאחד הקוראים החשובים, ובו ישועות מה שבדידיה הוי עובדא, וגם טיפים איך להקים שיעור אור החיים הק'.

כבוד עורכי הגליון הנפלא "ובחרת בחיים" הי"ו שלום וברכה!

ראשית דבר אביע רגשי תודתי על הגליון הנפלא המוקדש כל כולו לרבינו האור החיים הקדוש זי"ע, ואין ספק שזכותו הגדולה של רבינו יגן בעדכם לזכות לכל טוב, בזה ובבא אמן כן יהי רצון.

וכעת באתי בזאת לכתוב לכם כמה עובדות נפלאות, שזכיתי לראות בזכות הלימוד והפצת מעיינותיו של רבינו ה"אור החיים" הק', מה שבדידי הוי עובדא, ובתוך רבים אהללנו, ורוב תודות על המדור המיוחד הזה המרבה פעלים, שבזכותו עוד ועוד יהודים קובעים עצמם ללמוד ספריו הקדושים.

ביומא דהילולא של האוה"ח הק' - נכנס כל כסף התביעה לחשבון הבנק שלי.

(א) זכינו ואצלנו בבית מדרש קיים שיעור קבוע בכל ליל שישי בספר הק' אור החיים (מלבד השיעור שיש במהלך השבת אחים בליל שב"ק) אשר בעונתי זכיתי בעז"ה לייסדו לפני יותר מעשור, וב"ה שציבור גדול לומד בעיון והעמקה בדיוק חברים בספר הק'.

בתקופה הראשונה שייסדתי את השיעור הייתי אחרי ניתוח מורכב אשר ב"ה הצליח מאוד, אך הייתי צריך להתאושש, בנוסף לכך המצב כלכלי בבית היה אז קשה, בעצת יהודי יקר המתמצא בזכויות אזרחים בביטוח הלאומי, הגשתי תביעה על סכום גדול המגיע לי עפ"י חוק, למעשה הם אישרו לי רק חלק קטן מזה, כאשר על השאר הגשתי על החלטה זו, כשלמעשה הסיכויים לקבל זאת היו קטנים מאוד באותה שנה בט"ו תמוז יומא דהילולא דרבינו האור החיים הק' נכנס כל כסף התביעה לחשבון הבנק שלי.

ובנוסף קבלתי מיהודי יקר כיסוי שלם לחופש במקום מרגוע לשלוש שבועות יחד עם נוות ביתי תחי', כשגם זה קבלתי בדיוק ביום ה'א"צ של רבינו הק', כשכמובן זה עזר לי מאוד לחזור לכוחותי לעבודת ה'.

בשעת מעשה לא קשרתי זאת לזכות רבינו רבינו הק', רק אחר כך שמתי לב ששני הדברים (שידו הסתכמו בסכום של כמה עשרות אלפי שקלים) התרחשו בהשגחה פרטית מופלאה - בדיוק ביומא דהילולא של רבינו הק'.

השידוכים שנמרו בליל שישי בשעת שיעור האור החיים הק'

(ב) ואספר על ישועה נוספת שזכיתי לראות במשך השנים בזכות

עצות וסגולות:

חצות לילה (ב')

הקם בחצות צריך לזוהר בעוד דברים

והנה באמת צריך לידע דלאו בקימת חצות לבדה תליא מלתא. שצריך שיהיה זה הקם בחצות שלם בכל דרכיו, שיהיה מתפלל בכל יום שלש תפלות כראוי, ויהיה משאו ומתנו באמונה, ולא יוצא שקר על פיו. ואם הוא בעל תורה לא יתבטל מדברי תורה כל עת שאינו עוסק במלאכה או בסחורה. כלל העולה, יהיה וריו במצות עשה ולא תעשה כראוי, וכשיהיה עושה כך אז קימת חצות תועיל לו להשלימו בשלמות, אבל אם הוא זהיר כי אם בקימת חצות לבד ואינו חושש לקיום המצות, עליו נאמר (תהלים קכז א) 'שוא שקד שומר', שאין הקדוש ברוך הוא והצדיקים שבגן עדן מקשיבים לקולו כלל רק אומרים לו שחק שחק, שתיקתך יפה מדבורך. לכן יזהר האדם כשיהיה שלם בכל דרכיו, כדי כשיהיה קם בחצות לילה יקשיב הקדוש ברוך הוא והצדיקים שבגן עדן לקולו, ויכתב בספר זכרון מבני היכלא דמטרונתא. (מעגלי צדק, אות ח"ת, ד"ה חכו ממתקים)

קימת חצות הוא עיקר הדיקות בשכינה

ואפשר לרמוז זה בפסוק (דברים ד ד) 'ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום', 'ואתם הדבקים' גימטריא 'זה הוא חצות הלילה', דעקר הדבקות בשכינה והקדוש ברוך הוא הוא קימת חצות. ובזה זוכה כל יום לחיים חדשים, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (תנ"י יב) כל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד משוף עליו ביום, שנאמר (תהלים מב ט) 'יומים יצנה ה' חסדו' משום ד'בלילה שירה עמי' (שם).

(מעגלי צדק, אות ק"ת, ד"ה קדמתי בנשף)

קימת חצות מסוגלת לטהר הנשמה

וידוע מה שאמר בזה הקדוש (ח"ב יח: כג) ובדברי רבנו זלה"ה (שער הכוונות דרושי הלילה דרוש ו), דקימת חצות היא סגולה נפלאה לטהרת הנשמה ביותר, ולהשגת החכמה, ובפרט בחכמת סודות התורה, והיא עת רצון ממש (כמות עב), שבו הקדוש ברוך הוא נכנס ומשתעשע עם נשמות הצדיקים בגן עדן, ואין לה עת רצון יותר משעה זו שהקדוש ברוך הוא משתעשע עם נשמות הצדיקים, וכשהצדיקים למטה קמים בחצות הלילה ועוסקים בתורה, הרי הקדוש ברוך הוא ונשמות הצדיקים שבגן עדן של מעלה מקשיבים לקולו, כמו שכתוב (ש"ש ח יג) 'חברים מקשיבים לקולך', ובדאי מה ששואלים ומבקשים הצדיקים של מטה באותה שעה הקדוש ברוך הוא עושה להם רצונם.

(מעגלי צדק, אות ח"ת, ד"ה חסדך ה')

הקם בחצות - חלקו עם הצדיקים בגן עדן

מי שקם אחר חצות לעסק בתורה, דאיתא שעה עת רצון שבה הקדוש ברוך הוא משתעשע עם הצדיקים בגן עדן (ח"א פב: ח"ב קעג), והקם באותה שעה נוטל חלקו עם הצדיקים אשר שם, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (תנ"י יב) כל העוסק בלילה בתורה חוט של חסד משוף עליו ביום, שנאמר (תהלים מב ט) 'יומים יצנה ה' חסדו' משום ד'בלילה שירה עמי', והחוט של החסד הזה עקרו משעשעו הצדיקים אחר חצות.

(פיתוחי חותם פרשת חוקת, ד"ה על כן)

להיות זריז וזהיר לקום אחר חצות

הרוצה להיות חלקו עם השעשוע שמשתעשע הקדוש ברוך הוא עם הצדיקים בגן עדן אחר חצות, צריך להיות זריז לקום אחר חצות לעסק ברנה של תורה.

(פיתוחי חותם שם)

פנינים על הפרשה:

מה טבו אהליך יעקב משכנתך ישראל (כו. ה), אמרו חז"ל (סנהדרין קה, ב) אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות.

חובת הזהירות בקדושת בית הכנסת

ויחלם והנה סלם מצב ארצה וכו' (בראשית כח יב). אפשר לרמוז על בית הכנסת, דראה יעקב אבינו עליו השלום בתי כנסיות שעתידים בני ישראל להתפלל בהם, וראה שבתי כנסיות של מטה יש כנגדן בתי כנסיות מכוונות למעלה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (סוהר ח"ב נט) דכל מקום קדשה למטה יש כנגדו למעלה. והנה סלם גימטריא שתי פעמים 'היכל', לרמוז על היכל של מטה והיכל של מעלה, וזהו שאמר מצב ארצה וראשו מגיע השמימה, הוא היכל כנגד היכל, והנה מלאכי אלהים עלים וירידים בו לקבל תפלותיהם של ישראל, אחר כך והנה ה' נצב עליו, לקבל התפלה:

הקב"ה יושב בביהכנ"ס המכוון כנגדו לקבל התפילה

ואפשר דלזה רמז הנביא (חבקוק ב ב) 'וה' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ', בא להזהיר בני ישראל, כשינסו להיכל מלכו של עולם שהיא בית הכנסת, ידעו ויבינו שיש בית כנסת מכוון כנגדו למעלה שבה יושב הקדוש ברוך הוא לקבל התפלה. ועל זה צריכים להתנהג בקדשה יתרה, ויבשו ויכלמו ורעדו תאחזם, שלא ישיחו שיחת חלין ולא יתעסקו בשום דבר אפילו בדברי תורה וזילת בתפלה בכונה מכוונת:

וזהו שאמר ו' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ, 'הס' גימטריא 'היכל', ועוד, 'מפניו כל הארץ' ראשי תבות גימטריא 'היכל', והכונה, 'וה' בהיכל קדשו', דהינו בשעת התפלה שישאל יושבים בהיכל שהיא בית הכנסת הרמוז בראשי תבות 'מפניו כל הארץ', כיון שהקדוש ברוך הוא יושב בהיכל שנגדו למעלה, התקן עצמו למה שרמוז בהיכל שהוא 'הס' גימטריא של 'היכל', דהינו הס שלא להזכיר שום דבר זולת התפלה, וזהו שסמך לזה 'תפלה לחבקוק' (שם א ג):

(מחשוף הלבו פרשת ויצא)

ישמור עצמו בעת התפילה בבית הכנסת

ובני ארם עזין וחול וגתר ומש (בראשית י כג). הימז בזה, שבשעת תפלה צריך שיטהר מחשבתו ויפנה לבו מכל דברים המטרידים אותו, לפי שהתפלה נקראת עבודה שבלב,

שנאמר (דברים יא יג) 'ולעבדו בכל לבבכם'. ועוד, צריך שינהג קדשה בבית הכנסת ויחשב שהשכינה שם, ולא ירבה דברי חל בבית הכנסת ולא יריב עם אדם שם:

וזהו שנאמר ובני ארם שהיא התפלה, עזין מלשון עצה, דהינו צריך שיטהר עצמו ומחשבתו ולא תהיה עצתו אלא בעבודת ה' דוקא. וחול, הינו מרחיק דברי חל שלא יזכירם בבית הכנסת. וגתר, אותיות 'ותגר', שלא יעשה שום תגר ולא ריב בבית הכנסת. וזהו ומש, מלשון הסרה, כמו 'לא ימוש' (יהושע א ח), כלומר דמסיר עצמו מדברי חל וריב ומצה וכיוצא בבית הכנסת, ומתנהג בה כי אם בקדשה:

(פיתוחי חותם פרשת נח)

מורא ופחד מקדושת בית הכנסת

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה ח). אפשר לרמוז דנקדות מקדש הן נקדות 'ירא', להורות דעקר המקדש ובית הכנסת הוא שירגיש האדם בעצמו וידע שהשכינה מצויה שם, וישב שם במורא ופחד שהרי יושב לפני השכינה, וכמו שאמר (תהלים נה ט) 'בבית אלהים נהלך ברגש', דהינו שירגיש וידע שהרי הוא בבית אלהים, פרוש בבית שאלהים מצוי שם. וכמו שאמר יעקב אבינו עליו השלום (בראשית כח יז) 'מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים', כלומר מאחר שהוא בית אלהים הוא נורא מאד, והיושב בו צריך לישב במורא גדול ובקדשה. וכמו שתמה יעקב אבינו עליו השלום שאמר (שם פסוק טז) 'אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, ופרש רש"י ד"ל שאם ידעתי לא ישתני במקום קדוש כזה:

וכמו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים ח נ) ואני ברב חסדך אבוא ביתך אשתחוו אל היכל קדשך ביראתך, הכונה, אמר דוד המלך עליו השלום, חסד גדול ורב מאד עשית עמנו אשר זכיתנו לבוא עד הלם, שאמרת לנו עשו לי בית אשר שם אהיה מצוי עמכם, וכיון שכן הוא, צריכים אנו מפני כבודך המצוי שם לישב במורא ופחד. וזה שאמר 'אני ברב חסדך אבוא ביתך', דהינו חסד רב עשית עמי שאמרת לי זה ביתי, הנני מצוי בו, בוא ושב עמי, וכיון שכן הוא, משעת כניסתי בו אכנס ביראה, וכל ישיבתי שם ביראה, וזהו אשתחוו אל היכל קדשך ביראתך:

(מחשוף הלבו פרשת תרומה)

**רבי מנשה
ישראל
רייזמאן
שליט"א:
ואמר
האדמו"ר
שבכל ספר
אור החיים**

**הק' אינו מדבר כלל מכלים טמאים
ואינטרנט, אלא שהספר משפיע
קדושה על האדם באופן שממילא
הוא מבין לזרוק מה שצריך לזרוק
מביתו.**

לְהַשִּׁיב נַפְשׁוֹ מִן־שַׁחַת - לְאֹרֶךְ יָמָיו

בספר 'אמרות טהורות' מסופר שבשעה שהאדמו"ר סיפר מה ששמע מחמיו (האדמו"ר מסקווירא זצ"ל) על הספה"ק אור החיים הק', היה לאחד מהנוכחים כלי טמא בכיסו, ונתעורר מדבריו וישב ללמוד אור החיים הק', וקבע בו קביעות. לא עברו ימים מועטים וקיים מצות ביעור חמץ.

ואמר האדמו"ר שבכל ספר אור החיים הק' אינו מדבר כלל מכלים טמאים ואינטרנט, אלא שהספר משפיע קדושה על האדם באופן שממילא הוא מבין לזרוק מה שצריך לזרוק מביתו.

ואמר בשם הרה"ח רבי משה בטלן מעשה מרבי חיים דוד דוקטור שבתחילה לא נהג כשלומי אמונה ישראל, והרה"ק רבי דוד לעלובר הביאו לפני הרה"ק מלובלין זי"ע ונהפך לעובד ה' גדול. בסוף ימיו נכנס התפארת שלמה לבקר אותו כשהיה על ערש דוי, ומצא אותו שוכב על האדמה בבכי גדולה. התפארת שלמה הבין שהוא בוכה על שנתו הראשונה שלא נהג בהם כראוי, ואמר לו 'אל תבכו, הימים הראשונים יפלו'. אמר לו רבי חיים דוד דוקטור 'ראדומסקער רב, אל תאמרו כך, אני מוותר על יום אחד מהימים הראשונים, אני בטוח בכך שבזכות אני יודע את האור החיים הק' בעל פה על לשוני, לא יפול יום אחד מהימים הראשונים, כולם נתהפכו לזכות!'. היינו שהרגיש בנפשו בזכות ספר אור החיים הק' זכה לתשובה מאהבה וכל העוונות נתהפכו לזכויות.

ואמר האדמו"ר מרחמסטריווקא זצ"ל מארה"ב שיש בזה עצה טובה לדורינו החלוש, שקשה להרבות בתעניות וסיגופים לתקן חטאת נעורים, הרי יכולים לבא לתיקון הנפש ע"י התעצמות בספה"ק אור החיים הק'. כמ"ש בשם הרה"ק מרוז'ין שלימוד לשון זה"ק מסוגל לזכך הנשמה, אך לא כל אדם זוכה שיהיה לו דרגת נשמה, אך דרגת נפש יש לכל יהודי, ולשון אור החיים הק' מוזכר הנפש. - כך כתוב שם בשם הרה"ח רבי חיים וייטמן ששמע מהרה"ק מהוסיאטין בשם הרה"ק מרוז'ין, וכידוע שלא היה נכנס הרה"ק מהוסיאטין לערוך שולחן הטהור לפני שסיים לימוד אור החיים הק' על הפרשה

(שיעורי הגרמ"י רייזמאן - ט"ו תמוז ע"ז)

ארכיון 'עוז והדר'

הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א: הבטיח ר' הלל שכשיעזור ה' ותקום ממיטת חוליה ותתהלך בחוץ שלא על משענתה, יביא את בתו להדליק נר בביהכנ"ס של ה"אור החיים" הק' אשר בעיה"ק ירושת"ו העתיקה. וכמו כן ידליק הוא בעצמו נר בכל עש"ק קודם כניסת השבת לטובת נשמת ה"אור החיים" הק'. ואכן, אחר הניתוח קמה הבת ושבה לבריאותה ואיתנה הראשון.

רפואה ממחלת ה'דיפטעריא' שלא עפ"י דרך הטבע

שח הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א: ישועות גדולות ונצורות פעלו רבים על ידי שקיבלו על עצמם להגות בקביעות בספר הקדוש אור החיים. מפורסמת העובדה: הגה"צ רבי הלל שלעזינגער זצ"ל ל"ע לא נתברך בפרי בטן זמן רב אחר נישואיו, והלך לדרוש ברופא גדול ומלומד ביותר. אמר לו הרופא, רבי יהודי, כאשר יצמחו עשבים על כף ידי יהיו לך ילדים, כאומר לו התייאש נא, וחבל על הכוחות שהינכם משקיעים בזה, כי תמו כל הסיכויים.

רבי הלל לא התמהמה ושם פעמיו מיד אל ציונו של ה"אור החיים" הקדוש אשר בשיפולי הר הזיתים, ושם קיבל על עצמו בדמעות שליש ללמוד בכל שבוע מספרו הבהיר.

וראה זה פלא - כעבור שנה חבק בין זרועותיו את בתו הבכורה, וזכה להקים דור ישרים מבורך בחתניו רבנו, ואילו הם, הגה"צ רבי משה הלברשטאם זצ"ל חבר הבד"ץ העדה החרדית בעיר הקדוש, הגאון הגדול ר' סנדר פריינד זצ"ל והגאון הגדול ר' משה נחום שפירא זצ"ל.

בהיות ביתו הרבנית הלברשטאם כבת תשע, פשטה אז בעיה"ק ירושלים מחלת ה'דיפטעריא', מחלה זו רבים חללים הפילה, ובכיתתה עצמה הלכו אז לעולמם ג' מחברותיה, ויהי היום וביקרה הילדה אצל הרופא וחשבו שלקתה בהצטננות קלה. אמנם בבדיקת הרופא הבחין בה בסימני ה'דיפטעריא' ל"ע, וגמר בנפשו בלא אומר ודברים להכניסה כך - ללא שום הכנה, אל חדר הניתוח ע"מ לנתח ולנסות להצילה מלהבה של מגיפה זו.

באותו זמן רץ אביה ר' הלל לשיבתו של המהרי"ץ דושינסקיא זצוק"ל להזכירה לפניו לטובה ולברכה.

והמהרי"ץ שהיה באמצע מסירת שיעור לתלמידים הפסיק השיעור ואמר תהלים עם תלמידיו - דבר אשר לא עשה מעולם, ורק כאן יצא מגדרו לגודל סכנת חיה ופיקוח נפשה.

ועוד זאת הבטיח ר' הלל שכשיעזור ה' ותקום ממיטת חוליה ותתהלך בחוץ שלא על משענתה, יביא את בתו להדליק נר בביהכנ"ס של ה"אור החיים" הק' אשר בעיה"ק ירושת"ו העתיקה [ענין זה של הדלקת הנר בביהכנ"ס של 'אור החיים' הק' היה ידוע בירושלים כסגולה נפלאה לכל הישועות].

וכמו כן ידליק הוא בעצמו נר בכל עש"ק קודם כניסת השבת לטובת נשמת ה"אור החיים" הק'. ואכן, אחר הניתוח קמה הבת ושבה לבריאותה ואיתנה הראשון. פשיטא ואין צריך לומר שקיימו את ההבטחה הנ"ל.

(הגה"צ רבי אלימלך בידרמן - באר הפרשה)

בס"ד

לְאֹרֶךְ יָמָיו כְּאֹרֶךְ הַחַיִּים
בְּכָל עֵת • בְּכָל מָקוֹם

החפץ הנפלא שיש בזה

אור החיים

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

"והארץ האירה מכבודו כאשר יאירו שבעת הנרות"

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: דברי תורתו של רבינו כלולים ובלולים מכל חלקי התורה, הן בביאורי הפשט, והן בחלקי הרמז והסוד. בכח תורתו קיים רבינו רבבות אלפים נפשות מישראל, וכנגדן - עולמות מלאים לאין מספר. על כן, לא בכדי נחקק על מצבתו כי נדמה למנורת הזהב, והארץ האירה מכבודו כאור שבעת הנרות.

לאור באור החיים

אשרינו מה טוב חלקנו, כי זכינו בדורות האחרונים להתגלות אורו הגדול של הספר הקדוש 'אור החיים' על התורה. זקנים עם נערים, צעירים וישישים, אבות ובנים - הכל מוצאים בו טעם לשבח ומברכים עליו ברכת הנהנין. תלמידי חכמים ויושבי על מדין, מארי מקרא ומארי משנה וגם הצדיקים מחצדי חקלא, הכל מבקשים ליהנות מזיו תורתו, כי הכל כלול בו, בפשט רמז דרש וסוד, פלפולים ופשטות הכל ארוג יחד בבד אחד להאיר עיניהם של ישראל.

דברי שכיב מרע

נפתח במעשה המתקשר אל בעל ההילולא רבינו האור החיים הקדוש, ובו נבאר מה שנחקק על גבי מצבתו "ציון נברשת דדהבא [נברשת הזהב] וכו', והארץ האירה מכבודו כאשר יאירו שבעת הנרות, ירכה וקנה היא העולה עמו וכו'". המעשה אירע בעיר גריידינק, השוכנת בגלילות העיר לעמברג - לבוב שבמדינת אוקראינה כיום, לפני למעלה ממאתיים שנה. בעת חשכת ליל, נשמעו נקישות על דלת ביתו של הגאון רבי יהודה גריידינק, המרא דאתרא. והנה בפתח עומדת אשה יהודיה ודמעתה על לחיה, ובקול נהי ובכי מספרת היא לפני הרב, כי בעלה שוכב על ערש דוי כבר שבועות מספר, והרופאים אשר דרש בעצתם נואשו מחייו ואין לאל ידם להושיע, ועתה החמיר מצבו ומרגיש כי שעותיו ספורות, ולא ירחק הזמן אשר בו יבוא המלאך הממונה וידרוש מאיתו להשיב את נשמתו לאביו שבשמים.

עירייה היו בני הזוג, בודדים בעולמם ולא זכו לפרי בטן, ועתה הותירה האשה את בעלה לבדו מאין איש אחר לשהות לצד מיטתו, ולשעה קלה הלכה על פי בקשתו לבקש מאת הרב כי יבוא לבקרו בטרם יעזוב את נווה התלאות ויילך לו לעולם שכולו טוב.

ואל תצטרך לבריות

לשאלת הרב השיבה האשה, כי רעייתו של געציל פושט העורות היא, המתגורר באחת הבקתות אשר בקצה העיר גריידינק, בסמוך לנהר. הכיר הרב את געציל כאיש נקי כפיים וישר דרך, ירא שמים ובעל מידות טובות, אשר את פרנסתו מצא מפשיטת עורות הבהמות אשר נשחטו בבית המטבחים.

לא כימים האלה היו הימים ההם. בימינו אנו, מובאים השוורים והפרות לבית המטבחים ועומדים בשורה, הנשחט ונמצא 'גלאט' מה טוב, ומה שאינו - יש למי למוכרו. אולם באותם הימים, לעתים היו נצרכים בני העיירה כולם להימנות על בהמה אחת, ואוי להם ואבוי לנפשם אם היתה נמצאת טריפה, כי אז היו מפסידים ממון הרבה. ואם נמצאה סירכא בבהמה והיה ספק בכשרותה, אזי היה הרב מגיע אל המקום וספר 'שולחן ערוך' גדול בידו, ומתבונן היטב בדברי השי"ח והט"ז לראות כיצד והאם יוכל

להכשיר.

בשל מציאות זו, היה לבשר הבהמות ערך גדול, ואילו העור לא נחשב כל כך לעומתו. ומדי ביום ביומו, לאחר שסיים השוחט את מלאכת השחיטה, היה געציל בא לבית המטבחים, ובידיו האמונות והמורגלות במלאכתו היה פושט עורו של פר שחוט בזריזות ובכח, ולא נצרך לעזרתו של אחר. במומחיותו יודע היה להשאיר את העור שלם ללא קרעים, ועל ידי זה ניתן היה להשתמש בעור לצרכים רבים יותר, דבר אשר העלה את מחירו.

את העורות היו בעלי הבהמות מוסרים לידי הבורסקי, להכניס ולעבדם, ואם היה מצבם טוב היו כותבים עליהם ספרי תורה תפילין ומזוזות, או משתמשים בהם לכריכת ספרים, ואם היה העור גרוע מזה היה משמש לתשמישי חול, כסוליות נעליים ומגפיים, ארנקים וכל כיוצא בזה.

בימינו נשתנתה מציאות זו, והדרישה לעור נעשתה רבה אף יותר מן הבשר, וכריכות עור לספרים - יקרות הן, ועולות ממון רב. אולם בימים ההם לא הרוויח געציל שכר רב בעבור מלאכתו. ומכל מקום, שמוח היה בחלקו, ולא הילך בגדולות ובנפלאות. ולמרות שלא היתה עבודתו נעימה ונקייה כי אם להיפך, היה געציל מסתפק במועט, ומעודו לא נשמע דבר תלונה מפיו. איש טוב היה מטבעו, וגם ממעט הכסף שקיבל היה מפריש חלק לצדקה, ומן היתר היה חי בצמצום עם אשתו.

כאמור, בנים לא היו להם, ושאר צרות גם הן לא חסרו, אך דבר זה לא הביאו לידי מרידות ועצבות, אלא היה תמיד עליז ושמוח, וקול ניגון נשמע ממנו בכל עת. והנה עתה באה עת פקודתו, ועומד הוא ברגעיו האחרונים.

ואשתומם על המראה

לפי מה ששמע, סבר הרב כי מבקש געציל שיבוא הוא אליו כדי לקרוא עמו קריאת שמע ויודיו. ואף כי ידע כי דבר זה מתפקידם של אנשי ה'חברא קדישא' הוא, החליט להיעתר לבקשתו של יהודי מסכן וערירי, ולא התמהמה בדבר. קרא למשמשו להתלוות אליו, וכך יצאו שניהם אל בקתתו של געציל פושט העורות, ואחריהם מהלכת האשה ובוכה בקול חנוק.

הגיע הרב אל הבקתה הדלה, הושיט ידו ופתח את דלת העץ, אך כאשר נעמד על מפתן הבית וביקש כבר להיכנס, נעצר מהילוכו ונרתע לאחוריו. נדמה היה כמשתומם על דבר פלא שראה בתוך הבית, ושם וסגר את הדלת. המשמש שעמד מאחורי הרב, לא הבין את פשר הדבר, אך כמובן היה מורא רבו עליו, ולא ההין לפצות את פיו ולשאל. וכך עמד הרב על יד הדלת רגע ושתיים, אווז בידית כמהסס אם לפתוח אם לאו.

חשובנו של עולם

אחר זמן מה התעשת הרב, פתח את הדלת

בתנועה נמרצת, ונכנס אל הצריף הדל יחד עם משמשו, ולאחריהם האשה שנעמדה בירכתי ביתה הקטן. על המיטה שכב געציל פושט העורות, ופניו החיוורות האירו מעט למראה הרב הנכנס אל הבית. בקולו החלוש ביקש את מחילת הרב על שהטריחו לבוא אליו, והצטדק כי עקב מחלתו הקשה נצבר מאיתו לבוא בעצמו אל הרב, ונאלץ לבקשו אליו.

נהנה הרב בראשו כמסכים, וגעציל החל משיח את אשר על ליבו, וכה היו דבריו:

"יודע אני שקצי קרב" - פתח ואמר, והמשך - "כוחותי הולכים ואוזלים, ולא תרחק העת שבה אתייצב לפני בית דין של מעלה ליתן דין וחשבון. בין אם יקח הדבר יום או יומיים, ובין אם נמדד בשעות ספורות, אחת היא. ומדיני שמים חושש אני עד מאוד. הן מכירני הרב משכבר הימים, כל ימי השתדלתי לעשות את המוטל עלי, ולא הסרתי מעל עצמי עול מלכות שמים חלילה. אולם בתורת ה' לא הגיתי די, קשה תפיסה הייתי מילדותי, ודברי התורה הקדושה לא חדרו אל לבבי. גמרא ומשנה לא יכלתי ללמוד, ומכיון שכן, נוהג הייתי לישב בבית הכנסת בין מנחה וערבית לשמוע שיעור תורה בדבר הלכה ומוסר, או לקרוא מזמורי תהלים כמסת ידי. מיום שנשאתי אשה, החיליתי לעסוק במלאכת פשיטת העורות לצורך פרנסתי ומזונות אנשי ביתי, מלאכה פשוטה היתה זו, אולם אני עסקתי בה ביושר, ונשאתי ונתתי באמונה".

עתה נחנק קולו של האיש, והוא פנה אל הרב בתחנונים: "שוכב אני על מיטת חולי, ומחשב את חשבון נפשי - חשבוננו של עולם אשר יאמרו המושלים, זה העולם אשר עשרות בשנים שהיתי בו ונהניתי מידו הרחבה של הקדוש ברוך הוא, ועתה תשוב נפשי אל יוצרה, ומה תביא בידה. צדקה הרבה לא נתתי, כי לא היה ממון ביד, איש עני ופשוט הייתי, וגם בתורה כמעט ולא עסקתי. דרכי רחוקה וצורותי קלים, ומה אביא עמי צידה לדרך. ואם לא די בזה" - כאן פרץ הגלמוד בבכי מר - "הלא אפילו מי שיאמר 'קדיש' לא הנחתי אחרי, מי ילמד משניות לעילוי נשמתו, הרי גם לזרע של קיימא לא זכיתי".

חסד של אמת

כך שכב החולה ומירר בבכי על מר מצבו, עד אשר נרגע מעט, ואז פנה שוב אל רב העיר ואמר לו: "משום כך קראתי את הרב אלי היום, ובקשתי שטוחה לפניו, כי יעשה עמי חסד ואמת - חסד שעושין עם המתים שאין מצפין לקבלת גמול עליו, וימצא בעבורי אדם אשר יאמר קדיש אחרי, ויתפלל וילמד משניות לעילוי נשמתו. מה אומר ומה אדבר, זאת בקשתי, אף כי לא אוכל לעולם להשיב טובה למי שיגמול עמי חסד נצחי וגדול כזה".

ראה הרב את האיש ואת שיחו, את בקתתו הדלה ואת מצבו החומרי הרעוע, והבין כי דברי אמת נשמעים מפיו. ודאי את כל ממונו היה נותן

<<<

עבור בקשתו, אלא שאין בידו לפורטה אפילו שווה פרוטה. שמע את הדברים העצובים עד תומם, וכאשר כילה מלדבר, נענה ואמר לו: "ודאי כן אעשה ככל אשר דיברת, ואל לך לחשוש. ודע נא ידידי, כי גם מפני בית דין של מעלה אין לך לפחד כל כך, כי אני ידעתי את טוהר לבבך ואת מעשיך הטובים, ומעיד אני כי כל מה שעשית - כיאה וכראוי עשית, לפי יכולתך ומצבך הרוחני והגשמי. הלא תדע מה שדרשו חז"ל (ברכות נז.) על הפסוק (שיר השירים ד ג) 'כְּפֶלַח הָרְמוֹן רִקְתָּ', שאפילו ריקנין שבך מלאים מצוות כרמון. ועל אחת כמה וכמה יהודי כשר כמון, שיש לך הרבה מצוות ומעשים טובים שסגלת לך בימי חיך. אולם, מבקש אני ממך ר' געציל, בהיות והנני כבר כאן בביתך, אנא ספר באוזני אחד מן המעשים הטובים שבוודאי פעלת כאשר היית בריא ומהלך ככל האדם."

התפלא געציל מאוד ותמה באוזני הרב: "הלא זה הדבר אשר דיברתי, ידי ריקות ואין בי מעשים, יודע אני כי בשעת פטירתו של אדם אין מלווין לו לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא רק תורה ומעשים טובים, ואילו אני הולך אל בית עולמי באפס מעשה, ומה זה ששואלני הרב על מעשים טובים אשר עשיתי?"

אולם הרב לא הניח לו לגעציל, ודרש מאיתו לפשפש במעמקי זכרונו, ולדלות משם מצוה מיוחדת ומעשה טוב גדול שעשה בימי חלדו.

בגיא צלמוות

עצם געציל את עיניו ושתק. נשימותיו הכבדות ניסרו בחלל החדר, ומראהו היה כמי שגלגלי מוחו מעבירין לנגדו את כל התלוכות חייו ותהפוכותיהם. ולאחר כמה רגעים פקח החולה את עיניו, ואמר: "אלמלא בקשת הרב, לא הייתי מעלה על דעתי להחשיב את המעשה אשר עומד אני לספר אודותיו כמעשה טוב, שהרי לא עשיתי אלא את אשר מוכרח הייתי לעשות. ומכל מקום, מאחר והרב דמתא מבקש, אספר על אשר היה."

לפני שנים רבות היה המעשה. יודע הרב, כי בית המטבחים מרוחק הוא מעט מן העיר, וכדי להגיע אליו יש לצאת מן העיר לעבר אחד ההרים אשר סביבותיה. איש צעיר הייתי אז, וכוחי במתני, וקל היה בעבורי להעפיל אל ראש ההר. כך הלכתי בניחותא, והנה לנגד עיני נראה מחזה נורא. עגלה רתומה לסוסים, מתגלגלת במהירות עצומה, והסוסים דוהרים בפראות במורד ההר, והשביל צר, אין דרך לנטות ימין ושמאל, ובעוד רגע תתהפך העגלה חלילה ותיפול עם כל יושביה אל התהום. מתבונן הייתי ביושבי העגלה, והנה כל נוסעיה יהודים, אנשים נשים וטף המלוכשים בבגדי יום טוב נאים, בוודאי נוסעים לחתונה ולשמחה, ועתה נתונים הם בסכנה עצומה. העגלון איבד את שליטתו על סוסיו, והסוסים הצוהלים עלו הרים וירדו בקעות בשעטה אדירה, וכל יושבי העגלה הרימו קול זעקה בבהלה נוראה. רק העגלון נראה היה שווה נפש לכל המתרחש. ככל הנראה שגה ביין ובשכר, דעתו נתרופפה ולא הבין כלל את מצבו ואת הסכנה הגדולה ששרוי הוא בה יחד עם נוסעיו. בראותי כן - המשיך געציל וסיפר - "לא איבדתי את עשתונותי, אלא קפצתי אל מול הסוסים, ונופפתי בשתי זרועותי בכל כוחי, כסימן

בעבורם לעצור. הבהמות הבחינו בי ונבהלו, והאטו מעט את מרוצתם, וכאשר הגיעו בסמוך אלי, קפצתי בניתור אחד אל עבר מושב העגלון, ונטלתי מידי את המושכות. עתה הרגישו הסוסים ביד הבוטחת והאיתנה האוחזת בהם, ונרגעו מעט מעט, עד אשר שבו לילך בדרך ארץ והפסיקו את מרוצתם הפראית. כך הצלחתי בחסדי ה' להציל את אחי בני ישראל הנתונים בצרה ובסכנה."

אחר שנעצרה העגלה, ראיתי כי לא אוכל להשאיר בני אדם אלו ביד העגלון השיכור, אשר הביט סביב בעיניו המזוגגות מן המשקאות החריפים אשר ערפלו את מוחו, ועדיין לא הבין כלל את המתרחש סביבו. על כן החלטתי להישאר עימם, ולקחתם למחוז חפצם.

הנוסעים ההמומים לא פסקו מלהעריף עלי שפע ברכות, והודו לי בשירות ותשבחות, אך אני אמרתי להם כפי שאומר אני עכשיו לרב, כי לא עשיתי כל דבר יוצא דופן, וכל אשר פעלתי -

ועתה נחזה את הקשר בין הדברים, ובין רבינו האור החיים הקדוש, על פי הנוסח המופלא אשר נחקק על גבי מצבת קבורתו אשר בהר הזיתים

מוכרח הייתי בו, כי בוודאי לא יעלה על הדעת כי אני משפחה שלימה מבני ישראל לרדת שחת, וחובת כל איש ישראל היתה לעשות כמעשי.

זהו תורף המעשה, והנה קיימתי את בקשת הרב ולא כיחדתי דבר."

כך סיים געציל את סיפורו, והתנשם בכבידות מן המאמץ הרב שגרם לו הדיבור.

לפני בית דין של מעלה

שמע הרב את הדברים ונרגש מאוד, ואמר לגעציל: "דע לך, כי מעשה גדול ונאצל עד מאוד עשית, ואין בלבי ספק כי בוודאי תעמוד לך זכות זאת כל הימים. בבית דין של מעלה יקרבך ויספרו בשבחך, ותוכל להסיר דאגה מלבך. ועם כל זה, מוצא שפתי לא אשנה, ואדאג בעבורך לאיש יהודי אשר יאמר קדיש לאחר פטירתך, ולכך שיתפללו וילמדו משניות לעילוי נשמתך."

אמנם, דבר אחד מבקש אני ממך, שתוכל להשיב לי באשר אינו תלוי בממון, והוא, כי לאחר שישלמו ימך ושנותיך, תשוב אלי ותספר לי על הקורות אותך לאחר פטירתך, וכיצד דנו אותך בבית דין של מעלה, על כל דבר המשפט."

נדהם געציל מבקשת הרב המבהילה, אך

הבטיח כי יבוא ויספר. וכך פנה הרב לדרכו ועזב את הבית.

מנורה של אש

לאחר כמה דקות שהיה הרב הולך, והמשמש לאחריו, פקעה סבלנותו של זה, ולא יכל להתאפק עוד מלשאל על כל הדברים התמוהים אשר ראו עיניו.

"ימחל לי כבוד הרב" - כך פתח - "אך בער אני ולא אדע, מפני מה נעצר הרב על מפתן דלתו של געציל, והמתין רגע ושתיים בהשתוממות עד שנכנס אל הבית. ומדוע התעקש הרב עם אותו אדם שנראה היה חלוש כל כך, וטען כי אין לו דבר מיוחד לספר, וביקש מאיתו כי בכל זאת יאמר לפניו מעשה אחד שעשה, ומה זאת כי לבסוף צדקו דברי הרב ונמצא כי אמת נכון הדבר."

פני הרב הרצינו, ואמר למשמשו: "ביקשת, ואמלא בקשתך. אספר לך כעת דברים כהווייתם. כאשר פתחתי את דלת הבית בפעם הראשונה, נחרדתי לראות צורת מנורה בעלת שבעת קנים, הדולקת באש ומאירה למראשותיו של החולה. היה זה סימן גדול בעבורי, כי אין המדובר כאן באיש פשוט כפי הנראה כלפי חוץ, אלא באיש צדיק ובעל מעשים. משום כך סגרתי הדלת, כדי לעמוד ולהתבונן כיצד עלי לנהוג בצדיק זה. ומטעם זה, עמדתי והפצתי בו בגעציל כי יספר לי על מעשיו הטובים אשר עשה, כי הבנתי שלא על חינוך זה לאור באור מנורת שבעה קנים של אש ברגעי חייו האחרונים."

ואכן, כאשר שמעתי את סיפורו של געציל, הבנתי את גודל מעלתו על שסיכן את חייו כדי להציל חיי יהודים, וכפי שאמר חז"ל (סנהדרין לו.) כי כל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא. ואדם זה אשר הציל במסירות נפש כמה וכמה נפשות מישראל, אנשים נשים וטף, ודאי נחשבים לו כקיום כמה עולמות מלאים."

אחר כמה שעות, באו והודיעו לו לרב כי געציל פושט העורות נפטר מן העולם, ובעוד שעה קלה יובא למנוחת עולמים בבית החיים של קהילת גריידינק. והרב פנה מיד לילך ללוויה, וכמובן שמר הבטחתו, וביקש מאת אחד מבני העיר כי יואיל לומר קדיש על געציל, וגם להתפלל וללמוד משניות בעבור נשמתו, ומסר בידו סכום כסף כשכר טרחה.

על כף המאזניים

חלפו שלושת ימים, והנה בא געציל אל הרב בחלום כאשר הבטיח, לספר על אשר נעשה עמו בבית דין של מעלה, וכה אמר: "כאשר עמדתי לדין, ראיתי לנגדי מאזניים גדולות, אשר בהן שקלו את כל מעשי לזכות ולחובה. בטוח הייתי כי אין בידי מעשים, והתפלאתי לראות את המלאכים באים ומניחים על הכף הימנית מצוה אחר מצוה, מצוות גדולות וכבדות. אולם להוותי, לאחר מכן באו המלאכים נושאי העבירות, וכאשר יגורתי כן היה, וכף המאזניים נטתה בכבדות לצד שמאל. אך אז הופיעה מאי שם עגלה גדולה רתומה לסוסים אבירים, ובה ישבו כל אותם האנשים אשר הצלתי. ובאו המלאכים והעלו את העגלה

על כל יושביה - עם העגלון השתוי - על כף המאזניים הימנית, ועגלה זו היטתה את הכף לטובה. אז נשמע קול מכריז 'פתחו שערי צדק לצדיק', וביקשו להוליכני מיד לגן עדן, אולם אני זכרתי את הבטחתי לרב, לספר מה עלה בדיני, ובאתי אליכם קודם הליכתי לגן עדן. יותר מזה - אין לי רשות לספר, אולם את אשר הורשיתי, מבקש אני מכבוד הרב שיספר ויפרסם ברבים, עד כמה גדולה מעלתו של המציל נפש אחת מישראל, כאילו קיים עולם מלא".

המציל נפש אחת מישראל

מעשה זה למדים אנו על גודל מעלתו של המציל נפש אחת מישראל, אשר יכולה היא זכות זו לבדה להכריע את הכף.

רמז לדבר, אמר הרה"ק רבי מרדכי מנעשיכיז זיע"א על הפסוק הפותח את פרשת נצבים (דברים כ"ט): "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם בְּלִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם רִאשֵׁיכֶם שְׂבָטֵיכֶם וְקְנִיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל". בתחילת הפסוק נאמר 'כולכם', וגם בסופו נאמר 'כל איש ישראל', כי כל אחד ואחד מישראל - בין אם יהיה במעלה רוחנית גבוהה ובין השרוי במדרגה - כלול מכלל נשמות ישראל. וכך כתב בספה"ק 'באר מים חיים' (פרשת משפטים, שמות כ"ג), כי כאשר ממליך האדם את קודשא בריך הוא על גופו ונשמתו, חשוב כאילו המליכו על כל העולם כולו, ועל כן צריך כל אדם לומר 'בשבילי נברא העולם', כי הוא כל העולם ממש.

נמצא אם כן, כי המקיים נפש אחת מישראל, קיים בפועל את כל העולם, כי כל נפש ישראל כלולה מכל העולם, וכל העולמות תלויים בה, והמקיים נפש ישראל כמקיים את כל העולמות.

סוד המנורה

אכן, מעשה נפלא הוא מעשה זה. אולם לקראת יומא דהילולא של רבינו האור החיים הקדוש, רבי חיים בן עטר זיע"א, נוכל ללמוד ממנו יסוד גדול. הנה, כאשר נכנס רבי יהודה מגרידיק אל ביתו של געציל הצדיק, ראה מנורת שבעת קנים מרחפת מעל ראשו ומאירה באור יקרות, ומזה למד על גודל מעלתו, וגדלה התפעלותו כל כך עד שעמד כמה רגעים חוץ לבית. אך יש להבין, מדוע נתגלה הסוד דווקא בצורת מנורה, ומה פשרה.

והנה, בילקוט מעם לועז (פרשת חוקת) מובא מה שכתב בספר 'מדרש תלפיות' בשם ספר 'תורת חכם', כי בשעת פטירתו של אהרן זרחא עליו מנורת הזהב, וכפי שהביא רש"י (במדבר כ"ו) מדברי המדרש על מיתת אהרן הכהן, וז"ל: "אמר לו הכנס למערה, ונכנס. ראה מטה מוצעת ונר דלוק. אמר לו עלה למטה, ועלה. פשוט ידיך, ופשט. קמוץ פיך, וקמץ. עצום עיניך, ועצם. מיד חמד משה לאותה מיתה וכו'. ולמעלה זו לא זכה שום צדיק. וביאר שם, כי זהו שאמר לו הכתוב (במדבר כ"ב) לומר לאהרן, "בְּהֶעֱלִיתָ אֶת הַנֵּר אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה יֵאִירוּ שְׁבַעַת הַנֵּרוֹת", כלומר, כי בזכות מצות הדלקת הנרות שהאיר אהרן הכהן בבית המקדש, זכה להארת המנורה בת שבעת הקנים בשעת הסתלקותו.

והארץ האירה מכבודו

ועתה נחזה את הקשר בין הדברים, ובין רבינו האור החיים הקדוש, על פי הנוסח המופלא אשר נחקק על גבי מצבת קבורתו אשר בהר הזיתים. ידוע כי ניסים גלויים נעשו בה במצבה זו, וגם כאשר באו הערבים הירדנים וביקשו לסלול

כביש על גבי הקברים רח"ל, ויישרו את כל חלקת הקברים הסמוכה לו, כאשר הגיעו אל קברו של רבינו, התהפך הטרקטור ולא יכלו לקרב אל הקודש. ויש לידע, כי באותם הימים אשר נפטר רבינו מן העולם, לא מקובל היה כלל לחקוק על מצבת הקבורה מיני גוזמאות כאשר הוא בימינו, ויש לדקדק בכל תיבה ותיבה הכתובה שם.

וכך הוא נוסח המצבה: "ציון נברשת דהבא [נברשת הזהב] וכו', והארץ האירה מכבודו כאשר יאירו שבעת הנרות, ירכה וקנה היא העולה עמו וכו'". כך נחקק על קברו הקדוש, וכל העולה להשתטח שם יוכל לראות את הדברים.

כל המקיים נפש אחת מישראל - כאילו קיים עולם מלא. ורבינו האור החיים הקדוש בעודנו בחיי חיותו, הרבה חיים בישראל, והחיה נפשותם באור תורתו הקדושה והעצומה. וצדיקים במיתתם קרויים חיים, ואורו הגדול הולך ומתפשט בכל העולם, מזה קרוב לשלוש מאות שנה. הוא חיים ושמו חיים, וספרו אור החיים נותן חיות לכל העוסק בתורתו וחפץ לטעום טעם חיי רוחניות, ויעידו כל ההוגים בספר הקדוש, כי כל המבקש לנפשו חיים שיש בהם תורה ומעשים טובים, ימצא חיזוק בכל נימי נפשו מן הספר הקדוש אור החיים.

דברי תורתו של רבינו כלולים ובלולים מכל חלקי התורה, הן בביאורי הפשט, והן בחלקי הרמז הדרש והסוד. בכח תורתו קיים רבינו רבבות אלפים נפשות מישראל, וכנגדן - עולמות מלאים לאין מספר. על כן, לא בכדי נחקק על מצבתו כי נדמה למנורת הזהב, והארץ האירה מכבודו כאור שבעת הנרות.

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - מתוך סעודה שלישית בלק תשפ"ד)

בס"ד

**הפרוייקט
ההיסטורי**

ספטה ומונה כ"ג נפה
ביאור רדוט מסולב על הדף
סודות וחקירות נרחבות
ליקוט ביאורים סקין
סאות אלפי דעות ודוספות
זוכה לכל בן ישיבה

94

הושלמה הסדרה המוזמנטלית הרמב"ם המבואר

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ובחנויות הספרים המובחרות

השבוע במדור:

י"ז בתמוז שחל ביום ראשון [כמו בשנה זז] ורוצה להתחיל להתענות מבלילה היאכל מלוה מלכה | האם מותר לסלטל ספר תורה למקום נופש? | קריאת שמע בלא תפילין

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק

ארכיון 'עוז והדר'

לענין ממחרת הפסח, לשון תורה לחוד ולשון נביאים לחוד, עיין שם. וא"כ ה"ה לענין לשון אכילה.

עוד כתב שם ליישב את קושיית היערות דבש, דהמשנה למלך (פרק ה מהלכות יסודי התורה) נסתפק אם באכילת מצה, או בשאר מצות עשה של אכילה, מקיימים את המצוה כשאכלם שלא כדרך הנאתן. ויש להביא ראיה מהא דאיתא בפסחים (דף ע"א) מתיב רבא ההלל והשמחה שמונה, ואי אמרת בעינן זביחה בשעת שמחה הא זמנין סגיין דלא משכחת לה אלא שבעה, כגון שחל יום טוב הראשון להיות בשבת, אמר רב הונא בריה דרב יהודה משמחו בשעירי הרגלים, אמר רבא שתי תשובות בדבר, חדא דשעירי הרגלים חי נאכלין, צלי אין נאכלין, ושמחה בחי ליכא. ואי נימא

י"ז בתמוז שחל ביום ראשון [כמו בשנה זז] ורוצה להתחיל להתענות מבלילה היאכל מלוה מלכה

שאלה: כתב השער הציון (סימן תקנ סק"ט) בשם הא"ר בשם השל"ה שבעל נפש יחמיר על עצמו להתענות בכל הג' צומות כבר מהלילה כמו בתשעה באב. ויש להסתפק כאשר י"ז בתמוז חל ביום ראשון, ואם יחמיר על עצמו לצום מהלילה, בשלמא הבדלה יכול לשמוע מאחר, אך מצות מלוה מלכה יפסיד, האם יצום מהלילה, או שמא יצא שכרו בהפסדו?

תשובה: מסתבר שיאכל מלוה מלכה ואל יצום, כי מצות מלוה מלכה חיובה מעיקר הדין, ואילו לצום מהלילה היא רק חומרא לבעלי נפש. וקצת ראיה לדברינו, מהמבואר במשנ"ב (שם סק"י) שבעל נפש יחמיר ברחיצה בד' תעניות, ובכל זאת אם חל י' בטבת בערב שבת ירחץ בחמין, הרי שכבוד שבת עדיף מהחומרא שבתענית, כך גם מלוה מלכה שהיא לכבוד השבת, עדיפה מחומרת התענית.

אלא שקיימת אפשרות לקיים זה וזה, אם יאכל רק כזית ולא כשיעור כותבת, שבאכילת כזית מקיים מצות מלוה מלכה, ומאידך כיון שלא אכל ככותבת לא עקר את התענית, דהנה הקשה ר' יונתן אייבשיץ ביערות דבש על הא דאמרין במגילה דף טו ע"א 'ועיבור מרדכי' אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית. למה לא פירשו חז"ל שעבר על מצוות אכילת מצה בליל פסח, שהוא עון גדול מביטול שמחת יום טוב, ותיירץ הערוך לנר (יבמות דף קכ"א ע"ב) שמרדכי אכל כזית מצה, ובאכילת כזית לא נעקר התענית מכל וכל, ורק באכילת כותבת מתבטל התענית לגמרי. [עוד תירץ שם שצמו רק שלשה ימים ובלילות אכלו].

אלא שעצה זו אינה אליבא דהלכתא, שהרי כתב השולחן ערוך (סימן תקס"א) שאם שכח ואכל כזית בתענית, איבד את התענית. אלא שבבית יוסף הביא בזה מחלוקת הראשונים שהר"ן כתב בשם הרא"ה דהא דאמרין שכח ואכל כבר אבד תעניתו, והוא שאכל ככותבת שכן שיעור אכילה לתעניות, ומיום הכיפורים ילפינן לה עד כאן. אבל הרא"ש גורס שכח ואכל כזית אבד תעניתו. וכנראה שהערוך לנר אמר את דבריו אליבא דהרא"ה והר"ן, ורק לשיטתם קיימת העצה הנ"ל. [ויעיין להלן מה שכתב הערוך לנר בשו"ת בנין ציון].

אולם אפשר לומר שהנה מצינו בביאור הלכה (סימן תקנ"ד ס"ד ד"ה דבמקום) בשם ספר פתחי עולם דבמקום שאין המחלה של חולירע חזקה ח"ו, יאכל פחות מכותבת בכדי אכילת פרס, וכן בשתייה כמ"ש השיעורים בשו"ע (סימן תריח), [כך יש להורות לשואל בתשעה באב שבו לא נעקר התענית לגמרי ורחמנא ליבא בעי], ומי שירצה להתענות במקום שאין המחלה בזמן ח"ו, יש ליעצו ולהזהיר שלא ילך מפתח ביתו כל היום ולהכריחו כשיצא ישא סביב לחוטמו ופיו חתיכה קאמפער, ומעט עשב מיאט"ע, עכ"ל. ולכאורה קשה שהרי נפסק בשו"ע (סימן תקס"א) דהשיעור הוא כזית, ואולי אפשר לומר דשאני תשעה באב דגדר התענית הוא דומיא דיום הכיפורים ויסודו הוא עינוי, ולכן השיעור הוא ככותבת, נמצא שהחומר של תשעה באב גורם לידי קולא, וא"כ אולי אפשר לומר דמרדכי יתקן לצום דומיא דיום הכיפורים בגדר עינוי, ולכן פחות מכותבת היה מותר אליבא דכו"ע.

אלא שיש שתירצו, דבתשעה באב יש ב' איסורים, א. איסור אכילה שהיא בכזית, ב. איסור ביטול העינוי, והביאור הלכה נתכוין שע"י אכילה פחות מכותבת ביטל אמנם דין תענית, אולם לא יבטל דין עינוי. וקשה שא"כ למה לא יעץ הביאור הלכה בתשעה באב שיאכל פחות מכזית, ויקיים ב' הדינים, דין איסור אכילה, ודין עינוי. ושמעתי לפרץ שדין איסור אכילה נתבטל מכח החולירע, ונשאר רק דין עינוי, ולזה כתב הביאור הלכה שיאכל פחות מכותבת.

ולפי זה יתכן שמרדכי יתקן רק עינוי, ולא איסור אכילה, אלא שבשו"ת בנין ציון (החדשות סימן קכ"א) נשאל דיש להשיב על זה, דאיתא ביומא (דף פ"א ע"ב) אמר ריש לקיש מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינוי, דהיכי נכתוב לא יאכל, אכילה בכזית, וא"כ הכא במגילה דצותה אסתר וצומו עלי ואל תאכלו, ואכילה בכזית וא"כ אף כזית אסרה להם. והשיב לו הבנין ציון: לענ"ד אין סברא שקבלו תענית לאסור יותר מענוי, ובפרט לבטל מצות מצה שלא לצורך, ואף דכתיב לשון אכילה, לא אמרינן רק סתם אכילה שבתורה אינו אלא כזית, דכן הלכה למשה מסיני לענין שיעורין, כדאמרין בסוכה (דף י"א ע"א), אבל מאן לימא לן דגם בכתובים סתם אכילה כזית דוקא, והרי בלא"ה כבר כתבו התוס' בקדושין (דף לו)

ושמעתי שהגה"צ רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל צם בליל י"ז בתמוז, וביטל מצות מלוה מלכה כדי לקיים הצום כמו בעל נפש. אולם יענין בתוספת למעשה רב (אות לו) שפעם אשתו של הגר"א קבלה על עצמה להתענות הפסחה, והפסיקה בסעודה שלישית, ותיכף אחר הבדלה שכבה לישון, ויודע הדבר לגר"א, ושלח לה שבכל הפסקות, עדיין לא יתקן הפסד מלוה מלכה אחת, ותיכף קמה ואכלה. [אך אין משם ראיה, כי תענית הפסחה הינו ענין בעלמא שלא מוזכר בפוסקים, אך כאן הרי מקיים מצוות י"ז בתמוז בהידור].

והעיר הרב י. הלר דכתב הרמ"א (סימן רצ"ט ס"ו) מי שמתענה ג' ימים וג' לילות ואין אחרים אצלו, יכול להבדיל בשבת מבעוד יום ולשתות. הרי שלא חששו לביטול מלוה מלכה. ואפשר לומר דאולי מיירי באופן שיש לו חולה בתוך ביתו וכדומה, דמבואר ברמב"ם (פ"א מהלכות תענית ה"ט) דכה"ג מצוה מיד להתענות. וראיה לזה, מהמבואר בתענית (דף כ"ו ע"א) שאנשי מעמד לא היו מתענים ביום א' שמא יצאו ממנוחה ועונג, ליגיעה ותענית וימותו. וכ"ש לצום ב' ימים רצופים שאסור מצד 'ונשמרתם', וביחוד דכל ב' תעניות הוי קצת סכנה, כמבואר בשו"ע (סימן תרכ"ד) דלכן לא צמים ביום הכיפורים יומיים. ובע"כ דמיירי בשעת הדחק וכגון שיש לו חולה בביתו דמצוה עליו לצום, משא"כ מוצאי שבת שחל ב"ז בתמוז, דכל הצום מהלילה הוא מצד בעלי נפש, ולכן בכה"ג אין לצום דמבטל בזה מצות מלוה מלכה.

ולכאורה יש להקשות מהא דאיתא בירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) מפני מה לא קבעו אותו תענית, [למה לא קבעו את י"ז בתמוז לצום בלילה וביום, ושיהא קבוע לעולם, ואפילו יש שלום כמו בתשעה באב, קרבן העדה]. א"ר לוי כתיב אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ואין מאור עינוי של אדם חוזר אלא לאחר ארבעים יום, [כלומר התענית ממעט מאור עינוי של אדם, ולכן לא קבעו שיצומו יום ולילה תוך ארבעים יום שני פעמים, דהיינו י"ז בתמוז ותשעה באב, קרבן העדה], וא"כ קשה למה בעל נפש יחמיר על עצמו, הרי יש בזה סכנה. וי"ל דלציבור שלם לא תקנו שאין יכול להיות שיהיה אחד שלא יזיק לו, אבל ליחידים אין חשש, וכמו ביום הכיפורים שלא תקנו לעשותם בחול"ל שני ימים, אבל יש מחמירים לעשותם כמבואר בשו"ע (סימן תרכ"ד ס"ה).

ובשו"ת לב חיים נסתפק (ח"ב סימן קנט) אם חולה שאוכל ושותה בתשעה באב, אם חייב לעשות סעודת מלוה מלכה, או דלמא כיון שהוא תשעה באב, שאינו זמן לאכילה ושתיה אם כן אין בו חיוב מלוה מלכה, ויתכן שאלו שמחמירים על עצמם לצום ב"ז בתמוז מבערב, אין להם גם מצות סעודת רביעית כשחל י"ז בתמוז ביום ראשון, וצ"ע.

האם מותר לטלטל ספר תורה למקום נופש?

שאלה: נשאלתי מקבוצת אברכים שנוסעים למקום נופש לכמה ימים, האם מותר להם לקחת איתם ספר תורה לזמן שישוה שם במקום הנופש.

תשובה: והוריתי להם להתיר באופן שיכינו

הגאון רבי משה בראנדסדארפער שליט"א גאב"ד היכל הוראה ובעל שו"ת היכל הוראה

ארכיון עוז והדר

שם מקום מיוחד בארון סגור לספר תורה, אף שהם מייחדים אותו רק עכשיו לכך, ושם יניחו הספר תורה מיד כשיבואו, ומשם יוציאו הספר בשעת הקריאה ויחזירוהו לשם לאחר הקריאה, כמו שמבואר במשנה ברורה (סימן קל"ה סעיף קטן מ"ט) וזה לשונו: "והאחרונים הסכימו דהוא הדין אם הכין מקום לספר תורה באותו יום שיהא מונח שם יום או יומיים דשפיר דמי, ובלבד שיניחה שם במקום שהיה קודם זמן הקריאה ובשעת הקריאה יוציאנה ויקרא בה ואחר כך יחזירנה לשם, דאז אין ניכר שהבאתה היתה לצורך קריאה בלבד אלא שקבע דירתה בכאן לאותו זמן", עד כאן לשונו. ולכתחילה עדיף שישוה שם ויקראו בספר תורה בשלושה זמני קריאה, כמו שמשמע בערוך השולחן (סימן קל"ה סעיף ל"ב), והגם שהערוך השולחן לא כתב שלושה זמני קריאה אלא כתב שהמנהג הוא שיקראו בה ג' פעמים דזה לא נקרא ארעי, מכל מקום כוונתו נראה דלהוציא מ"ארעי" כתב כן. הגע עצמך אם יחלקו את הציבור לשלושה מניינים כל אחד בזמן אחר, זה נימא דהווה שלוש קריאות ונפדי מדי ארעי.

ובאמת שכן שמעתי פעם מאמאמר מרן זי"ע, ששאלתי אותו אודות אנשים שעשו עליה לתורה (שבת חתן) במקום מיוחד, ורצו להתפלל שם בשבת שחרית מוסף ומנחה, וכדי שיהיו שלוש קריאות חשבו לחלק המניין של מנחה לשני מניינים, וכל מניין יתפלל בזמן אחר ובוזה יהיה להם שלוש קריאות, ולא הסכים לזה באומרו שבאופן זה אינו נקרא קביעות.

ומה שיש נוהגים כשמביאים ספר תורה למקום וסומכים רק על היתר זה שיקראו בו ג' פעמים אף שאינם קובעים לספר תורה מקום מיוחד לקריאה של שלושה זמנים, טעות היא בידם, דבאמת כבר כתב בספר שערי רחמים (שער ט' אות כ"ב), דמה שמורגל בפי ההמון לומר שאין מטלטלין ספר תורה ממקום למקום רק אם יקראו בספר תורה ג' פעמים הוא טעות כי לא נמצא כן בשום מקום, וגם הערוך השולחן שהביאו, לא הביאו אלא בתורת מנהג בתוספת להיתר של ייחוד מקום קבוע לספר תורה, אבל אין זה לבדו היתר לטלטול הספר תורה ממקום למקום.

והנה בזה הקדוש (חלק א' פרשת ויחי דף רכ"ה ע"ב, חלק ג' פרשת אחרי דף ע"א ע"ב) הפליג מאוד בחומר האיסור לטלטל ספר תורה ממקום למקום ואפילו מבית הכנסת לבית הכנסת, וראה בכך החיים (אורח חיים סימן קל"ה סעיף קטן פ"ג) שכתב דלדברי הזהר אסור לטלטל הספר תורה אף אם יש מקום מוכן, אמנם מדברי המשנה ברורה ושאר הפוסקים משמע שלא החמירו כדבריו וכך הוא מנהג העולם.

ומכל מקום מחמת חומר הענין, נראה לי דאם יש כבר ספר תורה במקום שנוסעים לשם אלא שהם רוצים שיקראו בספר תורה שלהם דווקא, נכון להימנע מכך, אם לא שבעת טלטול הספר תורה ילוי עשרה בני אדם משום כבוד הספר תורה, כמוכא בכך החיים (אורח חיים סימן קל"ה סעיף קטן ע"ד-ע"ה).

ועיין עוד מה שהארכתי בענין זה בספרי היכל הוראה (חלק ג' הוראה צ"ג וב'מילי דהוראה" שם), וכן לענין היתר שכתב המשנה ברורה (סימן קל"ה סעיף קטן ל"ו) דבפרשת זכור יש להקל, הוא דווקא באופן שיש מניין שיוצאים ידי חובתם בקריאת הפרשה אבל לא בשביל יחיד שעדיין לא שמע ואף שמצרים מניין עשרה בשבילו, ועיין "כף החיים" (שם סעיף קטן ע"ג).

קריאת שמע בלא תפילין

שאלה: ברש"י בפרשתנו (במדבר כ"ג, כ"ד) כתיב: "כשהן עומדים משינתם שחרית, הן מתגברין כלביא וכארי לחטוף את המצוות, ללבוש טלית, לקרוא את שמע ולהניח תפילין".

ולכאורה צריך עיון מדברי הגמרא (ברכות י"ד:): "אמר עולא, כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין, כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים". ואם כן, מדוע הקדים רש"י קריאת שמע לפני הנחת תפילין?

תשובה: וראיתי בספר "שם אפרים" (לרבי אפרים זלמן מרגליות, על התורה, שם) שכתב שרש"י לא דק, ואכן יש להקדים תפילין לפני קריאת שמע. ובשו"ת "תירוש יצירה" (מכילון, סימן ר"א) כתב שראה חומש ישן ששם אכן הגירסא ברש"י היא 'להניח תפילין ולקרוא קריאת שמע'.

הגאון רבי יעקב גרינוואלד שליט"א רב ביהמ"ד בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר הביד"צ דקהל 'מחזיקי הדת' באר"י

צילום: הרב מרדכי זאב שוומנפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

אך כאמור, הגירסא שלפנינו שהקדים רש"י קריאת שמע לפני תפילין, קשה מהגמרא בברכות כנ"ל. וכתב בספר "באר בשדה" (שם) ליישב כוונת רש"י, שהנה בפסוק זה 'הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא', כתוב שני שבחים על כלל ישראל. השבח האחד הוא עניין הזריות, שנכלל ב'כלביא יקום'. והשבח השני הוא מה שמתעטרים ומתנשאים בכתר המלך הקב"ה, וזהו 'כארי יתנשא'.

ובכלל השבח הראשון יש שתי מצוות. מצוות ציצית, שמיד כשקם מזדרז ללבוש בגד שיש בו ציצית, שלא יפסיד ויכשל בכך שילבש בגד שאין בו ציצית. ומצוות קריאת שמע, שעיקר מצוה לקרותה כותיקין בנץ החמה, והוא גם מעניין זריות. ושתי אלו הם בכלל 'כלביא יקום'. ובכלל השבח השני הוא מצוות תפילין, שכאשר מתעטר בתפילין הרי הוא מתנשא.

לפי זה מובנת היטב כוונת רש"י, שסידר כסדר הנ"ל, ציצית וקריאת שמע ואחר כך תפילין, אף על פי שבאמת יש להניח תפילין קודם קריאת שמע כדי שיקרא קריאת שמע עם התפילין, ולא יהיה כמעיד עדות שקר. מכל מקום רש"י בא לפרש לפי סדר הפסוק, ולכן כתב בתחילה ציצית וקריאת שמע, שהם פירוש לתיבות 'כלביא יקום', שמזדרזים לקום כדי לקיים מצוות אלו בזמנם. ואחר כך כתב להניח תפילין שהוא פירוש לתיבות 'כארי יתנשא'.

אמנם ידוע מה שהביאו בספרים (שו"ת "בית יצחק" אורח חיים סימן י"ז: "נמק יהושע" אחרון, "עלה לתרופה" אות ב) בשם הרה"ק מלובלין זי"ע, שמה שאמרו שהקורא קריאת שמע בלא תפילין הרי הוא כמעיד עדות שקר, היינו דווקא באופן שאין דעתו להניח אחר כך תפילין כלל, אבל כל שדעתו להניח אחר כך תפילין, אין שום חסרון במה שקורא עכשיו קריאת שמע בלא תפילין. והוכיח כן ממה שהשוו קריאת שמע בלא תפילין למקריב זבח בלא נסכים, והרי מבואר במנחות (טו) שבמביא אדם זבחו היום ונסכים מכאן ועד עשרה ימים, הרי שהאיסור להקריב זבח בלא נסכים הוא רק אם אין דעתו להקריב אחר כך נסכים כלל, אבל אם מקריב את הנסכים לאחר מכן אין בכך שום חשש. ואם כן הוא הדין לענין קריאת שמע, שאם דעתו להניח אחר כך תפילין, יכול לקרוא עכשיו בלא תפילין.

ובזה יישב הרבי מלובלין את מנהג החסידים, שקוראים קריאת שמע בבוקר מיד אחר ברכות התורה, עוד לפני הנחת תפילין. שאין בזה משום קורא קריאת שמע בלא תפילין, שכן דעתו להניח אחר כך. ולפי זה מיושב לשון רש"י כאן 'לקרות קריאת שמע ולהניח תפילין'. שאכן קוראים קריאת שמע מיד בבוקר, לפני הנחת תפילין, מאחר שעומדים להניח תפילין אחר כך.

אמנם דברי הרה"ק מלובלין אלו, מתאימים בעיקר עם דברי רבי יוחנן שאמר שהקורא קריאת שמע בלא תפילין דומה למקריב בלא נסכים, שכן בנסכים מצינו שיכול להביא את הנסכים גם כמה ימים אחר כך כנ"ל. אבל לטעמו של עולא שהוא כמעיד עדות שקר, יש מקום לדון שגם אם מתכוון לקרוא אחר כך, מכל מקום עכשיו כשקורא בלא תפילין, הרי הוא מעיד עדות שקר. וכן משמע קצת ב"בית יצחק" שם. אבל יש לומר שגם לטעמו של עולא, לא נאמר הדבר אלא כשאין בדעתו להניח תפילין כלל באותו יום, אבל אם דעתו להניח תפילין אינו נחשב מעיד עדות שקר.

אלא שלכאורה יש לעיין בדברי הרבי מלובלין, שאם כנים הדברים שבאופן שבדעתו לקרות אחר כך אין בזה שום איסור, אם כן באיזה אופן נאמר בגמרא שהוא כמעיד עדות שקר או כמקריב קרבן בלא נסכים, הרי אם בדעתו לקרות אין בזה שום איסור כנ"ל, ואם אין בדעתו לקרות, מדוע אמרו רק שמעיד עדות שקר ומקריב זבח בלא נסכים, הלא יתירה מכך, הרי הוא מפסיד ועוקר לגמרי מצות תפילין, ומה שייד לומר מעיד עדות שקר וכדומה בערך עניין עקירת מצוות תפילין לגמרי.

ואולי כוונת קודשו היתה, שלעולם מדובר במי שאינו עתיד להניח תפילין היום, והחידוש בזה הוא, שלא זו בלבד שמפסיד מצוות תפילין, אלא גם מצוות קריאת שמע אין לו, מאחר שלא קרא כדינו עם תפילין, והרי הוא כמעיד עדות שקר או מקריב בלא נסכים. וראה עוד מה שהארכנו בענין זה ב"באר יעקב" (ח"ב, בלק)

י"ד תמוז תש"ס

הרה"ק רבי יצחק אייזיק רוזנבוים זי"ע

האדמו"ר מזוטשקא בעל נחל יצחק

130 חנויות סגרו שעריהם בשבת בזכות פעולותיו

בורו-פארק, השדרה ה-13 (דרייצנטע אוניץ), היא כיום מרכז מסחרי יהודי שוקק, אך בשבתות קודש היא סגורה ונעולה. אולם, לפני דור וחצי, בשנים שלאחר המלחמה, המצב היה שונה לחלוטין. מאות חנויות בבעלות יהודית היו פתוחות בשבת, כשאפילו הרבי, שהתגורר בארה"ב כחצי יובל, התקשה לשכנע את בעליהן לוותר על רווחי סוף השבוע.

הרבי, שהקים את חברת 'שומרי שבת' מתוך מטרה להחזיר את קדושת השבת לשדרה, נקט ב"מלחמת נועם". הוא לא פעל בחורמה, אלא בחכמה. במהלך השבוע, פעל לעיתים עם משאית מיוחדת של 'שומרי שבת' וארגן תהלוכות. אך גולת הכותרת הייתה בשבת קודש: לאחר תפילת שחרית מוקדמת, עבר הרבי עם קבוצת יראי שמים חנות אחר חנות, מפציר בדמעות ובדיבורים בבעלי החנויות היהודים לסגור את עסקיהם.

הרבי עבד ב"עבודת פינצטה", כפי שמתואר. לכל בעל עסק הוא דיבר בשפתו. לאלו שחששו מהפסד רווחים, הבטיח הרבי שמשמירת שבת לא יפסידו. ואכן, אלה שהאמינו וקיבלו על עצמם לסגור את חנויותיהם, ראו בחוש שמאזנם החודשי לא נפגע. היו אף כאלה שלא האמינו בתחילה, והרבי קיבל על עצמו לשלם להם את דמי ההפסד, ובלבד שינעלו את החנות. זאת, עד שראו בעצמם ששבת היא מקור הברכה.

הרבי הסביר לאחד שתמה על מאמציו גם כשלא ראה פרי: "גם כשאני לא מצליח לפעול כאן למטה, בארץ מתחת, שיהודי יתחיל לשמור שבת, הרי שבעצם הפעולה וההשתדלות, אני פועל בשמים מפעל להמתיק את הדינים מעל בני ישראל".

ואכן, פעולותיו נשאו פרי, עוד ועוד חנויות נסגרו. אחיו וחתנו של הרבי, כ"ק מרן אדמו"ר מנדבורנה חדרה זי"ע, מנה מאה ושלושים חנויות יהודיות שנעלו דלתותיהן בשבת בעקבות פעולותיו של הרבי.

עדויות לפועלו של הרבי ניתן למצוא בכתבי הגאון רבי משה שטרן זצוק"ל, רבה הנודע של דברצין, אשר כתב על הרבי: "פעמים הרבה לאין מספר, הלך מחנות לחנויות ומבית לבית, לבקש ולהתחנן בשביל שמירת שבת, והשפיל עצמו ועוד יותר ביזה את עצמו, ולא פסק פה קודשו משמחת והחדוות הנפש אם עלה בידו לתקן דבר כרצונו הטהור וליבו הטהור הדופק בחמימות לה' ולתורתו... הוא לא חס על טרחא דגופא והלך מחנות לחנות והתחנן בדמעות בעיניו, ביקשם לסגור חנותם בשבת-קודש, ולפעמים גם אני הלכתי עמו ללוותו בדרכו...".

(המבשר תורני - בלק גליון 605)

• • •

ט"ו תמוז תק"ג

הרה"ק רבי חיים בן עטר זי"ע

בעל האור החיים הק'

לכן נתקבל בכל קהילות ישראל

"בתוך הדברים אמר [הרה"ק רבי יוחנן מטאלנא

זי"ע א']: מקובל בעולם שלא היה לבעל ההילולא, האור החיים הקדוש, ילדים. שמעתי בשם מוהר"י מסקווירא זי"ע א"ש בעל האור החיים הקדוש הניח את כל כוח המוליד שלו בספר הקדוש שכתב על התורה, לכן לא זכה לילדים בעולם הזה. והוסיף: אצל כל החסידים בכל חצרות הקודש יש חשיבות גדולה עד למאוד בלימוד הספר הקדוש אור החיים על התורה. אולי באמת מגיע הדבר מכוח זה שכה הפליג המחבר בעצמו בכתבית הספר והניח כל כוחו בספר בכזה הפלגה. אמר: כשיושבים בהילולא קדישא שלו בשבת אחים צריכים לקבל על עצמנו כל אחד ואחד ללמוד יותר בספר הקדוש הזה".

(תנחומיך שיעשעו נפשי עמוד 831)

מרבח תורה מרבח חיים

"ביום הקדוש הזה, שמכניסים ספר תורה לשמו ולזכרו של רבינו האור החיים הק', זכותו תגן עליכם ועלינו ועל כל עמו ישראל, הנה ידוע שאת כל כח ההולדה שלו הכניס האור החיים הקדוש בתורתו, וב"ה זכינו שלאחר יותר ממאתים וחמשים שנה מפטירתו, יבואו ויפרשו את משנתו, לבאר ולהרחיב את דברי תורתו, עד כדי שכל אחד ואחד יוכל להבין דבריו, וזו מדריגה גבוהה שיתבאר דבריו לכל דור, ועולה על כלונה כשמכניס היום את ספר התורה לכבודו של הצדיק. ויש להמשיל על כך דברי המשנה באבות (פ"ב מ"ז) 'מרבח תורה מרבח חיים', 'מרבח חיים' - זה רבינו חיים בן עטר, אם רצונך להיות 'מרבח תורה' - זה 'מרבח חיים' רבי חיים בן עטר, שתורתו נתקבלה בכל מקום בעולם, וכמה שמבארים ומבארים אין לתורתו סוף ואין לה גבול, לתורתו הקדושה יש סגנון משלו והבנה משלו, קדושה משלו, זה ה'חיים' בעצמם"

(כ"ק מרן אדמו"ר רבי דוד חי אביחי צא"ש שליט"א במעמד הכנסת ספר תורה על שם רבינו האור החיים זי"ע, מירון כ" טבת תשע"ג).

• • •

י"ז בתמוז תרצ"ב

הגה"ק רבי מרדכי יהודה ליב וינקלר זי"ע

אבד"ק מאד ובעל לבושי מרדכי

הקפדה על מניין שתי נרות שבת

"הדרכי משה" (אורח חיים סימן רס"ג סעיף קטן א') הביא דברי מהרי"ל (מנהגים שבת עמוד ר"א) שאשה ששכחה להדליק נר אחד, צריכה כפרה בתענית ותחנונים בוידוי, ותדליק נר אחד יותר כל ימיה. וכתב על זה ה"דרכי משה" שזו חומרא רחוקה, אדרבה ברוב הנרות מעתה תפסיד הכוונה, שהרי שתי הנרות הם כנגד זכור ושמור כמבואר בפסיקתא ובגמרא בשבת (ל"ג:) במעשה עם רשב"י, באדם שראוהו רץ בערב שבת ושני הדסים בידו. וסיים ה"דרכי משה" דמכל מקום הנשים מחמירות כדברי מהרי"ל, ואפשר שסמכו עצמם על דברי הרא"ש (ראש השנה פרק ד' סימן ג') והמרדכי (שם סימן תש"ב) שריבוי המניין אינו מפסיד המכוון - שכן בכלל מאתיים מנה.

בשו"ת "לבושי מרדכי" לרבי מרדכי יהודה ליב וינקלר זצ"ל (אורח חיים תנינא סימן מ"ט וק"ט) הביא ראיה לקפידא על שתי נרות דווקא מדברי המדרש אותם מביאם בעלי התוספות בפרשת פנחס.

וכך כותבים בעלי התוספות על הפסוק (במדבר כ"ה, ט'): "וַיִּבְרָא ה' שֶׁשֶׁת שָׁנִי כְּבָשִׂים בְּנֵי שִׁנָּה" וגו'.

איתא בשוחר טוב, לכל המוספים לא תמצא מוסף מועט כשבת, ועל דבר זה קראה שבת תיגר לפני הקב"ה. אמר לה הקב"ה, הנה שזהו קרבן מוסף הראוי לך, שכל מעשיך כפולים, שיר כפול שנאמר מזמור שיר ליום השבת, עונג כפול שנאמר וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד, עונשו כפול שנאמר מחלליה מות יומת, לחם כפול לחם משנה. לפיכך ראוי קרבן שלו להיות כפול. וזהו שאנו אומרים במוסף של שבת 'להקריב בה קרבן מוסף שבת כראוי' מה שלא נאמר בכל המוספים.

לא ירחק, אומר ה"לבושי מרדכי", שכדרך שמצאנו בכל אלו שהקפידה התורה על מניין שנים דווקא, שהוא הדין לעניין הדלקת נרות יש עניין בשתי נרות דווקא ולא יותר.

(מרגליות היום)

• • •

י"ח תמוז תרל"ז

הרה"ק רבי יעקב ארי' מראדזימין זי"ע

בעל 'דברי אבי' ו'זיכורי אבי'

הגבאי האלים שניסה להרעיל את רבינו

בשנת תרי"ז נרעשו יהודי פולין עקב מעשה מתועב שנעשה לו. ימים רבים היה אחד ממשמשיו גבר אלים, שהפיל חיתתו על החסידים, וגם על בני ביתו, ומשלא יכלו נשוא עוד הוחלט לפטר אותו. כנקם על הפיטורין הביא האיש לרבנו עוגה שאפתה אשתו כדרכה תמיד, אלא שבהשפעתו שמה כעת רעל בעוגה - וכיון שטעם רבנו מן העוגה תקפוהו יסורים נוראים והגיע עד שערי מות, בנס נשאר בחיים.

הרופאים שבדקו אותו, גילו את ההרעלה הזדונית, וחוקרי המשטרה אף זיהו את האשמים. אנשי הרשות דפולין הביאו אותם לדין, המשמש ואשתו היו צפויים לעונש חמור להעלותם אל הגרדום או למיצער יגורו עליהם מאסר ממושך ועבודת פרך.

בית המשפט הזמין גם את רבנו שעוד לא החלים מן ההרעלה להעיד, היה איפוא רבנו שרוי במבוכה גדולה המותר להעיד נגד יהודים בזמן שעדותו עלולה לגרום למותם, ומאידיך הרי אין ביכלתו להתחמק כלל ואסור להגיד שקר, מה אם כן ביכלתו לומר, לבסוף החליט להימלך בעצת ידידו הטוב בעל ה"חידושי הרי"מ מגור זי"ע, ויתירה מזו ביחד עם שאלתו כיצד עליו להתנהג, ביקש שיפיעל הרי"מ את השפעתו ב"חלונות הגבוהים" להקטין את העונש מן הנאשמים מבקשי נפשו כי טוב וסלח הוא.

בעקבות עצת החידושי הרי"מ הלך לבית המשפט הפולני, ומפני כבודו פטרוהו מחובת השבועה, והוא מסר את עדותו המסויגת, כפי שניסח הרי"מ בעצתו, גם השתדל הרי"מ להקל בעונשה של אשת המשמש, ודונה רק לחמשת חדשי מאסר כפי בקשתו של רבנו.

אחרי מעשה ההרעלה עוד חי רבנו כמניין טו"ב שנים, הוא הפליג מעבר לגבורות והאריך ימים יותר מכל תלמידי פרשיסחא. אלפי חסידים זרמו לרדזימין אל הסבא קדישא. כשהוא בעומק השיבה זוכו בצל קורתו לפקודת ישועה ורחמים. גם כל גדולי הדור העריצוהו. זי"ע.

(הילולא קדישא)

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריין שליט"א

בס"ה גרין ל'

דיני צידה וחובל בבעלי חיים

י. האם יש חיתר לגרש עופות לתוך הלול.

א. עופות שהורגלו למקומם, וחוזרים שם מעצמם לעת ערב, אזי אם חושש שיגרמו לו נזקים, או שיגנבו אותם, או שחושש מחיות טורפות, יש מקום להקל לגרשם לתוך הלול ולנעלם.
ב. ואם לא הורגלו עדיין למקומם דאיסור צידתם מן התורה, אזי אם הלול גדול שצריך לצודם שנית במקום הפסד מותר לומר לנכרי להכניסם לשם.
ג. וכן אם רואה תינוקות קטנים רודפים אחריהם להכניסם ללול אין צריך למחות בהם. [מ"ב שם ס"ק נז-נח.ס. שש"כ פכ"ז סל"ח].

יא. היתר לנעול לול של עופות במנעול.

דלת של לול תרנגולים שסגור, מותר לנעול במנעול, ואין בו משום איסור צידה. [ע"פ הרמ"א שם ס"ה דהעופות ניצודו ככר].

יב. הריגת בעלי חיים בשבת.

א. מותר להרוג בעלי חיים ומזיקים הממיתים את האדם בנשיכתם, אפילו אם אינם רצים אחריו, כגון נחש, עקרב, כלב שוטה, ואפילו דבורה שנמצאת בקרבתו של תינוק.
ב. ואם אין נשיכתם ממיתה אלא גורמת כאבים מרובים, אזי אם רצים אחריו מותר להרגם, ואם אין רצים אחריו אסור להרגם, ומותר להרגם באופן שאין נראה שכוונתו להרגם, דהיינו שימיתם לפי תומו שתוך כדי הילוכו דורך עליהם.
ג. שאר בעלי חיים שאינם מזיקים גם אם מצערים אותו אסור להרגם אלא יבריחם מעליו. [שו"ע ומ"ב שם ס"ה, שש"כ פכ"ה סע' א-ג, ובשו"ע הרב שם סכ"ב כתב דבמקום שבעלי חיים אלו אינם רודפים אחריו ויכול להישמר מהם ולהזהיר אחרים שלא ינקו כל בעל נפש יחמיר על עצמו ולא יהרגם אפילו דרך הילוכו לתומו לחוש לשיטת הרמב"ם, ועיין לעיל סעיף ז' דבבעלי חיים המצערים אותו יש אופנים שמותר לתפסם בידו ולהשליכם מביתו].

יג. הריגת כינים. תולעים.

א. מותר להרוג כינה בשבת כיון שהיא נוצרת מזהוה. [שו"ע שם ס"ט]. והגם שאסרו חכמים להרוג תולעים הנוצרים מגללים או מפירות שהבאישו, בכינים לא אסרו דיש בזה ענין של צער ומאוסות. [ביה"ל שם ד"ה מותר].
ב. תולעים הנמצאים בפירות משעת גידולם במחובר יש בהריגתם איסור תורה, ומה שנתהוו בפירות תלושים, או מחמת עיפוש, אסור להרגם מדרבנן. [מ"ב שם סקמ"א].
ג. תולעים הנמצאים במעי תינוקות ומצערים ומחלישים כוחם, מותר להוציאם דרך פי הטבעת גם אם ימותו התולעים על ידי זה. [שו"ת דברי יציב ח"א ס' קסו].

יד. הריגת נמלים.

אסור להרוג נמלים, או לדרוס עליהם דרך הילוכו אפילו אינו מתכוין להרגם, ולכן המהלך במקומות שמצויים שם נמלים, צריך לשים לב שלא להרגם דרך הילוכו, וכן אסור לשטפם במים דהנמלים נהרגים על ידי זה. [שו"ע הרב שם סכ"ב, מ"ב שם ס"ק מב-מח]. וכן צריך להזהר כשמכבדים את הבית ויש שם הרבה נמלים לכבד בנחת.

טו. האם מותר לרסס בתכשיר שקוטל חרקים.

א. במקום שיש חולה או קטנים, וכן אם היתושים אינם מניחים לו לישון ומצטער הרבה, מותר לרסס בתכשיר שקוטל חרקים, ויזהר מאוד שלא יתוים כנגדם, ויניח חלון פתוח. [שו"ת אבני ישיפה ח"א ס"פ ענף ג מספר מנוחה כוונה בשם החזו"א, וכ"כ בשלמי יהודה פ"ט הע' מד, בשם הגר"ש אלישיב ולא הזכיר שההיתר אמור דוקא אצל חולה].
ב. מאידך בשו"ת שבט הלוי [ח"ו סקל"ט אות ב] כתב שאין להקל בזה אלא במקום שיש צער גדול, וכן בשו"ת ציץ אליעזר [ח"ט סכ"ב] כתב: ושומר נפשו ירחק מזה, וכבר כתב הגר"ח נאה בקצות השולחן [סקכ"ב סק"א] שלא לרסס בשבת, דלפעמים מרסס בטעות על המעופפים ונמצא הרגם בשבת.
טז. היתר להוריד המים בבית הכסא כשזכובים נמצאים שם.
מותר להוריד המים בבית הכסא כשזכובים נמצאים שם, כיון שאין כונתו להרגם אלא לנקות את בית הכסא והוא כמלאכה שאין צריכה לגופה דבמקום היזק וצער מותר. [וגם להרמ"ם דסובר שמלאכה שאין צריכה לגופה חייב, היכי דהוי כמתעסק בעלמא מותר, שו"ת מנחת יצחק ח"י סכ"ז, שבט הלוי ח"ו סכ"ד, והוסיף השבט הלוי דטוב יותר אם יוכל שלא להוריד המים בדרם חזק].

ד. צידת זכוכים.

א. זכוכים נחשבים לאין במינם ניצוד, ואסור לצודם מדרבנן.
ב. זכוכים הנמצאים בתוך כלי, ורוצה לסגור הכלי, צריך להפריחם קודם לסגירת הכלי משום איסור צידה, ולאחר שהפריחם אין צריך לעיין אם לא נשארו עוד מהם בתוך הכלי אלא סגרו מיד.
ג. אם נכנסו הזכוכים לתוך ארון, מותר לסגור דלת הארון, גם אם לא הפריחם, דהוי תרי דרבנן, א' שאין במינם ניצוד, ב' שבתוך הארון צריך לצודם שנית. [שו"ע ס"ג, מ"ב ושעה"צ שם].

ה. צידת דבורים.

א. בבית יוסף משמע דדבורים הוי בכלל מינם ניצוד ואסור לצודם מן התורה, ושאר הפוסקים חולקים עליו, וכן משמע מהגר"א. [מ"ב שם סק"ג]. ולכן אם נכנסו דבורים לתוך כלי, לא יסגור הכלי עד שיפריחם ויעיין שלא נשארו שם מהם. [דלדעת הב"י איסור צידתם מה"ת, ומה שהקל הט"ז דלאחר ההפרכה אין צריך לעיין עוד הוא דווקא בספק פסיק רישא דרבנן, והע' הגר"ח חזן דלדין שלא קי"ל בהא כדעת הב"י דין דבורים כדן זכוכים שאין צריך לעיין].
ב. נשאל בשו"ת רבבות אפרים [ח"ב סקט"ו אות צז], המפחד מעקיצת דבורה ואינו יכול להפריחה האם מותר לצודה? והשיב, שמותר לכוף עליה כלי ולצודה, דכיון שנשיכתה כואבת דינה לענין זה כנחש שמותר לצודו כדי שלא ישכנו.

ו. מצודת עכברים.

אסור להעמיד מצודת עכברים בשבת עצמו גם אם העכברים ניצודים שם אחר כך משום איסור צידה דרבנן, ולהעמידה בערב שבת מותר, גם אם ניצודים שם בשבת. [מ"ב שם סק"ח, מהא דשו"ע סימן רנב ס"א, עיין בפסקי תשובות ע' שסט שכתב שאם גורמים לבהלה וחרדה לבני הבית, ואי אפשר להבריחן מהבית רשאי לצודן כדי להשליכן מביתו].

ז. לצוד בעלי חיים כדי שלא יבוא על ידם לדי צער.

א. מותר לצוד נחשים או שאר רמשים המזיקים, כדי שלא יזוק על ידם, ודווקא מזיקים שנשיכתם או עקיצתם גורמת לכאבים מרובים.
ב. אולם יתושים שאין בעקיצתם כאבים מרובים, אסור לצודם, ואם היתושים עוקצים אותו, או שנמצאים על גופו וחושש שיבוא לידי עקיצה, מותר לתפסם בידו ולהשליכם מביתו, ואין למחות ביד המקילים לתפסם גם כשהם בצד הפנימי של הבגד, ולא על גופו ממש, ומכל מקום אסור להרוג אותם אפילו בדרך אגב, וכן אסור לזרקם לתוך מים כי בודאי ימותו שם. [ע"פ שו"ע ומ"ב שעה"צ שם סע' ז-ט, שש"כ פכ"ה סע' ב-ג. ובהע' כא כתב בשם הגרש"א דזכוב או צרצר שמטרידים מנוחתו אינו נחשב לצער הגוף לענין זה ואסור לתפסם ולהשליכם מהבית. מקיים, שגורמים לבהלה וחרדה לב"ב, כתב בפסקי תשובות ע' שסט להתיר לצודן כדי להשליכן מביתו].

ח. צידת בעלי חיים ביתיים והמסתעף.

א. חיות ועופות ביתיים גם אם התרגלו למקומם וכשמוציאים אותם הרי הם חוזרים מעצמם, אם דרכם להישמט מידי אדם הבא לתפושם, דעת הרמ"א [שם ס"יב] שאסור לצודם מדרבנן, ואם מרדו בבעליהם, אסור לצודם מן תורה. ב. אמנם סוגי בעלי חיים, שאינם בורחים מפני בני אדם, כגון פרה או סוס, גם אם לא התרגלו עדיין למקומם, או סוג תרנגולת שאינה משתמטת מידי אדם באופן שהתרגלה למקום, אין בהם איסור צידה אפילו מדרבנן, ויזהר שלא יגע בהם משום מוקצה. [מ"ב שם סקנ"ט. ועיין בסימן שה במ"ב סק"ע שהביא מחלוקת האחרונים אם התירו לסלטל בע"ח במקום שיש צער בע"ח, דעת החזו"א בסנ"ב סקט"ז להקל בזה, ובשש"כ פכ"ז ס"ח הביא מחלוקת זו לענין דג שקפץ מהמים האם מותר להחזירו, וע"ש בהע' צ"ח].

ט. הנכנס לתוך לול של עופות מה יעשה שלא יכשל באיסורי צידה.

הנכנס ללול של עופות, יזהר למלאות את חלל הפתח בגופו מיד כאשר פותח הדלת, כדי שלא יעבור בעת סגירתה באיסור צידה. [מנוחה נכונה הל' שבת ע' נה בשם החזו"א]. ובקצות השולחן [שם סק"א] כתב דטוב יעשה אם יתקין שתי דלתות, ולא יפתח את הדלת הפנימית טרם יסגור את החיצונה, ולא יפתח את החיצונה טרם יסגור את הפנימית. [ועיין בביאור הלכה שם ס"ו ד"ה והלך לו, שהקל בזה בבע"ח שכבר התרגלו אצלו, או בלול גדול, שאיסור צידתם מדרבנן, ובבע"ח חדש ולול קטן כתב לסגור העוף בתוך הלול עצמו].

פנינים
מתוך הספר

שבת קודש

ספר ויהלום

לבשי בגדי תפארתך לבישת בגדי שבת

ואבדל אתכם

היו צדיקים שחדדו כי דוקא לבישת בגדי השבת בהדרגה ובגאון וההליכה בהם ברחוב בראש מדרג, הן המסיעות להתבדל מארחותיהם הנלוות של הגוים ולזכר את השני המהותי הקים בין כלל האמות לאמה הנבחרת, עם ישראל. וכפי שהיה מעשה באחד מחסידיו הרב הקדוש רבי יואל מסאטמר ז"ל, ר' ליפא יאקאבאוויטש ז"ל, שהתגורר בשכונת איסט-סייד שבמנהטן, ומדי שבת היה צועד רגלית לוויילאמסבורג כדי להשתתף בסעודה שלישית במחצית רבו הקדוש, שהייתה נערכת מתוך התעוררות מיוחדת בשכמרכזה עמדה השלש-סעודות-תורה של הרבי שעורר בדבריו כל לב יהודי לעבודת הבורא.

כדי להבין את ארץ החיים באמריקה באותם ימי בראשית, עלינו לדעת שאף שכבר נוסדו כמה בתי מדרשות חסידיים על אדמת אמריקה, היה זה מחזה נדיר למדי לראות יהודי בלבוש שבת קדש בחוצות ניו יורק.

אף מי שלא זנח את מסרת אבותיו, היה מגיע אל בית המדרש בשבת כשוכבועו לראשו, ובהכנסו אל כותל בית המדרש היה לובש את השטריימל השבתי, אותו היה מסיר מיד עם סיום התפלה וטומן באחת מפנות הקלוי, עד הפעם הבאה שיבוא בשערי השטיבל. איש לא העלה בדעתו ללכת ברחוב העיר בלבוש יהודי.

את המהפך בנושא חולל הרבי מסאטמר, הוא הגבר שהקים עלה של תורה ויראה בארצות הברית, ולא חת מפני מלעיגים ומקננטרים למיניהם שלא חסרו באותם הימים, שאף התכסו באצטלה צדקנית וטענו שיש במלבושים החסידיים משום חלול השם חלילה.

בתקיפות הידועה ובעזות דקדשה בה נחן מאן הרבי לבפף ראש למנהגי אמריקה, והיה מן הראשונים שהלכו ברחוב בשבת קדש כאשר מור השטריימל ענד על ראשו בגאון.

פעם שאלוהו, על שום מה ראה לשנות את מה שהיה נהוג מקדמת דנא, כאשר גם באירופה טרם מלחמת העולם היו נמנעים מללכת ברחובות העיר בחבושים בשטריימל.

השיב הרבי ברדוות: "אין להשוות כלל את מה שהיה נהוג בעירות היהודיות באירופה למצבנו בעת בגלות אמריקה. באירופה גם לגוים, להבדיל, היו אי אלו הגבלות על לבושם והם נהגו במדה מסוימת של צניעות, לכן גם היהודים הגבילו את עצמם מעט בלבושם כאשר היו ביניהם.

אמנם כאן פרקו הגוים מעליהם כל שמץ של בושה והם מתהלכים בפריצות ובהפקרות ללא גבולות, לכן באותה מדה גם אנו, היהודים האמנים לה' ולתורתו, נלך כרוצנו, ואין לנו לחוש כלל למה שיאמרו עלינו."

מקורו לר' ליפא יאקאבאוויטש מידענו. במוצאי שבת קדש חזר רבי ליפא לביתו באוטובוס כאשר השטריימל חבוש לראשו, ולא העלה על דעתו להסירו מראשו בנסיעה, אף שבאותם הימים היה מדובר במחזה בלתי שכיח לחלוטין ועשרות זוגות עינים גזייות היו ננעצות בו בסקרנות מהולה בתמיהון לנכח הכובע הפרותי שכמוותו לא ראו מימיהם.

במוצאי שבת שגרתית אחת, בעודו נסע באוטובוס כשהוא מתעלם בדרך ממשורות זוגות העינים הננעצות בו, נגש אליו לפתע יהודי אחד והחל לגער בו בקול: "זהו חלול ה'! מה שאתה עושה, איך רואה איך כלם מסתכלים עליך?" ר' ליפא נסה להצטדק, אך האיש לא קבל את טענותיו אלא הגביר את מחאתו הקולנית וחדר שוב ושוב על השענה כי בכך שהוא הולך עם השטריימל בין הגוים, הוא עובר על העברה החמורה של חלול ה', עליה אפילו יום הכפרים אינו מכפר. לבסוף נכנע רבי ליפא והסיר את השטריימל מעל לראשו.

הגיעו הדברים לאזני הרבי, ובשבת הבאה, כאשר הגיע ר' ליפא שוב לסעודה שלישית, שלח לקרא לו, ועודדו שימשיך לנהג כפי שנהג עד עתה, ואל יכרה את אנו לדרך התוכחה החריפים ששמע בשבוע שעבר בנסעו באוטובוס.

"כאן באמריקה", אמר הרבי, "אי אפשר להתקיים ללא עזות דקדשה!" בדרך שיתחו פרש לו הרבי את דברי חכמינו שאמרו במשכת אבות (פ"ה ט"ב) "עו פנים לגיהנם ובשבת פנים לגן עדן", אימתי צריך האדם להשתמש במדה של 'עו פנים' בזמן שהשוק הוא 'גיהנם'! כיון שאז אי אפשר להשאר יהודי ללא

עזות דקדשה.

אמנם 'ובשבת פנים' - מתי רשאים אנו להתנהג בנימוס ובבשבת פנים? 'בגן עדן'! כאשר הרחוב הוא נקי ושמור בבחינת גן עדן.

עוד מספר על הרבי מסאטמר, שפעם כאשר התאונן לפניו אחד ואמר שקשה לו לעבר בשבת את הגשר מאיסט-סייד לוויילאמסבורג מחמת הגוים הלועגים על השטריימל אותו הוא חובש, אורז פניו של הרבי והוא נענה ואמר:

"אדרבה! מעלה היא שעדין לועגים על השטריימל, כי אם לא כן היינו צריכים להמציא איזה לבוש אחר שהגוים ילעגו עליו..."

ופעם, כליל שבת קדש, עורר הרבי מסאטמר בדבר הנחיצות לילך בבגדי שבת חסידיים, שטריימל ובעקישע, והזכיר בתוך דבריו את דבריו של הגאון רבי אברהם שמואל בנימין סופר ז"ל בספרו 'כתב סופר' (פר תצוה) על הפסוק 'ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת' (שמות כח ב), כי כבר בזמן הקדמונים טהגים היו החכמים שבדור ללכת בבגדים מיוחדים משלהם, בגד זה היה נאה ומכבד את לובשו, ונקרא בפי כל 'חלוקא דרבנן'.

ושתי תועלות מצא 'הכתב סופר' בלבישת בגדים אלו: ראשית, יש כזה משום כבוד לתלמיד חכם שיהיה מצין ונכר בבגדיו על שאר העם וזכה תכר מעלתו. בטרם, מתוך שמעין התלמיד חכם בבגדיו, לא יבוא לשבח מעמדו שכן תורה הוא, ובכך לא יתערב עם האנשים הפשוטים וילמד ממעשיהם.

הוסיף הרבי מסאטמר ואמר: "מלפנים, בעירי סאטמר, היו בגדי השבת רק 'לכבוד ולתפארת', אבל פה באמריקה אין זה רק לכבוד, אלא הכבוד הוא לנו שלא נתערב בגוים חס ושלום, ואקמלא הלכו אבותינו בזה, היינו צריכים אנו להמציא לנו לבוש חדש לילך בו, כדי שלא נהיה דומים במראה לאנשי אמריקה, וברוך השם שהנחיל לנו לא אבותינו זה הלבוש."

בסימו את דבריו, פנה הרבי לכמה מהאנשים שישבו לפניו ועודרם על כך ששנו את לבושם מהלבוש שהיו נוהגים באירופה. את דבריו של אחד שנסה לטעון שהליכה באמריקה בשטריימל נראית כהירה, בטל הרבי במחי יד. דברי הרבי פעלו אז רשם גדול, ומיד בשבת הבאה באו לבית המדרש אנשים שלא הלכו עד עתה בשטריימל, ובעת חבשו שטריימל פאר לראשם. (ושבו מזה"ט"ב אות טא)

מדבריו של 'הכתב סופר' ומזהירותם של הצדיקים שלא להקל ראש בלבישת בגדי שבת משום סבה שהיא, נלמד שמעלה נוספת יש בבגדי השבת, שעל ידם נבדלים בני ישראל מן העמים, מתחזים בלבושם השבתי ומדגישים לעצמם את היותם עם קדוש ומבחר, והרי זהו סודה ומהותה של השבת, ככתוב (שמות לא ט): 'ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם'.

בין קדש לחל

לא רק במנהטן היו פני הדברים כך, גם בעיר תל-אביב של מעלה, שלפני שנים ושלשה דורות היתה מלאה חכמים וסופרים, היו ימים בהם ההליכה ברחוב בבגדי שבת יהודיים היתה התמודדות קשה, שכן למרבה הצער, תושבי המקום שמו להם למטרה להלחם בכל סממן חרדי.

באותה תקופה, והיה זה בשנות תרצ"ח, נוסד השטיבל החסידי המפורסם ברחוב הקישון 33, שמכנה היה בשפת היידיש 'דריי אין דרייסיג', בידי קבוצת אברכים מחסידי גור, שהיו נחושים להלחם בחלוניות ששלטה בכפה במרכז העיר תל-אביב, ולשמר בקפידה על ארחות חיי החסידים בקדשה ובטהרה.

מי שהיה הרוח החיה בשטיבל, הוא הרב החסיד רבי איטשע ציינסקי ז"ל שכן במנהגי ובראש החבורה שעל פיו שיק כל דבר. שפתו של רבי איטשע לא היתה שפת חלקות ונגימות, וכשראה צדק לחזק ענין מסים ביהדות שזוהה בו הטרופות, נהג היה לדבר דברים הקשים בגדים. אך עם זה, ואולי בגלל זה, נמשכו אליו כלם והיו מתחממים בסביבתו.

בימים ההם, היו הרבה מהחידים לדבר ה' חוששים לעצד ברחובות העיר בשבת קדש כשהשטריימל החסידי לראשם, ולכן השאירוהו בביתם, אך רבי איטשע לא ותר במאומה.

שבת אחת, כשנוכח שרב המתפללים הגיעו לתפלה בלא השטריימל, עכב את התפלה, והורה לכלם לשוב לבתיהם ולחפש את השטריימל לראשם, וכך לשוב לבית החסידים בלא בושה כלל מפני המלעיגים.

עם עזות דקדשה זו נכנתה תל אביב החסידיית על יסודות איתנים אלו של קדשה ויראת שמים, תורה וחסידות, נכנו דורות של חסידים ואנשי מעשה הדברים והולכים בדרך אבות ללא סטיה כל שהיא ממנהגיהם וארחות חיייהם.

מילין יקדין ויהודים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילה-תא

חז-תא

חֲדָתָא דְאַזְרִייתָא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

חשיבות עבודת ה' בדורנו

גדולה כזו בבחינת 'ישראל' מלשון שר ושליט כי חביב הוא לפני הקב"ה במאוד מאוד.

להחדיר בלב חשיבות עבודתו בדור זה

ברכה זו של בלעם הרשע לא נתהפכה לקללה, ונשארת לתמיד. ומשכך יש לו לכל אדם להכניס זאת בעמקי לבבו ולדעת כמה גדולה היא ההערכה שמייחס הקב"ה לכל עבודה והתגברות בזמן שאין בית המקדש, ובפרט בדורנו שנמצאים בעמקי הגלות. ויהודי שנותן מעצמו משהו לנחת רוח לקב"ה הרי שעולה ומתגברת הקירבה שזוכה במעשה זה, ואף כי אינו נראה לעין, יום יבוא וידע כמה כל מעשה דיבור ומחשבה וכל פסיעה ופסיעה שפסע לקראת בוראו, חשובים ונכבדים ויזכה על ידם לאור באור החיים את ה' בבחינת שר וחשוב הלא היא בחינת 'ישראל'.

אכן בזמן שהיה משכן ובית המקדש שהרגשנו קרובים עד כדי שאמרו במדרש (שמו"ר לו א), 'משוש כל הארץ' (תהלים מח ג) שלא היה אחד מישראל מיצר כשהיה בית המקדש קיים, למה, שהיה אדם נכנס לשם מלא עוונות והיה מקריב קרבן ומתכפר לו, אין שמחה גדולה מזו שהיה יוצא צדיק. וכשקרובים כל כך היו בני ישראל בבחינת 'יעקב', שלא היה נחשבת העבודה בפני עצמה, שכן בקלות יכלו לעבוד את ה', ועצם קיומו של המשכן הוא זה שהוסיף נחת רוח בעבודתם כדי שיזכו לבחינת 'ישראל'. אך בזמננו שאין משכן ובית המקדש, אזי כל נדנדוד עבודת קודש מתקבל לנחת רוח ביתר שאת משהיה בזמן המקדש, כי מתוך ההסתער קשה פי כמה לעמוד בגבורה ולעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו, ממילא כל יהודי במעט עבודה זוכה לקרבה

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל (כד ה). ביאר רש"י ע"ה, 'אוהליך יעקב' מדבר על זמן שהיה משכן ובית המקדש, 'משכנותיך ישראל' בזמן שבית המקדש חרב שנתמשכן בעוונותינו. וקשה להולמו, שכן ידוע כי שם יעקב רומז לדרגה פחותה בבחינת 'עקב', ושם 'ישראל' לשון גדולה ושררה, ככתוב (בראשית לב כט) 'ויאמר, לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל, כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל', אם כן יש לנו להבין מדוע כאן רואים אנחנו כי בזמן בית המקדש שהייתה העבודה והקרבת הקרבנות נאמר 'אהליך יעקב', ובזמן שחרב הבית ואין לנו כהנים בעבודתם נאמר 'משכנותיך ישראל' הרומז לדרגה גבוהה.

מתרץ השפתי צדיק מפילץ ע"ה (אות מ"ו) כי

מילתא דפליאה

חיות הצדיקים בזכות ברית המילה

בעל הטורים 'עפר' בגימטריא 'ערלה בחול', ומשום זה ניצלים הצדיקים מקללת אדם הראשון 'ואל עפר תשוב' ונשארים חיים על דרך צדיקים במיתתן קרואים חיים, ולזה התאוהו בלעם למיתתם של צדיקים שבשרם ישכון לבטח, בזכות מצות מילה והטמנת הערלה בעפר.

הצדיקים שבים לעפרם שעה אחת בלבד

ועל עצם התמיהה איך זכו אותם הצדיקים להינצל מעונש מיתה שנגזר על אדם הראשון, אפשר לתרץ כמו שאמרו בגמרא (שבת קנב:) שאחאי בר יאשיה נשאר בחיים בהיותו בקברו, ואמר על זה רב נחמן שעונש מיתה שנגזר על אדם הראשון יתקיים בו בשעה אחת לפני תחיית המתים, שישבו לעפרו ומיד אחר כך יקום עם שאר המתים. וכן יש לומר אצל יעקב אבינו ורבינו הקדוש שישבו לעפרם שעה אחת קודם תחיית המתים.

הצדיקים קונים את גופם בשינוי מעשה

עוד יש לומר, כיון שהצדיקים מזככים את גופם עד שהוא משתנה מכפי שהיה בראשית יצירתו, וכיון שאין זה אותו הגוף שהיה בהם מתחילה הרי הם קונים אותו בשינוי מעשה, ולכן אינם מחויבים להחזיר אותו לאחר מותם, ולא על גוף כזה נגזר 'ואל עפר תשוב', ולכן זוכים להישאר חיים בגופם.

מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמהו (כג, י). מובא בגמרא בכמה מקומות, שיש צדיקים שלא שייך בהם מיתה. יעקב אבינו נאמר עליו (תענית ה:) יעקב אבינו לא מת, ורבינו הקדוש מצינו (כתובות קג.) שהיה מגיע לביתו בכל ליל שבת. ויש להבין, הרי בחטא אדם הראשון נגזרה מיתה על כל בני אדם, ואיך נפטרו אותם הצדיקים מעונש המיתה. אומר החיד"א ע"ה, כיון שנוהגים לשים הערלה אחר המילה בעפר, והרי מקצת נפש ככל הנפש, אם כן בזה יכולה שתתקיים גזירת 'כי עפר אתה ואל עפר תשוב' (בראשית ג יט), ושוב אין צריך שישבו הגוף כולו לעפר, ובכך נפטרו אותם הצדיקים מן המיתה.

הצלת הגוף בזכות ברית מילה

על פי זה פירש רבי שמחה בונם מגור ע"ה בעל לב שמחה (ברית מילה) את לשון הברכה הנאמרת לאחר ברית המילה 'על כן בשכר זו אל חי חלקנו צורנו צוה להציל ידידות זרע קדש שארנו משחת, למען בריתו אשר שם בבשרנו', כי בזכות המילה וקבורת הערלה בעפר אפשר להציל את הגוף כולו מדרת שחת.

לכך התאוהו בלעם הרשע באמרו **תמות נפשי מות ישרים**, כי מתחילה אמר **מי מנה עפר יעקב**, והוא רמז לברית מילה כמו שכתב

ברזא דאח"ד רמזים נפלאים על סדר הפרשה

השימוש בכל מידה תלוי במקום והזמן

אך לתכלית הרע, ב'עין טובה' משתמש הרשע לרוחניות, שיש לו עין טובה שמסתפק בג' עמודים, 'עמוד התורה' במיעוט לימוד התורה, גם שאינו לשם שמים רק להתפאר, במיעוט 'עבודה', די לו הליכה לבית הכנסת בשחרית, וגם זו מצות אנשים מלומדה ובחפזון וכו'. ובמיעוט 'צדקה', ומימיו לא נתן מעות אתרוג ומגלה, די לו בערב יום כיפור שנתן עבור נרות, וכדי לשנות וכו'.

וכן נוהג ב'רוח נמוכה', שאומר מה אני ספון וחשוב ליכנס בגדר החסידות, הרי מי אני ומה אני בשפלות ונמיכות קומה, אך רק בזה יש לו רוח נמוכה, מה שאין כן בתאוות עולם הזה לפתע הוא אומר שאין ראוי שום אדם לעושר וכבוד חוץ ממנו. כך גם 'נפש שפלה', יש רשע מאריך רוחו ברעתו כל מדות טובות בשקר וגאווה, הולך כל היום בתפילין, ועוסק בתורה כל הימים והלילות ומסתפק בבגדים בלויים ופת חריבה וכל זה לגאווה ולשקר.

'מה בין' - הכיצד ידע להבחין ביניהם הרי הנהגתם כלפי חוץ נראית שווה

וכדי שלא יטעה אדם ויתן לפעמים דופי בצדיקים גמורים, ויצדיק את הרשעים של שקר וגאווה, שכן לפעמים גם צדיק גמור מתנהג כך בפת חריבה ובכל הדברים, וכיצד ידע מה כוונת האדם, האם כל כוונתו כשמתהלך בכל המידות הטובות היא לטוב ולעבודת ה' באמת ובתמים, או שכל כונתו כדי שיכבדו אותו וכדומה. על כן מקשה התנא מה ביניהם, הכיצד נדע מה עומק פעולתם, הרי שניהם נוהגים באותם הדרכים, ואיככה נדע מיהו הצדיק ומיהו הרשע. וזה שדייק התנא אחר שמסר הסימנים ואמר 'מה בין', שאתה לא תכיר אותם על ידי הסימנים שמסרתי לך, כי אינו ניכר לעינים אלא לבוחן לבבות, אלא החילוק שאלו אוכלין בעולם הזה ועל ידי זה נוחלין העולם הבא שעושים הכל בקדושה ובהתפשטות הגשמיות, ואלו יורשין גיהנם בעולם הזה תרתי גיהנם, וסוף שלהם יורדין לבאר שחת, ואתה לא תכיר על ידי סימנים הללו אלא בוחן לבות וכליות, ושפתים ישק ודברי פי חכם חן.

בידו, הצדיק יש לו עין רעה ברוחני, שאין עינו שבעה בכל מעשים טובים שעושה, ממש כמו שיש לרשע עין רעה בגשמי. [כמו שהבאנו כמה פעמים מה שכתב באפיקי יהודה (דרוש מקוה מים ערבי נחל יג) בשם הספר הקדום רוח חן: כי הוטבע האדם בכח המתאוה, שיבקש וישתוקק ליותר ממה שיש לו ושלא יסתפק במה שכבר השיג, כל זה הטביע לו יוצר בראשית ברוך הוא, כדי שעל ידי הכח הזה התואב והכוסף יבקש לעלות במעלות בדרכי התורה והמצוה ומה שהשיג כבר ממנה, יחשב לו למעט מזער, ולא יחזיק טובה לעצמו לומר די מה שלמדתי ומה שעשיתי].

רוח גבוהה ונפש רחבה - בעבודת ה'

וכן במידת 'רוח גבוהה', כי הרשע יש לו מידה רעה זו בגשמיות, והצדיק יש לו מידה זו ברוחניות, שמשתמש במידה זו נגד היצר הרע המפתה אותו ומונע אותו מעבודת ה' ומהתעלות באומרו כי מה הוא אנוש שילך בגדולות האלו לעבוד השם יתברך עיקרא ושורשא דכל עלמין, ונגד זה יש לו רוח גבוהה, שיודע כמה גדול ונישא הוא שזוכה לעבוד את ה', ועד כמה מצפה הקדוש ברוך הוא לעבודתו, ורק הוא יוכל לעשות את העבודה המיוחדת, ועומד מול הענווה הפסולה שמבקש היצר להכניס בו, ויודע ומברר בעצמו כי אכן כל העולמות תלויים במעשיו, ולא רק שזו אינה גאווה המאוסה אלא אף למצוה תיחשב לאיש ההוא, שאת המידה המגונה של הגאווה לוקח לעבודת ה' כדי שעל ידה יוסיף ויתעלה בעבודתו יתברך.

ובמידת 'נפש רחבה' משתמש תלמידו של אברהם אבינו ע"ה כדי להרחיב דעתו שיוכל לעבוד את ה' יתברך בדביקות אהבה כמו הנביאים, ולכמה דברים צריך הצדיק להרחבת הדעת, שמתאוה הצדיק בכל מיני תאוה שאפשר בעבודת השם יתברך, והרשע יש לו מדה זו בגשמיות בתאוות המותרות בעולם הזה.

מידות טובות באדם הרשע - כיצד

כמו שמצינו מידות רעות שהצדיקים משתמשים בהם לעבודת ה' כך גם הרשעים משתמשים במידות טובות

מאן ה' לתמי להלך עמכם (כב, יג). וברש"י למדנו שרוחו גבוהה ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של מקום.

אמרו חז"ל (אבות פ"ה משנה יט): כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע, עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו, עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע, וכו'.

הקשה הבעל שם טוב ע"ה, מהי השאלה מה ביניהם, הלא הם דברים ברורים שכתובים במשנה, תלמיד אברהם אבינו ע"ה יש להם עין טובה ולתלמיד בלעם יש עין רעה, וכן בשאר המידות ההבדל ברור, ומשאלת התנא נראה כי ההבדל אינו ניכר ולכן הקשה מה ביניהם. ועוד הקשה, וכי עד עתה אין אנו יודעין שהצדיקים נוחלים עולם הבא ורשעים יורשים גיהנם.

בכל מידה ניתן להשתמש לעבודת ה' ולהיפך

מחדש הבעל שם טוב חידוש יסודי בפנימיות העבודה, שגם תלמיד אברהם ע"ה וגם תלמיד בלעם הרשע משתמשים באותם המידות, אך בעוד תלמיד אברהם לוקחים את המידות הרעות ומשתמשים בהם לעבודת ה' הרי שהם מהפכים את המידות לטובה. לעומתם תלמיד בלעם אף כאשר משתמשים במידות טובות לוקחים הם אותם לצרכי השקרים שלהם ושלא לשם שמים.

עין רעה בקדושה

'עין רעה' בפשטותה היא מידה רעה, אך מחדש הבעל שם טוב שיש עין רעה גם בקדושה והיא טובה, דהיינו שמסתכל על התורה והמצוות שלו בעין רעה שאינו מספיק לו כל תורה ומצוות שעשה, ויש לו עין רעה שמתקנא במעלות הקדושים לעלות במדרגותיהם. ובעוד הרשע יש לו עין רעה וכל טוב שיש לו אינו מספיק לו ואינו שבע, ומתאוה תמיד לעוד, כמו שאמרו חז"ל 'אין אדם מת וחצי תאוותו

הדרך להגיע לידי לימוד לשמה

יעסוק שלא לשמה יוכל לבוא אחר כך ללימוד ולעשות לשמה.

נחת רוח שיש לה בלימוד שלא לשמה

עוד יש לדעת, כי חפץ ה' ומשתוקק שיעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה, ואף מלימוד כזה עולה נחת רוח לפניו. כפי שדרש הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ ע"ה בספר **זרע קודש** (תולדות ד"ה אולי): 'אולי ימושני אבי' (בראשית כז יב), יש לרמוז בכאן שילמוד אדם תורה אפילו שלא לשמה כמאמרם ז"ל, כי התורה והמצוות הם מטעמים כביכול לקדוש ברוך הוא אבינו שבשמים. וזהו שנאמר (שם פסוקים ט-י) 'מטעמים לאביך כאשר אהב כו' בעבור אשר יברכך כו', אף שיהיה הדבר בשקר כמו שהיה כאן הענין בשקר, כיון שכוונת יצחק היה לברך את עשו ויעקב לקחם בערמה, כן ילמוד אפילו שלבו עדיין מלא ערמימות, ולא בא עדיין אל האמת הברור.

ואמר 'אולי ימושני', על דרך שפירש **הרב מלובלין** [הרה"ק החוזה מלובלין ע"ה] מה שאמרו חז"ל (עירובין יג): 'משמש במעשיו כו' ואמרי לה יפשפש כו', פירוש שימשמש, אפילו במעשיו הטובים, וימשמש בהם אם נעשו בלא פניות, ואם נעשו על צד היותר טוב, על דרך שהאדם ממשמש בגד משי אם הוא טוב מאוד אם לא, וזהו שנאמר 'אולי ימושני אבי שבשמים, ויראה שהלימוד והמצוות בשקר, 'הבאתי חס ושלוש' עלי קללה', והשיבה 'עלי כו' ולך קח לי', כי ילמוד אפילו שלא לשמה, וקודשא ברוך הוא חדי בפלפול דאורייתא, ולוקח בגדי עשו החמודות, שלומד בחמדה ותאוה שיקרא רב.

וכל שלומד לשמה אפילו מקצת מחשיב זאת הקב"ה כמו שדרש הבעל **שם טוב הקדוש ע"ה** (בפסוק (דברים ל ד) 'אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך', ולכאורה צריך ביאור, כי הנדחים אינם בקצה השמים אלא בקצה הארץ, ופירש, כי ה'שמים' רומזים לענייני רוחניות ועבודת ה', וה'ארץ' היא כינוי לענייני הגוף והגשמיות, ועל זה אומר הכתוב שגם בהיות האדם מצוי במדריגה נמוכה ומרוחק מהקדושה, אם בכל זאת יש מעט כוונה טובה ונכונה לשם שמים בבחינת 'בקצה השמים', בכוח הנקודה הטובה הטמונה בקרבך, ובכח מחשבתו זו 'קבצך ה' אלקיך' כי מתוך שלא לשמה יבוא בודאי לידי לשמה.

חלילה יעסקו בתורה ולא יעזבוה, כי כאשר לא יעזבו את התורה מובטח להם שהמאור שבה יחזירם למוטב, ומתוך שלא לשמה יבוא לשמה.

הדרך ללימוד התורה על ידי שילמוד שלא לשמה

יתר על כן פירשו צדיקים בדיוק דברי הגמרא 'לעולם יעסוק וכו' שלא לשמה', שבאו חז"ל ללמדנו שאינו ענין של דיעבד, שאם אין ביכולתו לעסוק לשמה - יעסוק שלא לשמה, אלא כך היא הדרך מלכתחילה בלימוד התורה, שרק כאשר יעסוק בה שלא לשמה יוכל לבוא ללימוד לשמה.

והסיבה לכך הרי היא כביאורו של הבעל **שם טוב ע"ה** (תולדות יעקב יוסף פר' חוקת ד"ה שם בפסוק וישלח) בדברי דוד המלך ע"ה (תהלים קיט נט) 'חישבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך', ובמדרש (ויק"ר לה א) 'אמר דוד, רבונו של עולם בכל יום הייתי מחשב למקום פלוני אני הולך וכו', והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות', וקשה להבין, לשם מה בכל יום ויום רצה דוד המלך ללכת למקומות אחרים ורק לפי שרגליו הוליכוהו לבית המדרש נענה להם, הרי דוד המלך היה עוסק בתורה בכל יום ואהב את התורה אהבה עצומה, כפי שניכר מספר התהלים שלו ובעיקר בביטוייו שבפרק קי"ט כמו 'טוב לי תורת פך מאלפי זהב וכסף', 'מה אהבתי תורתך', 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב' ועוד רבים כיוצא בהם, וכי לא רצה בעצמו ללכת לבית המדרש ולבית הכנסת.

אלא פירש הבעל שם טוב, בכוונה תחילה הייתה דרכו של דוד ללכת למקום אחר, שידע כי רק בדרך זו יבוא אכן לבית המדרש, 'כי אם ירצה לקום חצות לילה רק לשם שמים ללמוד, יתגרה בו יצר הרע, לכן עצה יעוצה שיתעורר לדבר לעסוק בצרכיו ודרכיו שיש בו שייכות אל היצר הרע, ואחר כך 'ואשיבה רגלי אל עדותיך', וכיוצא בזה בשאר ענינים'. עד כאן לשון קדשו. ממשיך תלמידו הרה"ק **מפולנא בעל תולדות יעקב יוסף ע"ה**, לפיכך אמרו חז"ל שיעסוק בתורה ובמצוות שלא לשמה, שכן אם ינסה בתחילה ללמוד לשמה יעמוד כנגדו היצר הרע בכל כוחו וימנעהו מכך. רק כאשר

רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה וכו' (אבות פ"ו, מ"א).

להגיע ללימוד לשמה אינו דבר של מה בכך, ואינו מגיע בקלות, וכמו שאמר רבינו **חיים ויטאל ע"ה** כי האומר שלומד תורה לשמה, רבי מאיר מכחישו, כי רבי מאיר אומר שהלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכל המעלות ששנה, והרי רובא דרובא לא זכו לכך, אלא שעדיין לא הגיעו לדרגה זו שעוסקים בתורה לשמה.

וכך כתב **מו"ר זקני ע"ה האביר יעקב** בספרו **פיתוחי חותם** (פר' פקודי לח כא) מעין זה: בא לרמוז ולהזהיר על הלומד תורה שילמדה לשמה, ולא יאמר אדם הריני לומדה לשמה, שהרי רבי מאיר עליו השלום נתן סימנים בהלומדים לשמה, ואם לא יהיו הסימנים ההם בהלומד יבוש ויכלם וישוב לאחור וידע שאינו לומד לשמה, ויתחזק ויוסיף אומץ וקדושה וטהרה עד שיזכה ללמדה לשמה ויוכרו בו סימני לימוד לשמה.

מתוך שלא לשמה בא לשמה

אמנם התכלית הנרצית היא לימוד התורה לשמה, אך גם עדיין לא הגיע לידי כך לא תרפינה ידיו מלהמשיך ולעסוק בתורה אפילו שלא לשמה, שכן אמרו חז"ל (פסחים נ:): 'לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה'. והוא חסד הבורא יתעלה עלינו עם קרובו. כי האדם בתחילת דרכו עדיין אינו מבין ערך התורה וחשיבותה, וממילא אינו יכול ללמוד תורה כראוי לשם שמים, ולכן ניתנה הרשות לעסוק בתורה שלא לשמה, ועל ידי שלומד שלא לשמה מגיע לדביקות בנותן התורה, שהרי ידוע כי כח הפועל בנפעל (מורה נבוכים ח"ב פ"ד), ועל כן אף אם כוונתו שלא לשמה כדי להתפאר ולהיקרא רבי או לשאר הנאות עצמיות, אך מאחר שבכל אלו נמצא כח הפועל שהוא הבורא יתברך שמחיה וממהווה כל הבריאה בכל רגע, יכול אף בלימוד שלא לשמה למצוא את חיות הבורא ולהתעורר ללמוד לשמה.

ועל כך אמרו חז"ל 'הלוואי אותי עזבו ותורתי שמרו וכו' המאור שבה היה מחזיר למוטב, שאף אם עוסק בתורה שלא לשמה בבחינת 'אותי עזבו', שעזב את נותן התורה בלימודו וכל מחשבתו לעצמו, עם כל זה אומר עליו ה' 'הלוואי אותי עזבו ותורתי שמרו', הלוואי שגם כאשר יעזבו אותי

אֶלְדָּנוֹת

פְּרָשַׁת בְּלֶק

לְפָנֵינוּ עֹבֶת

כס"ז, ע"א

פְּנִיִּים יְהוּדִיּוֹת

ספר הגאון ה'בן איש חי' זיע"א: מעשה בש"ר אחד גדול של ישמעאלים, שכבש את ארץ הקדושה שהיתה ביד הערלים, ועשה מלחמה עם פלשתים הערלים, וגזר אמר שאם יפגשו בערל בדרך שישחטו אותו, והיו הערלים מתחפשים ללבוש בגדי ישמעאלים. פעם אחת היה מהלך במדבר עם חילו, ופגע בסיעה אחת של פלשתים הערלים אנשים ונשים, שהיו בורחים ממקום למקום, והיו ביניהם יהודי אחד, וכשראו את השר הולך ובא לפניהם אחזתם רעדה, והיהודי נשמט מתוכם, וירץ ויבוא לפני השר, ותפס הפאות שלו בשתי ידיו, והיה קורא בקול גדול דברים אלו בלשון ערבי: שוף יא סיד, אנה יהודי והאדולה שהודי! לאמר: ראה אדוני, אני יהודי, והללו עדי!

ויצחק השר כי ערבו לו דברים אלו שדבר בס על המשקל, ויגזר לתלות לו בפאות שלו שני נזמי זהב אשר לקחו מן השלל, ויען היהודי ויאמר: אדוני העדים שלי הם שני גבורים חזקים ובריאם אשר המה יכולין לשאת גם שני צמידים של זהב, ויצו לתלות בפאות שלו גם שני צמידים גדולים של זהב שלקחו מן השלל, הלא תראו כי יפה כן אותו היהודי לקרא את הפאות שלו בשם עדים, אשר הם מעידים עליו שהוא איש יהודי, וגם עשו את שלהם, ומלבד שהצילוהו מן המות עוד עטרו אותו בנזמים וצמידים של זהב, שהוציאו גם אליו חלק מן השלל.

המש"ך ה'בן איש חי': על כן כפה וכמה צריכין אתם להזהר בשני עדים נאמנים אלו, העומדים אחד מימין ואחד משמאל, המעטרים אתכם בעטרה של היהדות.

ואין אני מעמיס עליכם לעשות לכם פאות עבים וארפים, כמו מנהג אחינו האשכנזים היי, ורק אבקש שיהיה בהם שעור הנפר לעיני הכל, ולא יהיו כעשבים קטנים העומדים על פתח הקרקע, אשר רק רשומן נפר, דאלו פסולין הם לעדות כדן קטן שפסול להעיד, כי רק הגדולים נאמנים להעיד

בגדלו, וכבר דברתי בזה פעמים רבות, ואשרי המדבר על און שומעת, ואשריהם ישראל שמעו ונזהרו, ותבא עליהם ברכה (נפלאים מעשיר' סיפור מט).

צֶלֶם אֱלֹקִים

כתב בספר 'שערי פרנסה טובה' על תהלים: 'מתי אבוא ואראה פני אלקים' (תהלים מב ג). לכאורה היה לו לכתב 'ואראה פני אלקים', ואראה בנקוד סגול.

אך יש לרמוז לפי מה דפרשו המפרשים על פסוק שלש פעמים בשנה יראה כל זכור את פני ה', רצה לומר שיראה את פני ה' בצלם אלקים שהוא 'פני ה' שיהיה עליהם ועל פניהם. על כן נראה שזה שאמר אדונינו דוד המלך ע"ה 'מתי אבא ואראה פני אלקים', ר"ל שיהיה עלי צלם אלקים שאלה בדרך התורה והיראה בפאות הראש ובזקן ובגדי יהדות, ולא כאשר יש בדורנו בעו"ה אנשים אשר אומרים שאין לאדם רק להיות יראת שמים בלב, אבל בחוץ מתר להיות בקוצי פאה ובגדים כחקות העמים, או לאזנים שפך שומעין.

וכבר הכה על קדקדם מן הרב הקדוש והגאון רב דק"ק סיגעט [הרה"ק הייטב לב] זצלה"ה, וגם עכשו בנו הצדיק [הרה"ק הקדשת יום טוב זיע"א] הולך בעקבותיו ובדרכיו הקדושים. ואמר, שזה אמרינו בכל יום 'לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי', ר"ל, שאדם צריך להיות ירא שמים בסתר וגם בגלוי, שלא ילך בקוצי פאה ובגדים כאמות שיהא נפר בחוצות שהוא יהודי.

'וְיִקַּץ מוֹאֵב' - מֵהַפְּנִים שֶׁלָּהֶם

בשמו של הרה"ק ה'ערוגות הבשם' זיע"א הביא בנו הרה"ק מפאפא זיע"א בהקדמת ספרו 'ויגד יעקב' (לספר דברים): וזהו אחד מן הגדרים אשר למדו אותנו רבותינו הצדיקים, המסיע שלא להמשיך אחר שטף מים רבים מים הזדונים אשר אנו מקפידים מהם בעונותינו הרבים, דהינו להיות נפר

צלם אלקים על פניו בפאות הראש והזקן... ובוה פרש אאמור'ר זצ"ל... מאמר הכתוב בפרשת בלק (במדבר כב ג) 'וּקַץ מוֹאֵב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל' - מהפנים שלהם.

מֵדַת הַזִּרְיוֹת

כתב הרה"ק רבי יחזקאל מדעש זיע"א בספרו 'כנסת יחזקאל': ויספר מאת מן הקדוש שר שלום מבליזא זיע"א שבילדותו היה דר בשכונתו ערל נפח אחד שהיה דרכו לקום בבקר השכם אחר חצות לילה לעסוק במלאכתו, ואשתו הצדקת כשהיתה שומעת קול הקורנס של הנפח מכה היתה מעוררת את בעלה ואומרת: שלום, שלום, קום לעבודת הבורא, כי הנפח כבר מכה בקורנס. ויהי היום שהוא הקדוש קם בבקר השכם עוד טרם נשמע קול הקורנס, ובאותו יום מת הנפח. ואמר, שכל עקר חיותו של הנפח היה על ידי אותה יניקה שהוא היה מעורר אותו לעבודת הבורא ית"ש, ותכף שארע שקם בלתי התעוררות ממנו, נפסק פתיל חיותו כרגע.

ובזה באר שם את האמור בפרשת השבוע, פרשת בלק (במדבר כב כא): 'וְיִקַּץ בִּלְעָם בְּבֹקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת אֲתָנּוֹ וַיֵּלֶךְ עִם שְׂרֵי מוֹאֵב', ופרש רש"י: מכאן שהשנאה מקלקלת את השוירה, שחבש הוא בעצמו. אמר הקדוש ברוך הוא: רשע, כבר קדמך אברהם אביהם, שנאמר (בראשית כב ג) וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמורו. ואלו דבריו: דבלעם הרשע דרך גם כן בדרך זה שעל ידי כך יהיה לו שליטה על ישראל, ועל כן קם בבקר והראה מדת הזריות, וזהו כדי שישאל ילמדו מזה זו ממנו ויהיה לו כח לשלט עליהם. ועל זה אמר לו הקב"ה, כי גם בזה לא השיג מטרתו, כי אינם צריכים ללמד ממנו מדה זו, כי כבר למדו זאת מאברהם, שנאמר 'וַיִּשְׁכֶּם אֲבִרָהָם בְּבֹקֶר'.

(ספר ספיר ויהלום - להרב הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

חידון אֶלְדָּנוֹת - נושא פרסים איפה רמוזים בפרשתנו חגי פסח, שבועות וסוכות?

פתרון החידה - פרשת צו - פסח:

ש. כמה פעמים מופיעות בהגדה המילים 'לשנה הבאה'?
ת. שלוש פעמים. פעמיים ברא לחמא עניא, ופעם נוספת בסוף ההגדה.
א- לשנה הבאה בארעא דישראל. ב- לשנה הבאה בני חורין. ג- לשנה הבאה בירושלים.

שם הזוכה בסידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר":

פרשת צו - פסח:

ה' יעקב רייזמן מבית שמש.

פתרון החידה וכן שם הזוכה, יפורסמו א"ה בגליונות הבאים

הפותרים נכונה יכנסו להגרלה א"ה על סידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר".
את הפתרונות יש לשלוח אלינו עד ליום שני למספר פקס: 077-470-26-81

או למייל: magdenot@gmail.com

נא לכתוב שם, כתובת מדויקת וטלפון.
בראש הדף לציין "עבור חידון לנוער".

מקדושה

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה
מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון ל"ח

פרשת בלק | תשפ"ה

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"וַיֵּרָא בָלָק בֶּן צְפּוֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֹמְרֵי: וַיֵּרָ מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֵד כִּי רַב הָאֵל וַיִּקְחַ מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" (כב, א-ב)

הנה אמרו חז"ל (במדבר רבה כד, ב) כי עיקר הראייה שראה בלק ומגורו שהיה לו, מחמת שראה שישאל נוצחים שלא כמנהג העולם. והבין כי לא בחורב ובחנית יגבר עליהם, כי ה' הנלחם להם במה שצוהים אליו והוא יענם. והנה כראותו כן בקש גם הוא תחבולה להנצל מידם ע"י תפלתו באמרי פיו בתחנוניו.

אך הנה רחוק ה' מרשעים ותפלת צדיקים ישמע. וכראותו כי לא יכול להם כי כל תפלתו תועבה שם על לבו לדעת ענין הסגולה מה זאת שישאל נענים בתפלתם ולא הוא. אז ראה והבין כי הרבה קדושה וטהרה וכוונת הלב צריך לתפלה עד בואה לפני השי"ת וכמה תשובה ומעשים טובים צריכים בני ישראל להקדים קודם פתחם פיהם לאמור דבר לפני השי"ת בהכנעה ושפלות רוח. לכן בא מגור לנפשו ורקב בעצמותיו, כי לא יכול להשיג כל אלה, ויקץ הוא מפני העבדות העם כי רב הוא עליו. ושלא אחר בלעם, אולי הוא יכוון לכל זה (תפארת שלמה).

"וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִמְדִּי מִדֵּין עִמָּה יִלְחָכוּ הִקְהֵל אֶת כָּל סְבִיבֵינוּ כְּלָחַךְ הַשּׁוֹר אֶת יֶדֶק הַשֹּׁדָה וְגו'" (כב, ד)

מה שור כחו בפיו, אף אלו כחן בפיהן. מה שור כל מה שמלחך אין בו סימן ברכה, אף אלו כל אומה שנוגעים אין בהם סימן ברכה. מה שור מנגח בקרניו, אף אלו מנגחין בתפלתן, שנאמר (דברים לג): וְקִרְנֵי רָאִם קִרְנֵינוּ" (מדרש רבה).

"כִּי לֹא נַחֵשׁ בַּעֲקֵב וְלֹא קֶסֶם בִּישְׂרָאֵל כֶּעֶת יֹאמְרוּ לַעֲקֵב וְלִישְׂרָאֵל מִה פָּעַל אֱ-ל" (כב, כג)

אמר הרב הצדיק וכו' ר' דוב מעזריטשער ז"ל, על דרך אומרם ז"ל (ב"ב קטז, א): 'מי שיש לו צער ילך אצל חכם' וכו' ואינם דורשים בנחש וקסם, אלא מיד מודיעין להצדיק ואומרים לו ומודיעים אותו מה פעל א-ל, ומתפלל עליהם. כי יש יכולת בצדיקים להפוך מידת הדין לרחמים, ומי מושל בי צדיק, הקדוש ברוך הוא גזור וצדיק מבטל, ותפילתו עושה רושם לעילא (תורת המגיד).

"מִה טָבוּ אֲהֲלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכָּנֶיךָ יִשְׂרָאֵל" (כד, ה) ביקש לומר לא יהיו להן בתי כנסיות ובתי מדרשות (מדרש הגדול).

והתחלת הכל הם בתי כנסיות ובתי מדרשות, כי כשיש להם לישראל בתי כנסיות שמתפללים בהם ושואלים משאלותיהם ובטוחים בה' שישמע תפלתם, ובתי מדרשות ששם דירת השכינה, שאין להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה. כאן הוכללו כל הטובות (שפתי כהן).

הילולא דמרי עזמא

בעלי הילולא ועבודת התפילה

הרה"ק ר' דוד משה מקרעטשניף זי"ע

ט"ז תמוז תשכ"ט

עלה בדעתי לפרש את האמור בברכות קריאת שמע של ערבית: 'הַמְעָרִיב עֲרָבִים', כמכוון אודות בני דודנו הישמעאלים ימ"ש, המצרים לישראל ומבקשים לכולתם רח"ל. על כך אנו מבקשים 'הַמְעָרִיב עֲרָבִים', היינו שיחשך הקב"ה בעד הערבים... (מתוך דבריו לסובבני בעת מלחמת ששת הימים).

עדות שנשתמרה מאת אחד ממקורביו של רבנו, מתארת באופן מיוחד את עבודת התפילה שלו, את הלהט היוקד שאחז בו בכל עת שניגש לשפוף שיח לפני קונו ואת העובדה שכל מי שנכח בכך נמס ונפעם גם יחד אל מול הביטוי המוחשי למושג 'עבד השם'.

'נשמת כל חי' נתפס אצל כל יהודי כרגע של התעלות, קטע מרומם המנשא את האדם טפח וטפחיים מעל קרקע החולין והבלי העולם הזה. אולם אצל הרבי באה תחושה זו לידי ביטוי שבעתיים, וסחפה בעקבותיה את כלל המתפללים.

במשך כארבעים דקות סוערות היה

יאני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

אם נתח את פרשת בלק ועניינו של בלעם הרשע, נבחין כי מלבד מגרעותיו הבולטות כמו ושללותו הנוראה של בלעם באופן כללי, יש כאן היבט נוסף ממנו יש להפיק לקח ולקחת מוסר.

בלעם העפיל לפסגת ההשגה האנושית, כמעט.

הוא נולד כגוי וגם חי ככזה, ועם כל זאת זכה לגילוי אלוהי של ממש כמותו לא זכו בני עלייה מופלגים במהלך כל הדורות. עד כדי כך שעל הפסוק (דברים לד, י): 'וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה' אמרו חז"ל (ספרי שם): 'בישראל לא קם, אבל באומות העולם קם. ואיזה זה, זה בלעם בן בעור'.

לא זו בלבד, אלא שבאופן מפתיע - אף כשהוא הופך כתובת מתבקשת לשנאת ישראל וברוב חוצפתו הוא אינו דוחה על הסף את בקשתו של בלק, עדיין זוכה הוא שהקב"ה נגלה אליו ומדבר עמו.

היה מצופה לכל הפחות שהוא ינצל את הרגע הנשגב, יתבונן ויקדיש מחשבה לכך ואולי גם ינסה להתחבר לעונג הרוחני הצרוף שבכך, יעצור לרגע ויבחן את מעשיו והשלכותיהם.

אבל לא. הוא נחוש להתקדם, לשעוט קדימה כשהוא מונע להט איום של שנאה עיוורת. מבחינתו הוא סימן את היעד, חתר למטרה ולא הניח לאף דבר - נשגב ונעלה ככל שיהיה, להסיח את דעתו מכך.

זכית! אתה משוחח עם בורא כל העולמים! ואתה מחפש לברוך, להתקדם?

רבות דובר וסופר אודות עבודת התפילה של הגאון ר' שמשון פינקוס זצ"ל.

תלמידיו ומקורביו, בני משפחתו ושושני לקחו מתרפקים עד עצם היום הזה על הגעגועים לתפילותיו הרותחות, הפורצות מלב העולה על גדותיו באהבת ויראת הבורא, על דרשותיו חוצבות הלבבות אודות קרבת האלקים לה וזכה המשכיל לדבוק בעבודה נפלאה זו.

באחת מנסיעותיו לארצות הברית נאם הרב לפני קהל רב בענין עבודת התפילה, כשברגע של גילוי לב חשף את המעשה הבא, אשר לדבריו הכביד על לבו לנצח.

היה זה כמה עשורים לפני כן, בצעירותו של הרב פינקוס, כאשר במהלך נסיעה בינעירונית הביט בשעונו והודאג לגלות כי שעת שקיעת החמה קרבה, והוא טרם התפלל את תפילת המנחה.

הנסיעות באותם ימים לא היו נוחות כהיום, אולם דווקא עובד זו היא שעמדה לו. מפאת טלטולי הדרך ועל מנת לתת לנוסעים את האפשרות לפוש קמיעה, נהוג היה לבצע תחנת ריענון בעיר בית שמש, על אם הדרך בואכה ירושלים.

צעירה זו, אשר לוותה בהכרות 'שלוש דקות צעירה' מצד הנהג, אפשרה לו לרדת כל עוד רוחו בו ולפרוש לקרן זווית על מנת להתפלל טרם חשקע השמש. דא עקא, בחפזו ובבהילותו הותיר על האוטובוס את מלטטליו האשישים וביניהם התפילת היקרות.

בן העליה הצעיר עומד ומתפלל,

שופך שיחו לפני קונו ברצינות ובמתינות וכמעט ותח באמירת 'אלוקי נצור', אלא שאז הוא שומע את נהמת המנוע, כמו מזכירה לו שאלמלא ייחפו לעלות תיכף על האוטובוס - לא זו בלבד שיתקע במקום ויאלץ למצוא דרך חלופית, אלא שכל מלטטליו יאבדו באוטובוס.

לא נותרה ברירה.

'היו לרצון' חפזו, וויתור קואב על אמירת נוסח התחנונים המלא שלאחר שמונה עשרה מתוך הבנה שאין חובה מעיקר הדין לאומרו, קידה קלה וחפזו 'לעושה שלום' וחזרה לאוטובוס בלב נוקף.

ע' היום זה רודף אותי! תינה הרב

פינקוס באותה שיחה מעוררת את

הכאב, הבושה והתסכול שהוא נושא

עמו מאז, 'אילו רק הייתי נותר במקום

וממשיך להתייחד עם קוני באותה

שעה - לא הייתי זקוק כיום לבוא אליכם

לארצות הברית, אלא אתם כולכם

הייתם נוהרים בהמוניכם לשמוע אותי

בארץ הקודש...' בארץ הקודש...

הסיפור הבא, אשר אף אותו סיפר

הרב פינקוס, מציג את ההיפך הגמור

מבלעם. הוא מציב לנגד עינינו את

היופי והחן שבתפילה, את נקודת האור

הטהורה והחיבור הקדוש המתרחש

באותה שעה בה ניצב האדם לפני קונו

ואת העובדה שאכן ישנם ברי דעת

וחכמי לב המשכילים לנצל שעה זו עד

תומה.

היה זה כאשר נלווה הרב פינקוס

ליהודי גדול במסע חיזוק בארצות

הברית, ובמהלך הטיסה בוצעה נחיתה

כפריז לצורך חניית ביניים אשר על פי

התכנון אמורה היתה להימשך שעה

במדויק.

במהלך השעה התייצב הרב פינקוס

בקרון זווית, הכין עצמו כראוי וניגש

בדחילו ורחימו להתפלל את תפילת

המנחה. לא הרחק ממנו עמד אותו

אדם גדול, עניו עצומות והוא מתנועע

בדביקות משל אינו מצוי בשדה תעופה

סואן, כל כולו שקוע בעבודת התפילה.

חלפה שעה, והמטוס נערך להמראה

המשך בעמוד ב'

לאפשרי, אלא שבלעדיו גם האפשרי - הופך לבלתי אפשרי!

'הילד הזה גוי' הקביעה הנחרצת שהוצגה בפני מנהלו של תלמוד תורה חשוב מפי מלמד בעל וותק וניסיון במהלך שיחה אודות אותו תלמיד פלוני, הפתיעה וזעזעה אותו בו זמנית, לצד אי אלו רגשות נוספים כמו שעשוע וגם תהייה עמומה. מה, למען השם, כוונת המלמד?

'הוא גוי, פשוט כך' קבע שוב המלמד, 'ואין לי כל ספק בכך'.

הכבוד הרב אותו חש המנהל כלי השינה הרבות והניסיון הכביר שצבר המלמד בתפקידו, הביאו אותו להימנע מתגובה מזלזלת ובטוה יותר, אולם הוא לא יכול היה להתאפק מלהתוודע בשמץ חיוך: 'וזאת מנין לך?'

הבט נא! הסביר המלמד, 'הרי פה ושם אני נתקל בילד המתמודד עם קושי כזה או אחר, אתגר לימודי או רוחני. או אז אני משכים קום, פותח את ספר התהלים ומרטיב אותו בדמעותיי, תוך שאני מפיל תחינה לפני אבינו אב הרחמן שיחוס וירחם עליו, שיפתח את לבו לאהבה וליראה את שמו, לשמוע ללמוד וללמד'.

המנהל נשא עיניים מופתעות, מתפעלות, והמתין להמשך דבריו.

'זה תמיד עוזר' ציין המלמד, 'גם אם הילד לא הופך להיות רבי עקיבא אייגר ביום אחר בהיר, מכל מקום תורמת התפילה ופועלת את פעולתה. אין פעם בה אינני נוכח לראות לאחר תפילתי שינוי קל, שיפור מועט לכל הפחות'.

'אולם לגבי הילד הזה' ענינו הושפעו בכאב, 'לא הועילו כל תפילותיי מעיין דמעותיי כמעט יבש מרוב תפילות שנשאתי עבורו, ספר התהלים שלי קמוט ולח מרוב תפילות שבקעו מלבי הרוחות, ועדיין כלום. לא רואים שום שיפור'.

'אין ספק אפוא' חזר והציג את מסקנתו, 'כי הילד הינו גוי לכל דבר וענין. רק כך ניתן להסביר את העובדה שעל אף התפילות הרבות אין לבו נפתח'.

שמע המנהל והגיב בדומיה רבת משמעות. הוא נשא את הדברים בלב, ובהזדמנות הראשונה שנקרתה לפניו בירר את הענין לאשורו.

כאן התברר לו למרבה הפליצות והזעזוע, כי סבתו - אם אמו של הילד, התגיירה לפני שנים רבות, אולם הגיור התבצע באופן פרשני וללא פיקוח כנדרש. מה שהביא לכך שעל פי ההלכה אין הוא נחשב לכל גיור.

משכך, לא נותר אפוא ספק באשר להגדרתו של הילד.

הילד - גוי. לכן לא הועילו התפילות בעבורו.

מדהים עד כמה יכולה תפילה, ודווקא תפילה כזו שלא התקבלה, ללמדנו אודות כח התפילה עבור כל יהודי, כל אשר בשם ישראל יכונה.

בפרשנות מובא ביטוי בו השתמש מואב כלפי האיום מצדו של עם ישראל (כבד): **'וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מִדְיָן עֲתָה יִלְחָכוּ הַקְּהָל אֶת כָּל סִבְיָתֵינוּ בְּלַחֵף הַשּׁוּר אֶת יֶרֶק הַשָּׂדֶה'**.

מבחינה אסטרטגית מובן היטב מדוע יראו המואבים מפני בני ישראל, אותו עם שהביס את פרעה וחצה את הים, והנה הוא בדרכו הנה לפגוש בהם חזיתית וללחום בהם במלוא כוחו. אין ספק שסיבה ללחץ לאומי היתה כאן.

אולם מה להם ולזקני מדין? על מה ולמה פנו לשכנים הלא-כל-כך חביבים, אלה שמאו ומעולם התגורו בהם והפכו עם הזמן ליריבים של קבע, במטרה להינצח בהם להתמודד עם האיום החדש שהופיע?

על כך משיב המדרש (רבה): **"מה טיבן של זקני מדין כאן. [אלא] שהיו רואין את ישראל נוצחין שלא כדרך הארץ, ואמרו, מנהיג שלהן במדין נתגדל, נדע מהן מה מדותיו. אמרו להם זקני מדין, אין כחוא אלא בפיו. אמרו להם, אף אנו נבוא כנגדו עם אדם שפכו בפיו"**.

נמצאנו למדים, לכאורה, כי עיקר המערכה של המואבים היתה מול משה רבנו. הוא אשר מפני יראה, הוא היה מקור חששם ופחדם, ועל כן פנו לזקני הארץ בה גדל כדי לנסות ללמוד אותו, לנתח את יכולותיו ולהתמודד מולו בהתאם.

אלא שכאן מוסיף המדרש ומבאר את הפסוק הבא (פסוק ו): **"וַעֲתָה לָכֵּה נָא אֶרֶץ לִי אֶת הָעָם הַזֶּה כִּי עֲצוּם הוּא מְאֹד"**, ואלו דברי המדרש: **"לא שהן גבורים וחילוניותם מרבין, אלא שמוצאיהם בפייהם, מה שאיני יכול לעשות"**.

כאן מתגלה רובד נוסף באותו סוד מופלא, עומק השייך לכל יהודי באשר הוא. **"לא שהן גבורים וחילוניותם מרבין, אלא שמוצאיהם בפייהם, מה שאיני יכול לעשות"**. לא משה רבנו בלבד, לא רק מנהיג האומה אשר נתעלה עד למדרגה העליונה ביותר, אלא כל אחד ואחד מבין אברהם יצחק ויעקב - מנצח בפיו!

מואב ידע את הסוד הזה, אבל כאן המקום לגלות את הסוד הנוסף. לא זו בלבד שישראל מנצחים במלחמות וקרבות באמצעות התפילה. לא רק את האויבים הם מכניעים בכח הפה שניתן להם. אלא שכלל לא שייך להצליח בדבר-מה, אם בגשמיות ואם ברוחניות, הן דבר גדול והן קטן, ללא תפילה. זהו המפתח להצלחה, ברכה, ישועה ורווחה, ולא רק שהוא מסוגל לשדד את מערכות הטבע ולהפוך את הבלתי אפשרי -

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

המשך מעמוד א'

מחודשת. צוות המטוס, כידוע, אינו מתאים עצמו ללוח הזמנים של מאחרים ונשרכים כאלה ואחרים. מי שמתעכב - נותר מאחור.

הרב פינקוס מתיישב במטוס, מביט לצדו, ונלחץ לגלות כי המושב ריק. אותו גדול טרם עלה על המטוס.

מערכת כריזה קראה בשמו של הנוסע פעם ופעמיים, ולפנים משורת הדין אף המתונו עברו זמן קצר, אך לשווא. הלה כמו היה בעולם משלו, שקוע באותה פגישה מרוממת עם קונה שמם וארץ, ומה לו ולסביבה?

מאן דהו חס עליו, ולאחר שהפציר בצוות המטוס כי יאפשרו לו לקרוא לאותו אדם גדול - ירד מהמטוס, אור אומץ וניגש עד אליו, כשהוא לוחש על אזנו ומאיץ בו להזדרז.

אפס, כאילו לא שמע. או יותר נכון: באמת לא שמע. הוא שהה באותה העת במקום גבוה ונעלה לאין ערך מהמטוס והטיסה, שדה התעופה וההמולה שסביב. הוא מתפלל.

קרבת אלוקים

לארם של גדולי הדורות

מדור מיוחד בגן עדן, אין ספק בכך, שמור לעוסקים במלאכת הקודש ופועלים ללא ליאות לקרב את העם שבשדות אל אביהם שבשמים, לזרף טל תחייה רוחני במקומות שהפכו עם הזמן והיו למדבר רוחני של ממש ולהעניק לכל אותם תינוקות שנשבו את ההזדמנות להתעלות, להתקרב לאביהם שבשמים.

אחד מאותם פעילים יקרים הוא הרב יוחנן בריזל, חסיד קרלין אשר בלבו יוקדת להבה חסידית שאינה כבה לרגע, ואת כל החום והלהט הזה הוא אינו שומר לעצמו אלא מעביר הלאה, לעמך ישראל הרחוקים כל כך וזקוקים לכך כאוויר לנשימה.

היה זה תיכף לאחר נפילת מסך הברזל. מיליוני יהודים, תינוקות שנשבו במלוא מובן המילה אשר גדלו על מצע הכפירה הסובייטית וחונכו לערכים מעוותים של סוציאליזם וקומוניזם לצד חשש תמידי שתוקפו אך בקושי פג מפני זרועות השלטון שהילכו אימים על כל המעז לשמור על דת ישראל.

מטבע הדברים, אלו שבחרו להישאר במדינות חבר העמים התקשו לשוב למסורת אבותיהם, מהסיבה הפשוטה שאף אבותיהם ולעתים גם דור קודם לכן כבר היו מנותקים מכל דבר שריח יהדות נשב ממנה.

עמי הארצות היו ונתורו, רחוקים בכל מובן אפשרי, אך את לבם מילאה כמיהה אמיתית וצימאון אדיר להכיר, לממש ולהתחבר לדרך ישראל סבא. לא תמיד ניכר היה הדבר כלפי חוץ, ולעתים נראה היה כי הם אדישים ואף מנוכרים ליהדות, אולם חזקה על אנשי מעש בעלי לב חם לדבר - שימצאו את הניצוץ אותו ניתן ללבבות.

כאן מצאו פעילי תנועת התשובה כר נרחב לפעולה, וביניהם הרב יוחנן בריזל שפעל גדולות ונצורות ואכן עלה בידו לקר רבים מאותם בנים נידחים לאביהם שבשמים.

לימים שיתף הרב בריזל בהתרגשות בלתי מוסתרת ברשמים מאותו ראש השנה, אי אז לפני עשורים, אותו ערך כחלק משליחות הקודש בעיר רובנא שבאוקראינה.

שמחה רוחנית אפפה את העיר באותם שנים, אך עם זאת הצליח הרב בריזל לקושש כמה עשרות, מתי מעט שנעתרו לבקשתו לבוא לבית הכנסת ולהעביר בו את היום הקדוש. למותר לציין כי אלו לא הצטיידו

ולא. אין כאן סוף מפתיע. קברניט המטוס, כפוף ללוח זמנים מוכתב מראש ומחויב לנהלים וחוקים, נואש מלהמתין לנוסע הבודד והמריא באח, כשהוא נוטש לאנחות את אותו אדם גדול בשדה תעופה לא מוכר, בין אוסף של אנשים מאומות ולאומים שונים, עוזב לגורלו.

לימים העז הרב פינקוס לתהות בפני אותו גדול, להציג בפניו תמיהה רבת.

'עצם זה שהמתין הרב בפריז ולא נכנע לדחף לרוץ למטוס ולהספיק את המשך הטיסה, ניחא. את זה גם אני הייתי מסוגל לעשות' הפטיר הרב פינקוס בעדות אישית שיש בה כשלעצמה להעיד על גדלות הקספר, 'אולם כיצד יכולתם להתרכז בתפילה בשעה לחוצה זו?!

התשובה אותה השמיע הגדול באוזני מדיהים בפשטותה, בעוצמתה ובתיהן גם יחד. **'היה לי טוב שם'** ציין בפשטות...

במחזורים ולא התכוננו בסילודין לתקיעת השופר, לא ניצבו בחבורות לשוח בענייניו של יום וספק גדול אם שמרו על קדושתו בהימנעות ממלאכה.

אולם למרות הכל, הזיק היהודי ניצת בהם והם ניאותו לבוא. רק לבוא.

הרב בריזל בא מצויד היטב. הוא נשא עמו ערמת מחזורים מתורגמים לרוסית וצרור כיפות, צעד נמרצות לבית הכנסת והחל לפעול בנחישות, במסירות ותוך שהוא מפשיר אט אט את הקרח הרוחני ששרר במקום.

'ברוך אתה השם' פתח הרב בריזל במנחה של ערב ראש השנה והמתין לשמוע 'ברוך הוא וברוך שמו', גם אם לא סוחף ועוצמתי אך לכל הפחות קול אוושה דקה, משהו. אך כלום. הנוכחים בהו זה זה ולא הבינו מדוע הוא עצר פתאום, למה הוא ממתין.

כאן נפל לו האסימון. לראשונה בחייו הבין כי אם יש מקום עלי אדמות בו המושג **'לא יודע צורת אור'** תופס פשוטו כמשמעו, לגבי נער וגם זקן, טף ונשים. הם פשוט לא ידעו כלום, וזה הביא אותו לשנות לגמרי את הגישה.

מכאן והלאה בחר הרב בריזל ללמד אותם ולי שמו, טעימה קלה מנופת צוף היהדות. לא למדם הכל על רגל אחת, אפילו לא 'שמע ישראל' שלמרבית הזעזוע אף הוא נשמע להם כמו משפט זר ומזור.

רק דבר אחד: **'אמן'**. בירור קל העלה כי אכן, גם המילה הקדושה 'אמן' אינה מוכרת להם.

מכאן והלאה החלה מסכת לימוד, שינון וחזרה על מילה אחת קדושה שחזרה על עצמה שוב ושוב, עד שכלל הנוכחים בבית הכנסת ידעו לחזור אחריו ולצעוק 'אמן' בקול גדול.

בשלב הבא הם כבר נעצו בו מבטים משתוממים, ספק לועגים ספק תוהים. 'תגיד להם שיצעקו 'אמן' בכל פעם בה אני מרים את היד' הורה הרב למתורגמן, וזה חזר בארשת מבוששת משהו על ההוראה - שנשמעה כמו משחק בגן ילדים.

אך למרות הכל, לצד צחקוקים קלים, הם ניאותו גם לכך ושיתפו פעולה באופן מלא.

'יד מורמת, אמן, אמן, אמן' שוב היד נשלחת ושוב הם זועקים: **'אמן!'**

'מימי לא היה לי ראש השנה כל כך מרגש, כל כך טהור וזך' משתף הרב בריזל ונוכר באותם רגעים מיוחדים, 'כשיניצבו קבוצת יהודים רחוקים, אומללים, מנותקים בעל כרחם, וזעקו בכל כוחם להשי"ת: **'אמן!'**

ברכת כהנים כשאין כהנים ונאמר ע"י שליח הציבור, אבל בלא הכי מתחילין 'שלוש רב'.

דעות חלוקות מצאנו בנוגע לשינוי הנוסח, אשר ראוי לציין כי אינו מובא בראשונים.

יש שנקטו (עמק ברכה) שהנוסח המקורי היה 'שלוש רב', אלא שנהגו לומר בלשון 'שם שלום' בכל תפילה בה יש ברכת כהנים, כנגד לשון שלום הנאמרת בברכת כהנים. מאידך, אחרים סבורים (צלוח דאברהם) כי שתי הנוסחאות קיימות במקור, אלא שאחת מהן מקורה בנוסח בבל והאחרת בנוסח ארץ ישראל.

קיצור הנוסח

שלא כמקובל בשאר ברכות שמונה עשרה, בנוגע לברכה זו דייקא מצאנו מנהגים ואזכורים קדומים המקצרים את נוסח הברכה באופן משמעותי.

כך למשל בגניזה הקהירית נמצא נוסח קצר בהרבה: 'שם שלומך על ישראל עמך ועל נחלתך, וברכנו כלנו כפך, ברוך אתה ה' עושה השלום'.

נוסח אחר שהובא בפוסקים (ע"י בית יוסף א"ח קכב) הינו: 'עושה השלום, ברכנו כלנו ברכך על השלום, ברוך אתה ה' המברך את עמו בשלום', אכן יש שכתבו (ספר המנהיג, הובא בב"י שם) כי הנוהגים כן אינם נוהגים כראוי ואף אינם יוצאים ידי חובתם. שהרי תיקנו חכמים את נוסח ברכה זו כהכרח הארוכה ביותר בשמונה עשרה, והם עושים להיפך ומקצרים אותה עד לכדי דמיון לברכת הפירות והמצוות, שפתיחתן וחתימתן כאחד. אם כן נמצא משמשים ממטבע שטבעו חכמים בברכה, וכבר אמרו (ברכות מ, א): 'כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכה - לא יצא ידי חובתו'.

היו שהביאו את מנהג הספרדים, לומר בתשעה באב נוסח שונה וקצר בהרבה: 'עושה השלום, ברכנו ברכך על השלום, כי אתה אדון השלום, ברוך אתה וכו'', וטעמם משום שאכל ומנודה אסורים בשאלת שלום, ובתשעה באב כולנו כאבלים ומנוודים, על כן ראוי לקצר בברכת השלום ביום זה.

חתימת הברכה

החתימה המקובלת בתפוצות ישראל לברכה זו היא: 'המברך את עמו ישראל בשלום'. אכן יש שהצביעו על כך (עבודת ישראל עמ' 103 ועוד) כי לא נמצא נוסח זה במקורות קדומים, אלא נוסח שונה: 'עושה השלום'.

השערה בענין זה מצאנו בפוסקים (מטה משה תשצח), כי הנוסח המקורי היה 'עושה השלום', אולם בקהילות האשכנזים בחרו לומר נוסח זה בימים נוראים, ולפיכך קבעו שבשאר ימות השנה ישנו מנוסח זה ויאמרו את הנוסח המקובל כיום.

אחרים כתבו (עמק ברכה עמ' קכג) כי אף כאן נעוץ ההבדל בחילוק שבין נוסח בבל לנוסח ארץ ישראל. בעוד הנוסח בבל היה 'עושה השלום', דבק הנוסח האשכנזי בברכה המקובלת בארץ ישראל: 'המברך את עמו ישראל בשלום'. כראיה לכך הציגו את העובדה שבכל המקורות בדברי חז"ל המיוחסים לבני בבל נאמר כנוסח הראשון, ואילו בכל המקורות המיוחסים לבני ארץ ישראל נאמר הנוסח האחר.

הברכה החותמת את תפילת שמונה עשרה הינה 'ברכת השלום'. אודות ברכה זו ונוסחה, מנהגים שונים באמירתה וענייניה השונים, להלן במאמר הבא.

טעם מיקומה בתפילה

טעם קביעת ברכה זו דווקא כאן, אחריה לברכות התפילה, מובא בגמרא. נאמר בברייתא (מגילה יח, א) בה מפורטות ברכות שמונה עשרה וסיבת הסדר בו נקבעו: 'ומה ראו לומר שם שלום אחר ברכת כהנים, דכתיב (במדבר ו, כז): 'וְשָׁמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם'. ברכה דהקדוש ברוך הוא - שלום, שנאמר (תהלים כט, יא): 'ה' יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם'.

עוד הובא בראשונים בענין זה (רוקח, מחזור ויטרי ועוד), כי כנגד ששה ברכות שנאמרו בברכת כהנים: 'יִבְרַךְ; יְשַׁמְרֶה; יֵאָר; ויִחַן; יִשָּׂא; ויְשֵׁם לך שְׁלֹמֶךָ', נתקנה ברכה זו בסמוך, בה נאמרו ששה דברים אלו: 'שְׁלֹמֶךָ טוֹבָה; יִבְרַךְ; חַן; חֶסֶד וְרַחֲמִים'.

טעם נוסף לקביעת ברכה זו לאחר ברכת כהנים הובא בפוסקים (מטה משה), לפיו מכוונות תיבות ברכה זו כנגד האמור בברכת כהנים. כנגד 'יִבְרַךְ' נאמר בברכה 'יִבְרַכְנוּ אֲבִינוּ'; כנגד 'יֵאָר' ה' פָּנֵינוּ' נאמר 'בְּאוֹר פָּנֶיךָ'; ואילו 'שֵׁם שְׁלֹמֶךָ' כנגד 'וְשֵׁם לך שְׁלֹמֶךָ'.

באופן שונה במעט הובא (ראה הגיון לב עמ' 73) כי בברכה זו נכלל למעשה במפורש תוכן ברכת כהנים, כללה: 'טוֹבָה וּבְרָכָה' כנגד 'יִבְרַכְךָ', 'בְּאוֹר פָּנֶיךָ' כנגד 'יֵאָר' ו'פָּנֵינוּ', ואילו כנגד המילים 'וְשֵׁם לך שְׁלֹמֶךָ' נאמר בברכה זו 'לְבָרְךָ אֶת עַמְּךָ בְּשָׁלוֹם'.

הברכה בזמן המקדש

הכהנים אנשי המשמר העובדים בבית המקדש, כל הובא בחז"ל (משנה תמיד ה, א), היו מנועים מלהתפלל את כל התפילה כחובת שאר העם, זאת בשל העדר די פנאי לכך מפאת עבודתם במקדש (ראה רש"י ברכות יא, ב ד"ה וברכת), אם לכן, נוסח התפילה שהותאם לאנשי המשמר כלל את הקטעים הבאים בלבד: 'אמת ויציב; עבודה [וצלח] וברכת כהנים'.

יש שפירשו (ברטנורא שם, וע"י תוס' ומפרש ברכות שם) כי 'ברכת כהנים' הנוכרת אינה זו הנאמרת בנשיאת כפיים, אלא אמירת נוסח זה בתוך תפילתם כאמירת-יחיד. שהרי לא נשאו הכהנים כפיהם לברך את העם עד לאחר עבודת התמיד והקטורת. זאת ועוד, הלא ברכת הכהנים הנאמרת בנשיאת כפיים נאמרה על מעלות האולם, בעוד תפילת אנשי המשמר נאמרה על ידם בלשכת הגזית.

אכן ישנן דעות (רמב"ם הלכות תמידים ומוספים ד, י) כי 'ברכת כהנים' האמורה אינה כלל פסוקי ברכת כהנים, אלא ברכת 'שם שלום' הנקראת כך (כסף משנה שם) על שם סמיכותה בתפילה לברכת כהנים.

ניסוח הברכה

הרמ"א פוסק וזו לשונו (א"ח קכו, ב): ונהגו לומר בשחרית 'שם שלום', וכן כל זמן שאומר 'אלקינו' כו' [היינו נוסח

מילתא חדת"א

עניי תפילה מלוכט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחי צירא שליט"א

השפעת הכלל על תפילת הצדיק

כשם שהתלמידים מקבלים סיוע מקרבנותם לצדיק, כך גם הצדיק יש לו סיוע מחמת דבקו תלמידיו בו, וכפי התקשרות התלמידים ברכם כך הוא מוסיף על ותעצומות בעבודת ה', וכמו המעשה המפוסס אצל הפעל שם טוב ע"ה שְׁהִיה דְּרָכוֹ לְהָאֲרִיךְ בְּתַפְלָתוֹ וְהִיו תַּלְמִידָיו מִמְתִּינִים עַד שִׁסְיִם תַּפְלָתוֹ, וּפַעַם אַחַת נִחְלְשׁוּ תַּלְמִידָיו מִרֵּב אֲרִיכוֹת הַתַּפְלָה, וְחִמְקוּ בְּשִׁקָּת מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ כְּדִי לְהַשִּׁיב נַפְשָׁם בְּטַעֲמָה קְלָה, וְכִשְׁחֲזֹרוּ לִמְקוֹמָם מִצְאוּ לַפְּלִיאָתָם שֶׁכָּבֹר סִים רַבִּים אֶת הַתַּפְלָה, וְהִסְבִּיר לָהֶם הַפַּעַל שֶׁם טוֹב שֶׁהַתְקַשְּׁרוֹת הַתַּלְמִידִים מְסַעֶת לָרַבִּים לְהַתְעַלּוֹת בְּעִבּוּדוֹתָ, וְנִעֲשׂוּ כְּשִׁיצְאוּ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ אֶף שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁ בִּיצִיאָתָם מִכָּל מְקוֹם לֹא הָיָה לוֹ הַסִּיעַ מִכָּתֹם וְנֶאֱלָץ לְמַצֵּר בְּתַפְלָתוֹ.

הכלל משפיע על הצדיק

בצווי מלאכת המשכן, בעשיית הקרשים נאמר (שמות לו כט) והיו תואמם מלמשה ויחזקו ויהיו תמים אל ראשו אל הטבעת האחת וגו' (לו כט), ולהבין את שני הלשונות שבתחלה אמר 'תואמם' ובהמשך 'יהיו תמים' יש לבאר מה שכתב בשערי אורה (שער ה) כי 'תואמם' מלשון 'תאומים' הנראים כשני דברים נפרדים, אך לשון 'תמים' משמעותו אחד מיוחד בתכלית ללא פירוד כלל, וזה באה תורה לומר כי למטה היו נראים כנפרדים זה מזה, אך 'יחדו' יהיו תמים אל ראשו' כי המביט בראש יראה שהם אחד ומש.

כלל ישראל גוף אחד

על פי דבריו אלו באר בערבי נחל (פר' בעולתור דרוש ב) את דברי הפעל שם טוב הקדוש ע"ה שאמר לבאר את הכתוב (לעיל לב לב) 'ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת', כי כלל ישראל אף שהגופים מחלקים זה מזה מכל מקום מצד נשמותיהם בשורשם למעלה הם אחדות אחד, כי לדבר נשמי יש לו גבול ומקום לכן גם שך בו רבוי ופירוד ותלקה, מה שאינו כן בדבר רוחני שאינו תופס מקום לכן בשורשם הרוחני הם אחד ומש.

והגם שאין כל ישראל שוים בחכמה ובצדקות ולא הרי זה פהרי זה, אך זה רק בבחינת הגוף שיש בו איברים שונים אחד חשוב מחברו, ועקרא דכלל הוא הראש שיש בו השכל, וגם הלב שממנו בינה לאדם, והקלילות יעוצות, וככל שקרוב איבר זה לאיברים שהנשמה תלויה בהם כך נחשב הוא יותר. וכן הוא הדבר בכללות ישראל שהצדיק הוא השכל לכל העולם וכלל העם שמתפשט שכלו לכלם, וכן יש 'עיני העדה' וכו'.

וכמו בגוף האדם כאשר יש חלי או מחוש כלשהו במח מרגישים זאת שאר האיברים, כך אם ישנו הרעור דק מן הדק בראשי העדה מרגישים כל עם ישראל אפילו המרחקים מאד עד שיכולים לבוא לידי חטא בשל כך. וכן בהפך, כשם שמחוש בשאר האיברים משפיע על המח שמדי מרגיש את זה, כי הרי זה גוף אחד, כך עלולים חטאי העם לגרם הרעור לצדיק.

השפעת בני ישראל על משה רבנו

לפי זה באר הפעל שם טוב ע"ה דברי משה רבנו ע"ה 'ואם אין מחני נא מספרך' שפירושו שחטא ישראל, חשב משה רבנו שפסח חטאם הנה בסבתו, כמו שהראש משפיע על כל הגוף, כך הצדיק, כך החלילה חטא בהרהור משפיע על כל העם, ולכן אם חטאו ודאי שהשפיע ממנו וממחשבתו שלא היתה טובה, ולכן בקש 'מחני נא' כי איני זכאי שתתקבל תפילתי. אך הקדוש ברוך הוא השיב לו שהפסג אינו מחמתו אלא מחמת חטאם הגיע הרהור לראש הדור ולכן תפלתו מקבלת כי ההרהור בא לו באנס גמור.

פרשה ופשרה

נידון בערשה בענייני תפילה

איחור זמן תפילה

ידועים דברי חכמינו ז"ל (ברכות ז, א) אודות בלעם הרשע, אשר ידע לכוון את אותו רגע ביום בו כועס הקב"ה, והיה בכוחו לקללם באותה שעה, אלא שבחסידי ה' על ישראל לא כעס כל אותם ימים.

על כך תמחו בתוספות (שם ד"ה שאלמי כעסתי), וכי מה כבר היה יכול בלעם לומר באותו רגע בודד, הלא רגע כממירה ולא היה מספיק לקללם? ותיצו (במירוש ב) וזו לשונם: 'מאחר שהיה מתחיל קללתו באותה שעה, היה מזיק אפילו לאחר כן'.

על פי סידור זה הביא הגה"ק ר' אריה צבי מקו"י גילוב הי"ד בשם הרה"ק היהודי הקדוש מפשיסחא, כי מכאן יש ללמוד שכל עוד מתחיל האדם תפילתו ביעתה, יכול הוא להמשיך בה ולסיימה אף אחר זמן תפילה. שהרי למדנו שהתחלת האמירה יש בה כדי להחל את תוקפה אף על מה שנאמר לאחר מכן, ואם כן הדבר בקלות בלעם, הרי מידה מרובה ובוודאי שהדבר שייך בתפילה וייחשב לו כאילו התפלל את כל התפילה בזמנה.

אמנם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' מח) הביא את ההלכה המובאת בשלחן ערוך (א"ח קכד, ב) שלח ציבור שוכנס לבית הנסות ומצא צבור שהתפללו בלחש, והוא צריך לעמוד לפני התיבה לאלתר, יורד לפני התיבה ומתפלל בקול רם לצבור, ואין צריך לחזור ולהתפלל בלחש, ועל כך הוסיף הרמ"א: 'וכן אם הוא שעת הדחק, כגון שירא שיעבור זמן התפילה, יוכל להתפלל מיד בקול רם'.

נמצאנו למדים כי ישנה חובה להתפלל את כל שמונה עשרה הברכות בזמן הראוי, ולשם כך אף התירו לשליח הציבור לוותר על תפילת לחש. אם כן, הסיק המנחת יצחק, אין ספק כי דברי הרה"ק היהודי הקדוש הינם לימוד זכות, אולם לא היתר לכתחילה.

סדרא דצלותא

תפילות הקדמונים ואבות האומה

נידון הלכתי המובא במסכת ברכות (ל. א - ב) מעניק לנו מבט לעבודת התפילה הנוראה של גדולי האומה - האמוראים הקדושים.

המשנה מביאה מחלוקת בנוגע לתפילת המוספין, האם היא נאמרת אף על ידי יחיד או רק על ידי ציבור, ושמא הדבר תלוי - במידה וישנו ציבור המתפלל מוסף אזי פטור היחיד מלאומרה, ואילו במידה ואין ציבור בעיר האומרה - חובה היא על כל יחיד.

בסוגיית הגמרא מובאת עדותו של רבי יוחנן, לפיה ראה בעיניו כיצד רבו האמורא רבי ינאי מתפלל, ותיכף לאחר מכן חוזר ומתפלל שוב. מכאן מוכח לכאורה שהתפלל רבי ינאי תפילת המוספין ביחיד.

תמה על כך האמורא רבי ירמיה - מה הראיה לנידון דנן, הלא ייתכן שלא היתה זו כלל תפילת מוסף, אלא שרבי ינאי לא כיוון כראוי בתפילתו ולכן נאלץ לשוב ולהתפלל שנית?

השיב לו רבי זירא: ראה עדותו של מי היא, הלא עדות של אדם גדול כרבי יוחנן, ובודאי דקדק ובחן כי אכן מדובר היה בתפילת מוסף. נתבונן בכך.

הלא רבי ינאי התפלל בלחש, כהלכה, מבלי שתישמע תפילתו לאוזנו של רבי יוחנן. בכל זאת יכול היה רבי יוחנן לדקדק ולוודא שזו תפילת מוסף, ולא היה מקום כלל להניח כי לא כיוון רבי ינאי בראשונה. אין זאת אלא שניכר היה מכל תו בפניו, מכל תנועה שלו, כי כל תיבה ותיבה נאמרת מפיו בכוונה הראויה ובכוונה ראש.

אכן יש להוסיף תמיהה נוספת, ועל ידה תתורץ גם קודמתה. לכאורה אינו מובן מה שייכות הדברים זה לזה כלל, ומדוע דווקא כשראה בלעם את ישראל שוכן לשבטיו - שרתה עליו השכינה וזכה שתהיה עליו רוח אלקים?

אלא, בהכרח לומר שהיתה זו לשון תפילה, שהתפלל בלעם לבל תסור השראת השכינה מישראל, הגם שנסתלק מהם הענן. וזהו שאמר 'ראוין הללו שתשרה עליהם שכינה', היינו שביקש מהשי"ת כי ישרה שכינתו על ישראל.

וזאת למה? משום שכבר אמרו חז"ל (בבא קמא צב. א): "כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה". אם כן, בלעם שחפץ כי תשרה עליו שכינה, ראה שישאל ראויים לכך בזכות שלא היו פתחיהם מכוונים זה כנגד זה, והתפלל עליהם כדי שיענה אף הוא בענין זה של השראת השכינה.

וזהו שאמר רש"י: 'עלה בלבו שלא יקללם', היינו שדווקא בשעה זו רצה בלעם שאדרבה לא יקוללו אלא תשרה עליהם השכינה, כדי שיזכה לכך אף הוא.

פנינה לשבת

מבית מדרשם של רבותינו

"וַיֵּשֶׁא בלַעַם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לִשְׁבָטָיו וְתַהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹקִים" (כד. ב), פירש רש"י: "עלה בלבו שלא יקללם". ביאור מתוק מדבש הובא בספר 'דברי דוד' לגאון בעל הט"ז, בהקדם דברי המשנה (בבא בתרא ס. א): "לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון".

בגמרא מובא מקור דין זה בתורה, מהנאמר כאן בפרשה: "וַיֵּשֶׁא בלַעַם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לִשְׁבָטָיו וְתַהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹקִים", וזו לשון הגמרא: "ראה שאין פתחי אלהיהם מכוונים זה לזה, אמר, ראוין הללו שתשרה עליהם שכינה". ודייקו בתוספות (שם ד"ה ראוין) כי הדרשה מתבססת בדווקא על חלקו השני של הפסוק: 'וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹקִים'.

אמנם תמה הט"ז, הלא סוף הפסוק מדבר על בלעם, עליו נחה רוח אלקים, וכיצד אם כן למדים אנו מכאן כי ישראל ראויים שתשרה עליהם שכינה?

פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

"פָּרַע שָׁכֵב כְּאִרִי וּכְלָבִיא מִי יִקְמָנוּ" נאמר על עם ישראל בפרשתנו (כד. ט), וכאן ראוי להזכיר את ההנהגה שנקבעה כהלכה לכל דבר, והנוגעת דווקא לקריאה והשכמה כאיר.

הלכה זו הובאה בסדר הנהגת הבוקר, ויש בה משום הכנה רבתי לעבודה בשלב זו תפילה, וכך כותב המחבר בשלחן ערוך (א"ח א. א): "יתגבר כאיר לעמוד בבוקר לעבודת בורא, שיהא הוא מעורר השחר".

ידועה בענין זה אמרת שפר מאת אחד מגדולי הדורות, שהתבטא כי ההשכמה מתחילה כבר בערב, כשהאדם פורשת לשנת לילה. 'לא שייך ללכת לישון כמו כלב, ולקום כמו אריה!' התבטא אותו צדיק בחריפות.

ביאור לפני - בידיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור עוז והדר

בעבודת בית המקדש, קודם לכל עבודה שהיא, חובה היתה על הכהנים לקדש ידיים ורגליים בכיור. פרשה מיוחדת התייחדה לציווי זה בתורה (שמות ל. יז - כא), וכיון שעבודה זו קודמת לכל - נזכר בפוסקים (בית יוסף א"ח א בשם ארחות חיים לר' אהרן מלוגיל) כי יש לאומרה קודם תפילת שחרית טרם אמירת פרשיות התמיד והקטורת.

עקיבא

יד ושם

פסוקי שמות והשמות בהם

"עֲתָה אָקוּם יֹאמְרֵה עֲתָה אֲרֹמֶם עֲתָה אֲנַשָּׂא" (ישעיהו לג. י).

בפסוק זה, המתאר את הבטחת הקב"ה כי יינקם מאויביו ועמו ישראל, מאיר המצודת דוד את עינינו בביאור המילים 'עֲתָה אֲרֹמֶם', וזו לשונו: "כי כשהמקום עושה דין בעכו"ם, הוא מרומם ומנושא". נמצא אפוא כי אם רצוננו להיושע בישועה השלימה, כל שעלינו לעשות הוא להתפלל על כבוד שמים שיתרומם ויתנשא, וכך נזכה אף אנו לגאולה השלימה במהרה.

בברכת העבודה - 'רצה' אנו מבקשים כי 'אשִׁי יִשְׂרָאֵל' יתקבלו לרצון. מה ברצוננו להדיש במילים אלה?

א) שלא כקרבנות אותם מביאים אומות העולם, שאינם מתקבלים לרצון.
ב) בקשה כי לא נסתפק בעבודת התפילה אלא נזכה לאישים - קרבנות דווקא.
ג) תחינה על קרבנות הפחיתים והעלובים שבעם, שיתקבלו אף הם לרצון.

בפסוקי דזמרא אנו משבחים כי 'לא עֲשֵׂה כֵן לְכָל גּוֹי וּמִשְׁפָּחִים כָּל יְדְעוּם'. תוכל לבאר את כוונת הפסוק?

א) רק בני ישראל זוכים שהשי"ת נוטה להם חסד במשפט, לא כן שאר העמים.
ב) אף משפטי התורה אשר טעמם מובן אינם אלא נחלת ישראל ולא ניתנו לאומות.
ג) מערכת הדינים שבין אדם לחברו הנפסקת על פי התורה, ניתנה רק לישראל.

אנו מבקשים בתפילה: הושיענו ה' אלקינו... להדות לשם קדשך להשתבח בתהלתך. מה כוונת המילים 'להשתבח בתהלתך'?

א) שבח הוא לישראל שמהללים לפניו ערב ובוקר וצהרים מדי יום.
ב) לפי גודל תהילתו של מקום, כן יגדל שבח ישראל על שבוחר בהם.
ג) שתי התשובות נכונות.

שם הזוכה בגיליון פר' שמיני: יעקב ישראל אליאס, חיפה
שם הזוכה בגיליון פר' תזריע מצורע: ה' נחמן דוד אליאס, חיפה

תפרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכייה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים נושא תורני מרתק לאור דברי האור החיים

בפירושו של רבנו לדברי בלעם (כג, י): "מִנָּה עָפַר יַעֲקֹב וּמִסָּפָר אֶת רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל", הוא מבאר כי בלעם התכוון בזדון לבבו להכניס עין הרע בישראל על ידי שייתן בהם מספר, וכבר אמרו חז"ל (בבא מציעא מב, א): **"אין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד, ולא בדבר המנוי, אלא בדבר הסמוי מן העין"**, אלא שלא עלה הדבר בידו.

לקביעה זו של חז"ל משמעות הלכתית, וכפי שזכרנו בגמרא (שם): "ההולך למוד את גורנו, אומר: 'הי רצון מלפניך ה' אלקינו שתשלח ברכה במעשה ידינו'. התחיל למוד, אומר: 'ברוך השולח ברכה בכרי הזה'. מדד ואחר כך בירך - הרי זה תפילת שוא".

פרט מעניין מציין המהר"ל - כי ישנן שלש דרגות הפחותה ביותר היא זו של הדבר המנוי או המדוד, בו אין הברכה שורה כלל. למעלה מכך נמצא דבר שאינו מנוי ואין ידוע מה מספרו, אולם הוא כשלעצמו גלוי ונראה לעין, ובו הברכה יכולה לשרות. אך למעלה מכל אלה דבר אשר אינו גלוי כלל לעין, ובו הברכה שורה במידה מרובה בהרבה.

כבר לא עמדה לו סבלנותו. הוא כבר כמעט ניגש להבהיר לו את מקומו ולשבר את אוזנו באשר למהותה של הישיבה ותפקידו של בן ישיבה, להבהיר לו כי כל עוד אין קשר בינו לבין ערכים אלו אין ולא יהיה לו מקום בישיבה. על לשונו כבר עמדו קלישאות כמו 'הישיבה אינה בית מלון', אך הוא המתין יום נוסף, מי יודע, אולי יקרה הנס.

והנס קרה. שבע בבוקר. המשגיח שפסף את עיניו, טלטל את שעונו והביט בו מכל כיוון אפשרי, יצא שוב ושוב החוצה ובחן האם הוא טועה, אבל לא. שבע בבוקר, ויוסל'ה על הרגליים, מאונך, ניצב בגאון וכולו רענן ונמרץ.

'אין לך כפיל או משהו, נכון?' בירר בחשד, וזה האחרון הגיב לו בחיוך עליז.

'תאום?' הוא ידע שלא, אבל מי יודע. אבל לא ולא. יוסל'ה בכבודו ובעצמו ובמלוא ערנותו עומד לפניו, דרוך ונכון לקרב.

רק המשפט הבא הבהיר למשגיח במה דברים אמורים. 'יצאנו?' יוסל'ה פנה לחברו, עוד קל דעת המשוכנע שהחיים הם סוג של בידור מתמשך, כיתף את תרמילו על כתפו והמשיך בנשימה אחת: 'כעת החוף ריק, אין זמן!' 'חוף?!' המשגיח לא יכול היה להכיל את התסכול, את הכאב, 'בשביל שחזית לא קמת. זמן קריאת שמע לא תופס אצלך מקום. סדר יום של בן תורה אינו משכנע אותך לעזוב את המיטה. ובשביל חוף אתה משכים קום?!'

חריצותו של אותו רשע

מספרת התורה הקדושה בפרשתנו (כב, מא): 'וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח בָּלָק אֶת בָּלָעַם וַיַּעֲלֵהוּ בָמוֹת בָּעַל וַיֵּרָא מִשָּׁם קִצְיָה הַקָּעַם'.

מבאר רבנו האור החיים הקדוש: **'נִתְּכֹן בְּאִמְרוֹ בַּבֹּקֶר, לְהוֹדִיעַ שְׂדֵדָה שִׁנְתָּ עֵינָיו שֶׁל בָּלָק. כִּי מִדֶּרֶךְ הַמַּלְכִּים לְהִיטֵּעַ מִטּוֹתֵיהֶן עֵד גִּ' שְׁעוֹת בְּאִמְרָם ז"ל** (ברכות ט, ב), **זֶה בְּהִיט הַבֹּקֶר עֲמֵד וְלַקַּח בָּלָעַם'.**

מלכים, מטבעם, הינם עצלנים ומפונקים עד הקצה. מבחינתם, אין דבר בעולם המסוגל להצדיק את הניתוק הכואב משמיכת הפוך הצמרירית, מהכרית העבה, מהמיטה המכילה כל כך. אף עול או מחויבות אין בהם כדי לגרום להם לקום לפני השעה השלישית של היום, ויהי מה.

לכל אדם בחירה חופשית, ואם בזה היתה מסתכמת בחירתם של המלכים, ניחא.

אולם האור החיים מוסיף הסבר נוסף, אשר במבט מעמיק ניתן לשלב אותו עם ביאורו הראשון, ואלו דבריו: **'עוֹד טַעַם בַּבֹּקֶר, עַל דֶּרֶךְ מַה שְּׁאִמְרוּ בְּמִסְכַּת עֲבוּדָה זָרָה** (ד, ב) **זֶה לְשׁוֹנָם: 'אֵימַת קָא רְתַח, אָמַר אֲבִי בְחֵלַת שְׁעָתִי קָמִיתָא** [אימתי כועס הקב"ה, בשלש השעות הראשונות של היום] **עַד כָּאן. לִזְהָ אָמַר 'וַיְהִי בַּבֹּקֶר, וַיִּקַּח לֹמֶר 'וַיְהִי לְשׁוֹן צַעַר, פְּרוֹשׁ, זְמַן שֶׁה' מִתְּפַעֵס עַל עוֹלָמוֹ שֶׁהוּא בַּבֹּקֶר לִקַּח בָּלָעַם, שֶׁהִיָּה בְּקִי בְּכוּן הָרָגַע'.**

בחז"ל מבואר, כי זמן זה של שלשת השעות הראשונות

'חנוך לנוער על פי דרכו' הזכיר לעצמו המשגיח באינספור הזדמנויות, אולם בו-זמנית ידע כי דרכי החינוך נפתלות וסבוכות המה, לא תמיד הן מוארות ולעתים יש בהן יותר קוצים ודרדרים מאשר שביל סלול.

כמו אצל יוסל'ה, למשל. הוא חפן את צדעיו בתנוחה של ייאוש, מצחו חרוש קמטים ועיניו מביטות נכחן בשמץ של השלמה כואבת. כן, בדיוק כמו אצל יוסל'ה.

אכן המליץ שלמה המלך בחכמתו כי יש לחנך את הנער על פי דרכו, להתוות עבורו את המסלול הנכון ולהקנות לו הליכות חיים בהתאם לתכונותיו ומידותיו. אולם במשך השנתיים ומקצת שחלפו מאז בא יוסל'ה בשערי הישיבה - המשגיח תר אחר אותה דרך ואינו מוצא אותה, מבקש בכל לבו את הנתיב ללבו של הנער, ואין.

מתי הכל התחיל? המשגיח מגרר את מצחו ומנסה להיזכר. אבל זה לא ממש הזמן להעלות זכרונות.

לא כעת, בשעה אחת עשרה בבוקר, כשהוא מנסה להזכיר ליצור המפונק השרוע על מיטתו בפנימייה ומסרב להכיר בכך שהיום מחולק לבוקר,צהרים וערב וכי השלב השני בתהליך מתקרב בצעדי ענק.

לא בסיטואציה הנוכחית, כשהוא מאיים בגרון נִיחַר כי יעשה שימוש מעשי למדי בנטלה המלאה עד גדות ויעניק לבחור המנומנם חוויה רטובה במיוחד באשמורת הצהריים. לא שהאיום תרם משהו, אלא אם כן ניתן להחשיב נחירה קולנית המנסרת את החלל - כתגובה של ממש.

'שחזית...' הוא מנסה בעדינות, מודע היטב ללעג הטמון בהזכרת החובה הזו שעה קלה קודם חצות. 'קריאת שמע!' הוא כבר מרעים בקולו, והבחור בשלו. עמוק בחלומותיו, ראשו קבור בכרית והוא מותיר בה חותם, או להיפך.

'מה יהיה איתך?!' הוא כבר ממש מזעזע את האווירה, ונראה שזה מזויז משהו. הטיפוס הישנוני מתחיל לנוע, משדר רמז כלשהו לכיוון של קימה אפשרית. לא, הוא רק שינה תנוחה, מיטיב את השמיכה על פניו ומורח על פניו חיוך השמור לאנשים חסרי דאגות, או אחריות, או עול, או קשר למציאות החיים המחייבת.

כשהסיטואציה חוזרת על עצמה למחרת, ושוב, ובשבוע שלאחר מכן, המשגיח כבר מרים ידיים. 'לאדם - בחירה חופשית' הוא נזכר בעצב, כשהוא תוהה בינו לבין עצמו בנוגע למידת הבחירה שיש לאדם הנתון בערפילי שינה ומוחו משדר תדרים צמריריים למדי.

נו נו, לפחות הוא ישמש דוגמה שלילית לסביבה. גם משהו.

'רוצה לגדול כמו יוסל'ה?' המשגיח זהיר בלשונו ואינו חוטא חלילה בלשון הרע, אולם אין צורך בכך. הדוגמה חיה ונושמת, גם אם בתנוחה מאוזנת ובעיניים עצומות. כל מעבר בפרוזדור על יד חדרו של יוסל'ה ממחיש לתלמידי הישיבה מהו שפל המדרגה, מהי כניעה לכוחות היצר, ולמשגיח לא נותר כי אם להיאחז בנחמה פורתא זו. 'אני חייב לישון מוקדם היום' ראה המשגיח את יוסל'ה קורץ חברו באחד הערבים, 'יש לי המון לנוח מחר', וכאן

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

בעיקר, אלא שהכל התברר כהצגה עלובה בהגיע רגע האמת. וכך העיד הגאון ר' צבי הירש מייזליש זצ"ל בראש ספרו - 'ש"ת מקדשי השם' (זר זהב אות ל): 'ופלא ראינו שאותם אנשים חופשיים שראו שאנחנו מתפללים ומניחים תפילין באושוויטץ [אשוויץ], המה ראו כן תמהו ולא נשתנו דעתם לשוב לה'. רק באותה שעה שהובילו אותן לבית המוקד, היה נשמע דברים כאלה ששמחו על שזוכים להישרף על קידוש השם כישראל'.

בלעם הרשע, אם כי ייצג את צד הטומאה ואת שפל המדרגה אליו מסוגל בן אנוש להתדרדר, היה בסופו של דבר - נביא. השגותיו היו רחבות ועמוקות, היכרותו עם עולם הרוח והנשמה לא היה שטחי. הוא ידע היטב מהו טוב ומהו רע, מי הוא העם הנבחר באמת ומי ייחודיותו של עם סגולה. בעצמו העיד על כך לאונקלוס בר קלוניקוס, אשר העלה את נשמתו באוב ופנה אליו בשאלה (גיטין נז, א): 'מי חשוב ביותר בעולם הבא? על כך השיב בלעם: "ישראל".'

אף בדבריו על ישראל התבטא ואמר (כג, י): 'תַּמְתָּ נַפְשִׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתָהִי אַחֲרֵיָּי כְּמָהוּ', ועל כך עומד האור החיים הקדוש ומפנה את תשומת לבנו לנקודה הבאה:

"עוֹד יִרְצָה, שֶׁבְּהִגְיֵנוּ לְיוֹם הַמִּיתָה יִטִּיב דְּרָכֵינוּ מִמַּעֲשֵׂי הָרַעִים וְתוֹעֲבוֹתֵינוּ, כִּי רָשָׁע שֶׁבָּאֲמוֹת הָיָה... אֲלֵא שֶׁנִּתְאָה שְׁבַשְׁעַת מִיתָה יָשׁוּב וְיִהְיֶה יִשְׂרָאֵל כִּי־יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּאֲמוֹת. וְלִפִּי שֶׁעָמַד עַל מִזְגוֹ וְהֵנָּה הוּא רַע בְּתַכְלִית הָרַע, וְנִמְנַע מִמֶּנּוּ עֲשׂוֹת יִשְׂרָאֵל, לִזֶּה שֶׁאֵל דָּבָר שֶׁיְּכַל לִהְיוֹת שְׁבַשְׁעַת דְּכֻדָּה שֶׁל מוֹת יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל."

ממשיך רבנו ומעיד: **"וְכִי־יִצְאָ בָּזָה רֵאִיתִי רָשָׁעִים שֶׁאֲמָרוּ לִי בְּפִרוּשׁ, כִּי אִם הֵיוּ יוֹדְעִים שֶׁיִּחְזְרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה וְתִכְּפֵי יָמוּתוּ הֵיוּ עוֹשִׂים, אֲלֵא שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁאֵינָם יְכוּלִים לַעֲמֹד בְּתִשְׁבּוּבָה זְמַן אָרְךְ כִּי דָּבָר מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ זָקֵן וְכָסִיל רַחֲמָנָא לְצִלוֹ."**

בלעם חפץ היה למות כיהודי.

הוא הבין עד כמה גדולה מעלת איש ישראל, ידע אל נכונה כי פסגת השאיפות היא למות על קידוש ה', וכמאמר התנא האלוקי רבי עקיבא בצאתו להריגה (ברכות סא, ב): 'כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה (דברים ו, ה): 'בְּכָל נַפְשְׁךָ - אִפִּילוּ נוֹטֵל אֶת נַשְׁמָתְךָ, אֲמַרְתִּי: מִתִּי יָבֵא לִידִי וְאֶקְיָמֶנּוּ'.

אך בעיה אחת היתה לו - הוא לא היה מוכן לחיות כיהודי.

אין ספק, מעלת המקדשים שמו יתברך ונטבחים כעולה תמימה לפני הקב"ה אין בה שיעור, וכבר אמרו חז"ל (בבא בתרא י, ב): 'הרוגי מלכות - אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן'.

אולם אם נשוב לדברי רבי עקיבא אותם הזכרנו לעיל, נשים לב ונדייק בלשונו: **'כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה!'**

רבי עקיבא לא שקט על השמרים, לא ישב שאנו ועשה ככל העולה על רוחו במהלך החיים, תוך טיפוח משאלת לב עזלה כי יזכה למות מות קדושים ולקיים בעצמו 'אפילו נוטל את נשמתך'. ממש לא.

במשך כל חייו עסק רבי עקיבא בתורה ועבודה, הוא השקיע את כל אורו ומרצו בבניית קומתו הרוחנית ובהשלמת נפשו לפני קונו. לאור עובדה זו, מה שנותר לו היה רק ליחל ולקוות כי אכן יזכה למות מות קדושים.

אולם איזו צורה ואיזה טעם יש לאדם ההולך בשרירות לבו ואחר מראה עיניו ותאוותיו, עושה ככל העולה על רוחו ונתלה בסיכוי הקלוש שיזכה להתעלות במעלות קדושים וטהורים? האיזן זה מגוון ונלעג, וחמור מכך - מתריס?

דווקא לנוכח הסיפורים המצמררים והמחזיקים אודות כל אותם יהודים שזכו לכך, על הקדושים שבירכו בשם ומלכות 'אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לקדש את השם', שומה עלינו ליישם זאת בחיי המעשה ולהטמיע ענין נשגב זה בחיי היום-יום.

'אשר קדשנו במצוותיו' אנו מברכים מדי יום על ציצית ועל תפילין, על נטילת ידיים ועוד, וכך אנו חיים על קידוש השם! כך אנו זוכים לקדש שמו יתברך באהבה, לחיות חיי ישרים ואחר מאה ועשרים למות מות ישרים וקדושים!

משומדים רבים כמו לעם ישראל במהלך הדורות, למגינת לב, וכבר המליצו על אלה ושכמותם את לשון הנביא (ישעיהו מט, יז): **'מִהָרְסִיךָ וּמִחֲרִיבִיךָ מִמֶּנּוּ יִצְאוּ'.**

כזה היה גנשר המומר. יהודי אשר גדל בבית כשר וישר אלא שיצרו גבר עליו, והוא שנה ופירש, הרחיק לכת והלך לחצוב לו בורות נשברים עד שהתדרדר לדיוטא התחתונה וחטא והחטיא את הרבים.

במהלך חייו הקלוקלים הספיק גנשר לטפח אי או חלומות חומריים ואף להגשים אותם, ולפתח קריירה מזהירה כראש העיר בקו'ניץ.

'קריירה מזהירה' אמרנו, אך רק בעיניו. בעיני היהודים היה גנשר משוקץ ומתועב עד לאחת, הם הסירו מבטם בכל אימת שפגשו בו - כדי שלא להביט בפני אדם רשע, ואילו הגויים לעגו לו כמצופה, ביודעם בעצמם היטב עד כמה נלעג אדם הנוטש את מסורת אבותיו ומחפש לו אחר מעמד וכבוד מדומים במקומות זרים מוזרים.

היה זה בראש השנה, שנת תש"ג, בעיצומה של השואה הנוראה.

בית הכנסת המפורסם של המגיד הקדוש מקו'ניץ, לב העיר, הודה והדרה, הועלה באש למול עיניהם הקרועות של יהודי קו'ניץ ולקול צחוקם הגס של הקלגסים הנאצים, ואילו יהודי העיר נגררו בעל כרחם למפקדת האס-אס, להבריק את הרצפות לשביעות רצון המפקדים המקומיים ולתועלת מכונת ההתעללות המשומנת היטב.

'אתה יהודי, או לא?' נשמעה לפתע צרחה חיתית מקפיאת דם, והמבטים כולם הופנו לעבר מקור הקול.

גנשר, חבול כולו וזב דם, ניצב שם בגאון וחטף בזו אחר זו מהלומות רצחניות והצלפות שוט. חבלות כחלחלות עיטרו את גופו, שריטות עמוקות נפערו בבשרו ופניו שתתו דם, וחיות האדם מצידם המשיכו וצווחו: **'אתה יהודי, גנשר?'**

גנשר מצידו עמד, דמם ולא הוציא הגה מפיו.

הצלפה נוספת, ואפס תגובה. אגרוף חיתית הישר לשיניו, וכלום. דממה גאה.

רמו קל מצד המפקד, ואחד החיילים הזוטרים אץ אל פח האשפה ושלף משם - למרבה הזעזוע - ספר תורה שהושלך לשם כבזו אך זמן מועט קודם לכן. חייל נוסף ליקט עצים והצית מדורה, והמפקד מצדו מחכך ידיים בהנאה שטנית.

'זרוק את הספר לאש' הורה לגנשר, 'והינצל'.

בשלב זה נקטעה הדממה מצידו של גנשר. הוא הזדקף בתנוחה גאה, גבר על ייסוריו הנוראים וחילץ מבין שפתיו הסדוקות ושיניו השבורות משפט אחד, יהודי כל כך. **'לא אעשה זאת חלילה!'**

עוד מהלומה מוטחת בפניו, והוא בשלו: **'יהודי אני! לא אעשה זאת בשום אופן!'**

האגרוף שבא כתגובה הבהיר כי היו אלו מילותיו האחרונות של גנשר. הדם כמו נשאב מפניו, הוא החוויר באחת וקרס תחתיו. כיהודי. מת מות קדושים.

את גופתו הורו הרשעים לשרוף באותה מדורה שהוכנה מבעוד מועד, ואת בגדיו קיבלה רעייתו בצירוף פתק ציני להחריד: **'מתנה'.**

רעייתו הציגה לימים פתק שנותר לו ממנו, מזכרת מיהודי שהתרחק כל כך.

בפתק נכתב בדם ליבו: **'השתמדת כי רציתי פרנסה. פעמים אין ספור קללתי צעד זה. העיקר שגרם את אי שביעות רצוני, למרות הכסף והזהב המדומה, היא גירסא דינקותא, דברי תורה שספגתי מימי ילדותי. רעיון אחד מלווין ואי אפשר להשתחרר ממנו, עוקב אחרי, מקפח את מנוחתך: בטיפשות מנעתי את עצמי מלחיות כיהודי, תעמוד לי גירסא דינקותא שלי לכפר על החטא הזה ותעזור לי למות כיהודי'.**

סיפור חייו של גנשר וסייומם הטרגי והמרגש בו-זמנית, אינו מנת חלקו בלבד. רבות העדויות אודות יהודים שהתרחקו ואף התבוללו בין הגויים, מרדו בכל הקדוש והיקר וכפרו

של היום הינו מועד לפורענות ולכעסו של הקב"ה, בשל העובדה שבשעות אלו קמים מלכי מזרח ומערב, מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחוים לשמש.

אבל רגע, איך זה מסתדר עם דרך המלכים לישון עד שלש שעות? היא הנותנת.

מילא אם היו המלכים מושכים את שינתם עד אחר שלש שעות בכל מצב ובכל זמן ועת, ניחא. זהו טבעו של אדם, לכל אחד תכונותיו שלו, והמלכים לוקים במידה מגונה זו של עצלות ושינה מרובה.

אך העובדה שבשביל להכעיס את הקב"ה ולהשתחוות לשמש הם מוכנים לצאת מאזור הנוחות שלהם, להשכים קום בניגוד לתכונתם הבסיסית, זה כבר אומר דרשני ומעורר את כעסו של הקב"ה.

כן הדבר אף אצל בלק. דבר יום ביומו הוא היה ממאחרי קום, נחוש לדבוק בקורי השינה כל עוד זה אפשרי ואינו נותן לאף גורם להפריע לו. אולם כשנדרש לקלל את העם הנבחר, כשהוא חפץ להרע לבני ישראל - או אז הוא קם במרץ ובהתלהבות ומיד בבוקר הוא פונה להסדיר את הענין - זה כבר מעורר קצף נורא.

ניקח את הדברים לתשומת לבנו.

מתבקש מיהודי להשכים קום. נדרש מכל איש ישראל לעבוד את בוראו תיכף בבוקר, אולם חובה לוודא שאין אנו מבזבזים את השעות היקרות הללו על הבל וריק, רפרוף בעיתון הבוקר או שיחת מרעים חלילה.

אדרבה, נבחר בשעה של קורת רוח אל מול הגמרא או חשבון נפש נוקב כהכנה רבתי לתפילה, היטהרות במקוה לתוספת קדושה או אמירת ברכות השחר ככוונה!

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

בישיבתו של רבנו נכון לתלמידים סדר יום תובעני ומפרך, ואך למותר לציין כי חבר תלמידיו המסולאים בפז אשר נמנו על גדולי הדור הבא עמדו בגבורה בדרישות אלו, ועל כך מעיד רבנו בעצמו בזו הלשון באגרת אותה שלח לחברי וועד הישיבה שבליורנו:

"ועוד להם, שחכמי בית המדרש שבח לא-ל הצליחו, וביניהם יודעים על פה חמשה מסכתות של גמרא על פה ועל לשון ד' סדרי משנה, ומהם שמשתדלים שיהיה להם הרמב"ם על פה ועל לשון, וכבר הצליחו בחלק כל אחד מה שעלה בידו. ומהם משתדלים בשלחן ערוך, וכל אחד מצליח בחלקו. ה' יעזרונו על דבר כבוד שמו ועליכם תבוא ברכת טוב".

לצד הצגת ההספק הרב וידיעת התורה הרחבה בה ניחנו תלמידי הישיבה, מוסיף רבנו ומתאר באגרתו את התמדתם העצומה של בני הישיבה ואת יראתם ומעשיהם הקודמים לחוכמתם: "והם יושבים ולומדים מן הבוקר ועד הערב בלא אפילו שעה אחת של בטלה, ולילה כיום יאיר, ומעשיהם מוכיחים עליהם".

עיקר הלימוד בישיבה עסק בעיון מעמיק בסוגיות התלמוד, תוך העמקת חקר בדברי הנשר הגדול הרמב"ם ויישוב סתירות הנראות לכאורה בדבריו. על הצלחת התלמידים בענין זה כותב רבנו: "וכבר כתבתי להם רובי תורת מדרשינו, שבמעט זמן למדנו קרוב לד' מסכתות של גמרא, ופירשנו כל המסכתות על פי שיטת הרמב"ם ז"ל".

טעם הכח הקדוש הנהגה על דל שפתינו?
הבה ננתח זאת.

כל איש ישראל מקבל מדי יום הזדמנויות רבות מספור להגות בפיו את השם הקדוש, לקדש שם שמים בשפתינו ולומר את אשר שם ה' יתברך בפיו. תורה, תפילה וברכות, קדיש וקדושה ועוד, הרי הם כולם דברי אלקים חיים הנחצבים מאותו מקור קדוש ונשגב ממנו נחצבת הנבואה, ובוודאי שניתן להמליץ עליהם לשון נוראה זו: **'פִּדְיוֹעַ כַּמָּה עֶרֶב לִנְפֶשׁ טַעַם הַכֹּחַ הַקָּדוֹשׁ אֲשֶׁר מִלְתּוֹ עַל לְשׁוֹנוֹ'.**

הבה נשים לב להגות את הדברים בכוונה, להבין ולהפנים כי את דברי הקב"ה אנו נושאים בשפתינו וכי זוהי מתנה יקרה וחביבה מאין כמותה בה זכינו בהיותנו בני העם הנבחר, עם סגולה, עושי דברו ומקדשי שמו בעולמו. אם נתבונן בכך, נעמוד על טיב הדבר ונבין עד כמה עצומה היא הזכות, או אז יהיה כל יהודי **'מִיַּחַל וּמִצָּפָה לְשׁוֹם ה' דְּבָרוֹ בְּפִיו לְדַבֵּר',** כלשון האור החיים הקדוש.

הנבואה פסה מן העולם עם הסתלקות הנביאים האחרונים חגי, זכריה ומלאכי (ראה סנהדרין יא, א), אולם דרגות רבות יש לגילוי השכינה באופן הדומה לכך, אם כי פחותות מזו של הנבואה בעצמה, כבת-קול ורוח הקדוש, ואף אלה האחרונות הולכות ופוחות בהתאם לירידת הדורות.

אולם מה אם יכולנו להתנבא? לזכות בעצמנו להביא את דבר האלקים לידי ביטוי בלשונונו אנו, להעלות על דל שפתינו את משא פי הגבורה? **"הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יֵשִׁים ה' בְּפִי אֶתוֹ אֶשְׁמַר לְדַבֵּר"** (כג, יב) אמר בלעם הרשע לבלק, ועל כך כותב רבנו האור החיים: **"אֶפְשָׁר שְׁנַחֲכֵנוּ לֹמַר לוֹ כִּי הוּא מִיַּחַל וּמִצָּפָה לְשׁוֹם ה' דְּבָרוֹ בְּפִיו לְדַבֵּר, וְהוּא אוֹמְרוֹ 'אֲשֶׁר יֵשִׁים ה' בְּפִי אֶתוֹ אֶשְׁמַר', פְּרוֹשׁ, מִיַּחַל וּמִצָּפָה לְדַבֵּר, כִּי יֵטַע טַעַם גָּדוֹל אֲשֶׁר אֵינוֹ כְּדָאי הוּא וְכָל מִשְׁפָּחוֹת הָאָמוֹת, פִּדְיוֹעַ כַּמָּה עֶרֶב לִנְפֶשׁ טַעַם הַכֹּחַ הַקָּדוֹשׁ אֲשֶׁר מִלְתּוֹ עַל לְשׁוֹנוֹ"**.

האם אנו אכן מכירים בכך?

האמנם פשוט וברור לנו עד כמה ערב ונחשק

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

כדאי הוא האור החיים לסמוך עליו בשעת הדחק

רציתי לשתף אתכם בסיפור אישי ומטלטל, שכולו אור - אור החיים ממש. לרגל יום ההילולא של רבנו האור החיים הקדוש זיע"א, ראוי לפרסם את הנס ולחזק את הלבבות.

הסיפור שלי משתרע על פני עשור. לפני כעשר שנים, התפללתי והבטחתי לבורא עולם: אם אזכה לבן - אקרא לו 'יאיר חיים', על שם הצדיק הקדוש רבי חיים בן עטר, האור החיים. ואכן, הקב"ה שמע תפילתי - ונולד לנו בן. בלי היסוס קראנו לו יאיר חיים, כשמו של הצדיק.

אלא שהשמחה לא הייתה שלמה. יאיר נולד עם אי ספיקת כליות חמורה, ומגיל ניקות עבר טיפולי דיאליזה יומיומיים, קשים ומייסרים. כך עברו עליו שלוש שנות חיים לא פשוטות כלל. בגיל שלוש - ביום ההילולא של האור החיים - נסענו יחד לציון הקדוש שבהר הזיתים. שם עמדתי ואמרתי בתמימות: 'אם השנה יזכה בני לעבור השתלת כליה מוצלחת - אבוא איתו כל שנה ביום ההילולא. לומר מזמור לתודה על קברו של הצדיק.

ואכן - אותה שנה התרחש הנס. יאיר עבר השתלה מוצלחת!

השמחה הייתה עצומה. מאז, שנה אחר שנה, עלינו לציון, אב ובנו, בדיוק כפי שנדרתי.

אך הנה, חמש שנים לאחר מכן - השנה - הכל התחיל להתערער.

יאיר חווה דחייה של השתל. הגוף סירב לקבל את הכליה. מצבו הידרדר, והוא אושפז במשך חודש בבית החולים. עבר טיפולים מורכבים ומכאיבים. היינו על סף ייאוש.

ושוב - עמדתי מול בורא עולם, מול עצמי, ואמרתי: אם יאיר יצא מזה, אם הכליה תחזור לתפקד - אקח אותו מיד לאחר השחרור לציון של האור החיים, ונאמר שם יחד מזמור לתודה. וכך היה. ברוך ה' - המצב החל להשתפר בצורה פלאית.

התפקוד של הכליה התייצב, הטיפולים הצליחו, וברוך ד' הילד חזר לעצמו!

לא המתנתי. מיד לאחר השחרור - נסענו יחד לציון הקדוש, עמדנו שם - אב ובן - ואמרנו יחד 'מזמור לתודה' עם עיניים דומעות ולב מלא הודאה.

יהודים יקרים - כדאי הוא רבי חיים בן עטר לסמוך עליו! האור שנגזו בו - מאיר גם בדור הזה.

אני חי את זה, נושם את זה, ומרגיש חובה לפרסם את הנס הזה לרבים.

א. כ.

שביבי אור

ניצוצות אש שלהבת

מבית מדרשו של האור החיים

לעתים תוקף היצר את האדם בניסיון לרפות את ידיו, לעייף אותו ולגרום לו להבין בטעות כי עבודת ה' יש בה כדי להתיש את כוחותיו.

בשעה זו יש להתחזק ולהיתלות בדבריו המבהילים של האור החיים הקדוש על לשון הכתוב (כג, כא): **"וְלֹא רָאָה עֵמָל"**, וזו לשונו: **"נִתְכַּנֵּן לֹמַר שֶׁהַצַּדִּיקִים הֵגֶם שְׁעוֹשִׂים מִצּוֹת וְכָל עֲסָקָם בַּתּוֹרָה, אֵינָם מְרַגְּשִׁים שֵׁשׁ לָהֶם עֵמָל... אֲלֵא אֲדַרְבָּא כְּאֵדָם הַמְּרִיחַ וּכְאֵדָם הַמְּשַׁתַּעֵשׂ בְּשַׁעֲשׁוּעִים, לְרֵב חֲשָׁקָם בַּתּוֹרָה"**.

אין כלל אפשרות שהתורה הקדושה תעייף, ולא תיתכן מציאות בה תגרום עבודת הבורא להתשת כוחו של האדם. אדרבה, ההיפך הוא הנכון - התורה הקדושה ומצוותיה הינן סם חיים למוצאיהם, ומקור הכוחות כולם!

מתיבתא אור החיים

גבוהה, ומשום הכי לקח שנים, הילכך צריכי תרומה. דהשתא דכתיב תרומה ילפינן שפיר באופן זה, דמעיקרא נילף 'נערים' דגבי אברהם מ'נערים' דהכא בבלעם, מה הכא תרומה לשימוש ידיה התם נמי תרומה לשימוש ידיה, ומעתה ניגמר מאברהם, ועמ"ש בס"ד.

ובדברי דוד לט"ז הקשה עוד בדברי הב"ר אמאי הזכיר רק את אברהם ושאל, ולא הזכיר גם את בלעם, ויישב כל הקושיות בחדא מחתא, וז"ל: נראה לי לתרץ הכל בדרך אחד, כי אלו הטעמים נמצאו לפעמים זה בלא זה, דהיינו טעם שמירה לפעמים אין שייכה, כגון שעדיין בלאו הכי שם אנשים אחרים חשובים, אלא שעדיין שייך טעם שאחד משמש לחבירו, ולפעמים טעם זה לא שייך, כגון שהאדם חשוב מוחל על כבודו, והרב שמחל על כבודו כבודו מחול (קידושין לב.), והוא יחזור וישמש להאחד אם יצטרך בהכרח, לכך מכל מקום שייך טעם שמירה וכו'. ועל כן אצל בלעם שהיו שרי מואב עמו, ונהג עצמו בנפש גבוהה ולא מחל על כבודו לחזור ולשמש את משרת שלו, על כן אמר הטעם משום שיחזור וישמש את חבירו, ובוה אין איסור אם יעבור על זה. אבל אברהם היה לו נפש שפלה ורוח נמוכה, ומחל על כבודו, ואם היה צריך לשמש את שמש שלו היה עושה וכו', רק שהוצרך לשני נערים עבור שמירה, וקא משמע לן שאף על פי שתלמיד חכם תורתו משמרתו מכל מקום אסור שיסמוך על זה, כדאשכחן (פסחים קיב.) ברבי חנינא בן דוסא שהיה יוצא יחידי ופגעו בו מלאכי חבלה, ואמרו אי לאו דמכרזי עלך בריקעא הזהירו בחנינא היינו מוזיקים לך. וזהו שאמר [בב"ר] שנים הלכו בדרך ארץ, פירוש אף על פי שהיו תלמידי חכמים ותורתן משמרתן, מכל מקום התנהגו עצמן בדרך ארץ כאילו הם אנשים סתם, והלכו בדרך העולם להצטרך שמירה, מה שאין כן בבלעם דנהג עצמו ברוח גבוה אף על פי שהיה הדיוט באמת. וראה שם עוד שיישב בזה שינוי הלשון בכתוב, שאצל אברהם כתוב 'אתו', וכאן הוא אומר 'עמו'. ועוד יישב בזה קושייתו של רבינו, למה לא הודיע הכתוב שלקח עמו את שני נערי אלא אחר שהזכיר חרון אפו יתברך ויציאת מלאך לשטן לו.

השני עמו. [וכאן לא שייך טעם זה] שהרי לא היה יחידי, שהיו שרי מואב עמו, לכך פירש בכאן טעם אחר שחזרין ומשמשין זה את זה, ולכך חלק רש"י טעמיהן. ובגור אריה כתב: הא דפירש שם 'שאם יתרחק' כו', ולא פירש שהיו חוזרים ומשמשים זה את זה, משום דעדיפא קאמר, דאפילו אסור לילך בלא שנים עמו, משום סכנה, שאם יתרחק לא יהיה אחד עמו. אבל היכי שיש שאר בני אדם עמו לא היו אסור, רק דרך ארץ. ולכך כתב לעיל 'אין רשאי', כלומר שהוא אסור. ובשפת חכמים (שם) הביא לתרץ, וז"ל: ומהרש"ל פירש, דבלעם שהיה רוחו גבוהה, והיה צריך לשימוש, פירש שהיו משמשים זה את זה. אבל אברהם שהיה רוחו נמוכה, לא היה צריך לשימוש, שהיה משמש את עצמו, רק שלא יהיה יחידי שאם יצטרך אחד מנעריו לנקבו משום הכי לקח שני נערים עמו, לכך פירש טעם זה. ובמשכיל לדוד (שם) כתב שאין כאן כל קושיא, וז"ל: נלע"ד, דמה שכתב שם רש"י וחזרין ומשמשין זה את זה, הוא עצמו מה שכתב כאן שאם יצטרך וכו', כלומר, שכשאחד אינו יכול לשמש דטריד בצרכי עצמו, ישמש השני תחתיו, נמצא משמשים זה את זה, שאם לא היה זה השני לא היה יכול האחר לעשות צרכי עצמו.

עוד הקשה במשכיל לדוד (כאן): אף על גב דכבר יש לנו לימוד לזה מקרא דגבי אברהם דכתיב ביה 'ויקח את שני נערי אתו' וכו'. ולפי דעתי נראה, דאי מהתם הוה אמינא, דילמא בחד סגי, והתם הוה צריכי תרי, חד לשמש לאברהם וחד לשמש ליצחק, משום הכי אצטריך הך. ואי מהכא לחוד הוה אמינא, אטו אנן מבלעם רשיעא ניקום וניגמר, שאני בלעם שרוחו

כתב רבינו (במדבר כב כב): 'ושני נערי עמו'. צריך לדעת לאיזה ענין הודיע שהיו עמו ב' נערי, וז"ל (במדבר כ יג) אמרו להודיע דרך ארץ וכו', ועדיין קשה למה לא הודיע כן אלא אחר שהזכיר חרון אפו יתברך ויציאת מלאך לשטן לו, ויתבאר על פי דבריהם ז"ל (ברכות מג): כי לג' אין המזיק נראה להם, ואין צריך לומר שלא יזיק, וכאן לפי שיצא שטן לבלעם מלאך המזיק מודיע הכתוב טעם שלא הזיק גם שלא נגלה אליו לפי שהיה הוא ושני נערי עמו הרי ג'.

והנה מה שכתב רבינו 'להודיע דרך ארץ' וכו'. כן דרשו במדרש: 'ושני נערי עמו', זו דרך ארץ שהיוצא לדרך צריך שנים לשמשו וחוזרים ומשמשים זה לזה. ובב"ר (נה ח) 'ויקח את שני נערי אתו' (בראשית כב ג), אמר רבי אבהו, שני בני אדם נהגו בדרך ארץ, אברהם, ושאל. אברהם, שנאמר 'ויקח את שני נערי', שאל 'וילך הוא ושני אנשים עמו' (שמואל א' כח ח).

וראה בויק"ר (כו ז): לא יאז אדם יוצא לדרך בפחות משנים, שאם יצא סופו נעשה עבד לעבדו. ובמדרש אגדה מובא עוד טעם: 'שני נערי עמו', כך הוא דרך ארץ שאין אדם חשוב יוצא לדרך פחות משלושה בני אדם. מפני שני דברים, מפני שלא [ילך] האחד למקום אחר וישאר הוא יחידי. ועוד, שאם יעשו השנים מריבה, יעמוד השלישי וישים שלום ביניהם. רבי מאיר כך הוא עבד, אם חזי חד בר אינש נפק באורחא קרי ליה תרי מות, אתרי מדי קטטה, תלתא מדי שלמא, הדא הוא דכתיב (קהלת ד ט) 'טובים השנים מן האחד', ואומר (שם פסוק יב) 'והחוט המשולש לא במהרה ינתק'.

והנה כאן פירש רש"י הטעם מפני שחזרין ומשמשים זה את זה. וגבי הכתוב אצל אברהם אבינו 'ושני נערי אתו', כתב: שאם יצטרך האחד לנקבו ויתרחק, יהיה השני עמו. והקשה הרע"ב (כאן), וז"ל: למה שינה את טעמו ממה שכתב גבי אברהם וכו' ומה שנשתנה זה מזה, ויש לומר, דהתם גבי אברהם לא שייך טעמא דחזרין ומשמשים זה את זה, לפי שהיו יושבים בנחל ואלעזר, ואין דרך כבוד שישמעאל בנו של אברהם ישמש את אלעזר העבד, לכך פירש שם שאם יצטרך אחד לנקבו יהיה

מצא חיים

חידה שבועית בעיין דברי האור החיים

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה באור החיים המבואר ובמודרין מבית מתיבתא

רבנו מבאר את לשון הכתוב: "וישא משלו", כי הנבואה הרי היא כמשא. מה כוונתו?

(א) דברי הנביא נישאים בפיו, אך מקורם אינו בו אלא בדיבור האלוקי.

(ב) הנבואה הרי היא מנשאת ומרוממת את הנביא עצמו.

(ג) מחמת ההרגש המתלווה אליה, הרי היא כמשא כבד.

תשובה מגליון קודם: תשובה א' - שיקימו ישראל את המצוה על דעת משה רבנו שידוע טעמה וסודותיה.

פתרונות יש לשלוח לא יאוחר מיום רביעי בשבוע בלבד לכתובת דוא"ל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או 'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'ובחרת בחיים' ושם הפרשה.

3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תעריך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

שם הזוכה
בגליון תזריע
מצורע:
ה' יהודה
אליאס, חיפה

מחברים להיום
לשמיעת שיטורים ודרשות
חייגו: 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחלה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מוריניו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממוריניו הרב שליט"א

קשר על גבי קשר במטפחת ראש

מתקיים לעולם לדעת הרי"ף והרמב"ם מותר לכתחילה, אבל לדעת רש"י אם נעשה לזמן ולא לאותו היום, אסור מדרבנן. עוד נפקא מינה, כאשר הקשר מעשה אומן, אבל אינו עומד להתקיים אפילו לא ליום אחד, שלדעת הרי"ף והרמב"ם אסור מדרבנן, ולדעת רש"י מותר לכתחילה. השו"ע הכריע כדעת הרי"ף והרמב"ם, אבל הרמ"א (שם) כתב שיש לחוש גם לשיטת רש"י הרא"ש והטור.

מה נחשב קשר לעולם ומה נחשב לקשר לזמן

מתוך דברי רש"י (שם ד"ה בדחומרתא) שכתב שהאיסור מדרבנן הוא בנעל שעומדת להיפתח אחרי שבוע או חודש, משמע שאם עומד להיפתח בפחות משבוע מותר לכתחילה, אמנם כאשר ביאר רש"י (ד"ה פשטא) מה מותר לכתחילה, כתב באופן שרגילים לפתוח את הנעל באותו היום, ומשמע שאם עומד להיפתח בפחות משבוע אסור מדרבנן, ויש לבאר סתירת הדברים.

ומתוך מה שכתב רש"י (ד"ה קיטרא) שהאיסור מדרבנן הוא בנעל שעומדת להיפתח אחרי שבוע או חודש, משמע שאם היא נפתחת אחרי יותר מחודש אסור מן התורה, אבל כאשר כתב רש"י (ד"ה בדאושכפי) מה אסור מן התורה, העמיד בקשר שהוא לעולם, ומשמע שביותר מחודש אם אינו לעולם אסור רק מדרבנן. ויש לברר מה הדין לדעת רש"י בין יום לשבוע, ובין חודש לעולם. וכבר העיר על זה בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן רטו), וכעין ספק זה יש גם בלשון הטור (סימן שיז) שפסק כדעת רש"י והרא"ש, וראה בבית יוסף שדן בדבר.

ולענין דינא כתב הרמ"א (שם) בדעת רש"י שתי שיטות: א. שכל שהוא ליותר מיום יש לחוש לאיסור דרבנן. ב. שכל שהוא עד שבעה ימים מותר לכתחילה. וכתב בביאור הלכה (סי' שיז ס"ד ד"ה שאינם) שבמקום הצורך מותר להקל כשיטה השניה, ובביאור מה הוא הקשר שאסור מן התורה, כתב המשנה ברורה (הקדמה לסימן שיז) 'שאינו קוצב זמן בדעתו להחירו, והוא קשר שעשוי להתקיים תמיד', והיינו שאין צריכים שהקשר יקשר על דעת להיות לעולם, ודי שאינו מתכנן כעת לפתוח את הקשר בעתיד.

המשך בעמ' ג'

במשפחתי נוהגים ללכת עם מטפחת אשר לשם קשירתה אנו קושרים קשר אחד, ואחר כך קשר נוסף, כך שהמטפחת לא תפול מהראש ותעמוד מהדוקת היטב על הראש, ורציתי לדעת האם מותר לעשות קשר זה בשבת לכתחילה, או שמא יש בזה חשש עשיית קשר על גבי קשר שאסור?

תשובת מוריניו הרב שליט"א:

אם רגילה לפתוח את הקשר כל יום, מותר לה לקשור קשר על גבי קשר באופן שהקשר הוא רופף, ואם אינה רגילה לפתוח את הקשר בכל יום אלא מוציאה את המטפחת בלי להחיר את הקשר, אסור לה לקשור בשבת אף אם בדעתה לפתוח באותו יום. אמנם יש מהפוסקים שכתבו שצריך להזהר שלא לקשור קשר על גבי קשר כלל במטפחת אף שדעתה להחירו באותו היום כמו שיבואר.

דאורייתא, דרבנן, והמותר לכתחילה, באיסורי קושר ומתיר

בגמרא שבת (ק"ב) מבואר שיש שלוש דרגות בקשירת נעלים וסנדלים, יש שאסור מן התורה, ויש מדרבנן, ויש שמותר לכתחילה. רש"י (ד"ה בדאושכפי) ביאר, כי קשר העומד להתקיים לעולם הוא האסור מן התורה, והעומד להיפתח באותו היום מותר לכתחילה, והעומד להיפתח אחרי שבת או חודש אסור מדרבנן. וכן פסקו הרא"ש (שבת פרק טו סימן א) והטור (סימן שיז), והובאו דבריהם ברמ"א (סימן שיז סעיף א).

אבל רבינו חננאל (שם) הרי"ף (מא): והרמב"ם (שבת פרק י הלכה א-ב) כתבו שלוש דרגות אחרות. א. העושה קשר אומן של קיימא עובר באיסור תורה. ב. העושה קשר של אומן אך לא של קיימא, או קשר של קיימא אבל לא של אומן, אסור מדרבנן. ג. ואם אינו לא של קיימא ולא של אומן, מותר. וכן פסק בשו"ע (סימן שיז סעיף א).

ונפקא מינה ממחלוקת זו, שכדי להתחייב מן התורה, לדעת רש"י די במה שהקשר עומד לעולם אפילו אינו מעשה אומן, אבל לדעת הרי"ף והרמב"ם רק כאשר הקשר הוא גם מעשה אומן חייב מן התורה. ולאידך גיסא קשר שאינו מעשה אומן ואינו

הלכה למעשה

משולחן מוריניו הרב שליט"א

אוכל מתחת למיטה כשיש ביום

חזרתי מקניות והנחתי שקית עם אוכל תחת

הספה וישנתי עליה למנוחת צהרים. רציתי

לשאול האם האוכל שהיה תחת הספה נאסר?

תשובת מוריניו הרב שליט"א:

לכתחילה אין לשים כלל אוכל תחת המיטה.¹ ולענין דיעבד, יש פוסקים שהקלו אפילו אם ישנו עליהם שנת הלילה,² ולכן בשנית היום וודאי יש להקל.³

הדביק חיתול בשבת

יש מן הפוסקים שהורו שלא להדביק חיתול חד-פעמי לאחר השימוש בו, מחשש שזה תפירה של קיימא. קרה והדבקתי ואחרי כמה

דקות נזכרתי ובדקתי ומצאתי שאכן דבוק, האם לפתוח עכשיו או שזה יהיה יותר גרוע?

תשובת מוריניו הרב שליט"א:

יש פוסקים שכתבו לאסור להדביק חיתול על מנת לסוגרו לפני השלכתו לאשפה,⁴ ויש מתירים.⁵ בנידון השאלה לענין דיעבד שכבר הדביקו, ראה הערה.⁶ ובסגירת סקוטש, מותר לדברי הכל.⁷

המשך בעמ' ב'

כשל קיימא, כי אפשר שאין שום הבדל בין מחשבה להתרת הקשר או שדעתו לזרוק כולו לאשפה. 6 הבן איש חי בספרו רב פעלים (ח"א אר"ח סי' י"ב) כתב בעניין מלאכת בורר, שאם ברר אוכל שלא על מנת לאכלו לאלתר, אף אם בסוף ירצה לאכלו מיד שוב אינו מתקן את איסור הברירה שכבר עבר, לאלתר, שכבר עבר על איסור תורה. וכ"כ בכך החיים (סימן שיז סק"ז). לפי זה גם בקושר קשר לאחר זמן, מאחר שבמחשבתו כבר הגדיר את המעשה להחשיבו בשם קשר של קיימא, אין מועיל מה שנמלך אחר כך.

7 כן מובא בשם הגרי"ש אלישיב והגר"ש וואזנר (וביום השבת פ"ז ס"ג, דורו יקרא עמ' שמג) שמותר ואינו בכלל תפירה וכן כתב בחוט שני (שם עמ' קלה) שכיון שחיתולי הנייר מיועדים לחזור ולהיפרד זה מזה, אין בכך משום תופר שנחשב כסגירת כפתור.

ידיים: ישן ביום, יש להסתפק אם צריך לערוך מים עליהם ג פעמים, (ויטלם בלא ברכה). וביאר במשנה ברורה (סק"ד) שהספק הוא אם הלילה גורם לרוח הטומאה או השנה גורמת. ומבואר בתורת חיים הנ"ל כי טעם האיסור בהנחת מאכלים תחת המיטה הוא מחמת הרוח רעה המחייבת נטילת ידיים. והרבה מהפוסקים מקילים אפילו בשנת הלילה, ולענין שינה ביום יש להקל יותר.

4 כן כתב הגר"י קרליץ (חוט שני דף קלה), וכן הובא באורחות שבת (פרק א' הערה ג). טעם האוסרים, משום שההדבקה נחשבת תפירה של קיימא כיון שאין סופו לפתוח הדבקה זו לעולם, אף שאין לו צורך בה אלא לזמן קצר עד שיוציא את החיתול מכיתו, והרי זה קשר שאין סופו להחירו עולמית אך אינו נחוץ אלא לזמן קצר שאסור.

5 דעת הגר"ש איערבאך (ספר שמירת שבת כהלכתה תיקונים ומלאים ח"ז פרק לה הערה טו) שקשר שעתידי לזרוק לאשפה במקום להחירו, נחשבת הזריקה לאשפה כמו התרה, כי מאחר שהמטרה הסופית לקרוע ולהוציא ולזרוק את השקית, אין זה חשיב

שאינו להניח אוכלין תחת המטה אבל לא כתוב מה דינא דיעבד, ובפתחי תשובה (שם סק"ד) הביא כמה אחרונים שכתבו שהדברים הנאסרים משום רוח רעה אינם אלא לכתחילה שאין ראוי לגרום לשרות רוח רעה על האוכל, אבל בדיעבד אם השאיר את האוכל מתחת המטה אין הדבר נאסר באכילה. אולם היו גדולי ישראל שהחמירו בזה, ראה בחכמת אדם (כלל ס"ח ס"ג בביא) שכתב: וכן שמעתי שהגאון החסיד ז"ל הגאון מוילנא צוה בצננו שהניחו תחת המטה לחתוך לחתיכות קטנות ולזרוק כדי שלא ימצאנה אדם עכ"ל. ובספר כתר ראש (הנהגות הגר"ח מוילנא אות פ) מובא באופן אחר, ז"ל: מו"ר הגר"א זל"ה החמיר מאד באוכלין ומשקין שתחת המטה אפילו מה ששהה שעה קלה, אך לאחרים היקל ע"כ. ובשם החזון איש מובא (דנים והנהגות החזון איש פ"א סי' י) אוכלין ומשקין שתחת המטה, היה נזהר שלא לאכלם, אמנם אמר שמעיקר הדין אין איסור. ובתשובות והנהגות כתב (ח"א סימן ח-ט) שראוי לומר לשואל שבעל נפש יחמיר לעצמו.

3 בשולחן ערוך (אר"ח סי' ד סעיף טו) כתב לענין נטילת

1 במסכת פסחים (ק"ב) אמרו, אוכלים ומשקין שתחת המטה, אפילו מחופין בכלי ברזל, רוח רעה שורה עליהם. ובגמרא לא נזכר כלל אם הרוח רעה שורה דווקא כאשר ישנו על המטה, או אפילו כאשר לא ישנו עליה. אמנם התורה חיים (שבוטות טו) כתב בטעם האיסור שהוא לפי שהמזיקים מתקנאים ומתגרים באדם, אך כשהוא ער אינם יכולים לגשת אליו לפי שנשמטו של אדם טהורה היא ובאה מסטרא דקדושה והמזיקים באים מסטרא דמסאבא, אבל בשעה שהוא ישן ונשמטו יוצאת שורה עליו רוח רעה, לפי שהשינה אחד משישים במיתה ולכן רוח רעה שורה על האדם בשעת השינה, וזהו טעם נטילת ידיים שחרית. וכשהוא מאהיל בשעת השינה על האוכלים הרי הם כאילו היו באהל המת ושורה עליהם אותה רוח טומאה, עכ"ל. ומדבריו נראה שיש לאסור בזה דווקא כאשר ישנו על המטה. אך בבן אבן חי (שירת רב פעלים ח"ב י"ד סי' י) כתב כי ראוי לכתחילה לזרוק גם במטה שאין ישנים עליה.

2 בגמרא וכן בשו"ע (י"ד סימן קטו ס"ה) איתא רק

הלכה למעשה

משולחן מורנו הרב שליט"א המשך מעמ' א'

האם די בששה מתפללים
כדי להתפלל ב'מנין'

מעשה בשלשה יהודים שחזרו משמחה חגיגית שהתקיימה באזור הצפון. בדרכם לביתם, נכנסו לבית הכנסת המפורסם 'בית הלל' בקרית ויז'ניץ, כדי להתפלל מעריב. לאחר מספר דקות התקבצו שלשה נוספים, והמתונו להשלמת המנין. השעה היתה מאוחרת למדי, ולא נראה עוד מישהו באופק. סבלנותם של הממתנינים החלה פוקעת, כשלפתע קפץ אחד מהחבורה והציע רעיון: בחדר הסמוך יושבים ארבעה יהודים ולומדים. אולי נקרא להם לכאן והם יצטרפו אלינו למנין, ויענו ברכו קדיש וכו'. שנים מן הנמצאים פקפקו בדבר ואמרו, האמנם אין צורך בעשרה שמתפללים ממש ולא רק מקשיבים? נשאלה השאלה בפנינו כדת מה לעשות.

תשובה: המשנה ברורה (סי' צ סק"ח) כותב (בשם החי' אדם): עיקר תפילה בציבור הוא תפילת י"ח, דהיינו שיתפללו עשרה אנשים שהם גדולים ביחד, ולא כמו שחושבין ההמון, שעיקר להתפלל בעשרה הוא רק לשמוע קדיש וקדושה וברכו, ולכן אינם מקפידים רק שיהיו י' בבית הכנסת והוא טעות. ולכן חוב על האדם למהר לבוא לבה"כ כדי שיגיע להתפלל י"ח בצבור.

משמע מדבריו לכאורה, שרק אם ישנם עשרה מתפללים נחשב הדבר לתפילה במנין, אבל אם לא כולם מתפללים אי"ו מנין, אלא שהותר להם לומר חזרת הש"צ וקדושה וכו'.

אבל הרמב"ם (תפלה פ"ח ה"ד) כותב במפורש: וכיצד היא תפלת הציבור, יהיה אחד מתפלל בקול רם והכל שומעים, ואין עושין כן בפחות מעשרה גדולים ובני חורין, ושליח ציבור אחד מהם, ואפילו היו מקצתן שכבר התפללו ויצאו ידי חובתן משלימין להם לעשרה והוא שיהיו רוב העשרה שלא התפללו, וכן אין אומרים קדושה ולא קוראין בתורה ומברכין לפניו ולאחריה ולא מפטירין נביאים אלא בעשרה. עכ"ל. ומפורש שאינו מעכב אלא שיהיו ששה מתפללים, שזה 'רוב העשרה'.

וגם בשולחן ערוך הרב (סי' סט סק"ה) כתב: אעפ"י שאפילו יחיד וכו', מכל מקום אם לא התפלל עדיין אין לו להתפלל בלחש תחלה אלא א"כ יש ששה שהם רוב מנין שלא התפללו עדיין שאז הם כמו ציבור גמור, ומתפללים בלחש תחלה ואח"כ חוזר אחד מהם התפלה בקול רם אם יש ט' שישמעו ויענו אמן. עכ"ל. וכדבריו אלו כתב גם המשנה ברורה (סי' סט סק"ח): כתב המ"א, מיהו כ"ל דאם אין שם ששה שלא התפללו לא יתפלל הש"צ בלחש רק יתחיל מיד בקול רם דהא עיקר הכונה בהחזרה בזה הוא רק משום קדושה ויאמר הג' ראשונות בקול רם והשאר בלחש, אבל כשיש רוב מנין הם כמו צבור גמור. עכ"ל.

וכדי שלא יסתור דבריו אלו את דבריו הראשונים שהבאנו לעיל, צריך לחלק בשני אופנים: א. מה שכתב בסימן צ' הוא לכתחילה, דאם אפשר ודאי ראוי להדר שיהיו עשרה מתפללים, אך בשעת הדחק סגי בששה מתפללים כדי שייחשב לתפילה בציבור. ב. מה שכתב בסימן צ' הוא לאפוקי ממשכת ההמון, שאין צורך במנין אלא לשמיעת קדיש קדושה וברכו, אבל תפילת שמונה עשרה אין ענין להתפלל בעשרה, לכן הדגיש והזהיר שצריך עשרה. אבל אין הכי נמי, שאם יש רוב מתפללים ג"כ נחשב הדבר לתפילה במנין.

וראיתי בלקט הלכה שהביא בשם הגאון רבי בנימין סילבר שכתב בספרו בית ברוך (על ח"א כלל יט סק"ג), שפלא מה שמורגל בפומייהו דרבנן מכח דברי הח"א הנ"ל המובאים במ"ב שלא אמרינן רובו ככולו בתפלה, ובמאת ישי לתמוה על הלומדים ששו בפייהם של הרב [-הח"א] והמ"ב מה שלא התכוונו לזה כלל (וגם בשו"ת שלו, אז דברו ח"ב סי' נו), הביא הדברים ודחה דעת החולקים).

והביא עוד מגדולי הפוסקים בדור האחרון שכתבו כן: במנחת יצחק (ח"ט סי' ו-י) האריך להוכיח כדברינו, ודייק שהרי המ"ב (סי' צ סק"ה) מסיים בזה"ל: 'ולכן חוב על האדם למהר לבוא לבה"כ כדי שיגיע להתפלל י"ח בצבור', ומשמע שלא בא אלא להוציא מדעת ההמון שמסתפקים בעניית איש"ר וקדושה ואינם מקפידים להתפלל במנין, אבל לא התכוון שחייבים דווקא עשרה מתפללים. אמנם סיים כשדאפשר שי להדר אחר עשרה כדי לצאת יד"ח גם לדעת המחמירים בזה (כד אליהו-רגולר, אג"מ א"ח ח"א סי' כה-ל, ובפ"ה הביא שכן היא דעת הגר"ח מברסקו והחזו"א). גם בחלקת יעקב (ברייש, ח"ב סי' קלח) כתב, שכן המנהג פשוט נחשב תפלה בציבור. וכ"כ בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' קלה). ובשו"ת בית אבי (ח"ג סי' כד, ח"ד סי' ב) כתב שאינו יודע על מה סמכו להחמיר על כך במקום ששום אחד מן הראשונים לא כתב להחמיר בזה, וכן עמא דבר בכל מקום בפולין וליטא וארץ הגר שלא להקפיד בזה. עכ"ד.

העולה לדינא:

לכתחילה ראוי להדר אחר עשרה מתפללים, אך במקום הדחק מספיק שיהיו ששה מתפללים וארבעה שומעים כדי שייחשב למנין, וסגי בזה לחזרת הש"צ וכן לאמירת קדיש וקדושה וברכו.

גניזת עטיפה מיוחדת לספרי קודש בסיום שנת הלימודים השנה החלטתי להשקיע בספרי הקודש המיועדים ללימודים ועטפתי אותם בעטיפה מאוד יפה עם טקסטורה מיוחדת. כעת בסוף השנה, החזרתי את הספרים לארון בבית, האם העטיפות הללו חייבות בגניזה?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

יש הבדל בין עטיפה שנועדה לשמירת הספר, שהיא אינה צריכה גניזה, לבין עטיפה שנועדה לנוי הספר שטעונה גניזה. לפי שאם המטרה היא לשמירה, נחשבת העטיפה 'תשמיש דתשמיש', כי כריכת הספר היא כבר 'תשמיש' קדושה⁸. ואם ניכר על העטיפה שישימה ספר קודש, יש שהורו שאף שאינה צריכה גניזה יש להשליכה בצורה מכובדת⁹, ויש שהורו שניתן להשליכה לאשפה¹⁰.

שוקולד שהומס בסיר חלבי

אפינו עוגה פרווה עם שוקולד, ואת השוקולד המסנו בסיר חלבי, האם העוגה נהיית חלבית?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

אם הסיר 'בן יומי', כלומר שחרור¹¹.

שהתבשל בו חלב באותו יום, לבני אשכנז העוגה חלבית, ולבני ספרד אין העוגה חלבית¹¹. באין הסיר בן יומי העוגה אינה חלבית.

שכר דירה בחו"ל ובגלל מצב
החירום במלחמה לא היו
טיסות

אני רופא בבית חולים גדול בישראל, שכרתי דירה לנופש מיהודי בציריך, אבל בפועל בגלל המלחמה לא יכולתי לצאת מהארץ בשל מצב חירום, האם אני חייב לשלם לו?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

ביטול השכירות נעשה מחמת אונס, ואינו צריך לשלם על הביטול¹².

מצוות ביומו תתן שכרו
לעוזרת גויה

אנחנו מעסיקים בביתנו עוזרת בית גויה, האם יש את המצווה לתת שכר פועל ביומו גם בגויים?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

איסור 'כל תלין' אין בגוי. גם לגבי מצוות עשה של 'ביומו תתן שכרו' דעת רוב הפוסקים שאין מצווה זו בגוי¹³, אמנם במקום חילול ה' אין לעכב לדחות את

שוכר חדר מסוים, נמצא שאף שהיה קנין, הקנין הוא 'בית בבתי' מוכר לך ואינו אלא מחייב את המשיכר להעמיד לו חדר. ממילא כאן יודו שלא שייך לומר 'ממכר הוא', ואם לא מימש את השכירות באונס אין עליו תביעה. ראה גם בספר פתחי חושן (שכירות פ"ד הערה א) שכתב להעיר שבשכירות חדר במלון לכאורה נראה שאין משכירים גוף החדר אלא זכות ללון או לדור בו והיו כדירת בית, ולא נחשבים כשכירות חדר. סתם ואינו קובע איוה, פשוט שאין כאן דבר מסוים שיחול עליו דיני קנין, אלא אפילו כשמייחד לו חדר מסוים נראה שאין זה קנין בגוף החדר אלא לדור בו עי"ש.

13 בשדי חמד (כללים מערכת הב' אות סח ובפאה"ס סימן כו) דן אם בעכו"ם יש מצוה של ביומו תתן שכרו, והביא מה שכתב בספר המצוות לרמב"ם (מצות עשה ה) שזה מחייב בכל שכיר, בין גוי בישראל, מצות עשה לפורעו בזמנו. ותמחו עליו האחרונים (מנחת חינוך מצוה רל, תהלה לדוד בשם יוסף על הרמב"ם פ"א משכירות, מהר"ם שיק על תרי מצוות המצוות (תפסה) שבגמרא ב"מ (ק"א) דרשו מאחזיק פרט לאחרים. ובמהר"ם שיק מסיק שהוא ט"ס ברמב"ם וצ"ל גר תושב.

14 כן כתב בקב הישר (פרק ד') שעונשו גדול מאוד.

ניכרים בפני עצמם, ועדיין יש לומר שהיכר זה בין ספרי החול לספרי הקודש שלה, אינו נחשב שניכר כתשמיש קדושה. ויש לדון אם מדבקה שכתוב עליה 'תורה', 'משנה', 'הלכה' וכיוצא בזה נחשבת היכר. ומכל מקום ודאי שתלישת המדבקה תועיל.

11 דעת השולחן ערוך (י"ד סי' צ"ה ס"א) להחריב ג'ט בר ג'ט אפילו לכתחילה. והרמ"א הביא שיטת המחמירין לאסור נותן טעם בר נותן טעם וכתב שכן נהגים. אבל בכלי שאינו בן יומי שנותן טעם לפגם נוהגין היתר לכתחלה לאכלו עם המין השני.

12 הכלל בדיני שכירות הוא שכל אונס שלא היו אמורים לדעת המשיכר והשוכר להפסד על המוציא מחבירו (ש"ע ח"א סי' שלד ס"א. וראה פת"ש סי' ש"ק א' שחלקו בתפס). הרמ"א הביא (שם) מחלוקת הראשונים אם בשכירות בית ישלם אפילו באונס משום דשכירות ליומא ממכר הוא, והכריע כי רק אם כבר שלם, לא יחזיר. ובש"ך (סק"ב) ביאר הכרעתו ע"פ התוספות בב"מ (ע"ט: ד"ה א) שאם שלם מראש נתרצה שיהיה שילו גם באונס. וגם בזה מנכה לו בפועל בט"ל.

וראה מכתב בית הדין (ח"ג סימן מ). ובשוכר חדר בבית מלון יש לדון אם שייך סברת הראשונים דשכירות ליומא ממכר הוא, שמאחר שאינו

8 מבואר ברמ"א (א"ח סי' קנד סי' ש) שתשמיש דתשמיש אינו צריך גניזה, שכתב שם: ודוקא הדבר שמתחיל בהן דבר הקדושה בעצמו לפעמים, או שנושית לכבוד כגון המכסה שעל הקרשים של הספרים, אבל אותו מכסה שהוא לשמור אותו מכסה שעל הקרשים, לא מקרי תשמיש, דהוי תשמיש דתשמיש, וכל כיוצא בזה. וכתב במשנה ברורה (שם סק"ט): ואותן תיבות המיוחדות לשום שם ספרים שלנו שהספרים מכוסים בנייר ובעור או בקרשים, מקרי תתיבה תשמיש דתשמיש, אף שבראש שנותנים בו ספר תורה ק"ל. והוא ארזו תשמישי קדושה על אף שהס"ת מונח בתיק, שאי ארזו שאני שעשוי לכבוד הס"ת, משא"כ באלו התיבות שעשויות רק לשמירה בעלמא.

9 ראה בספר גניזת הקודש (פרק ח סיפ"ה) מובאג"ל אלישיב והגר"ש וואזנר.

10 בדרך כלל העטיפות הנאות האחידות, ונעודו ליפות את הילקוט או את המדף ולא את הספרים עצמם. כך נראה מצד מנהג אחידות. אמנם כאשר ניכר מצד העטיפה עצמה בזה י"ל כנ"ל שלא להשליך באופן שאינו מכובד. במקרה הזה שהבדילה בין ספרי הקודש לספרי החול, יש לדון מצד מה שמוכח שנועד ליפוי ספרי הקודש שיהיו

על גבי קשר במקום צער אינו רק להתרת הקשר, אלא גם בקשירה לכתחילה, אלא שבדרך כלל לקשור אפשר גם בדרך המותרת, ואין צורך בקשר על גבי קשר, ולכן אין להתיר גם במקום צער, אבל כאשר יש צורך להתיר קשר של שני קשרים זה על גבי זה, אין דרך אחרת לעצור את הצער מלבד להתיר קשר זה.

בחזון אי"ש (סימן נג ס"ק י"ד תב) הוכיח מדין המשנה (שבת קיא:) דקושרת אישה מפתח חלוקה, שמן הדין מותר לעשות גם קשר על גבי קשר, שהרי בוודאי אין האשה עושה רק קשר אחד שהרי קשר אחד לא יחזיק, ובגמרא (שם) פריך 'פשיטא', ומוכח שאין חשש שאם האשה תעשה קשר על גבי קשר יהיה בזה משום קשר של אומן. ומזה למד דמה שכתב שלטי הגיבורים שיש להחמיר, היינו רק חומרא בעלמא, ולא מעיקרא דדינא.

המנהג בקשר על גבי קשר

בשלטי הגיבורים (שם) כתב שמחמת הספק יצאה אזהרה שלא לעשות כל קשר על גבי קשר, וברמ"א כתב שכן נוהגים, אבל בבכרי יוסף (סימן ש"ז דין א) כתב: 'בגלילתונו פשט המנהג לקשור שני קשרים בחגורתו אשר במתניו, שאינו של קיימא והוא של הדיוט, ולית דחש לה אלא מיעוטא דמיעוטא דבטילי במעוטייהו'. והובאו דבריו בשערי תשובה (שם סק"א).

וכתב בשו"ת רב פעלים (חלק ב' או"ח סימן מד) שלא בא הרב חיד"א ז"ל להודיענו דעתו בעיקר הדין, אלא בא להעיד על המנהג שנתפשט בגלילתו ברוב האנשים, ונפק"מ דאין למחות ביד המקילין במקומות ההם, אבל לענין הלכה לא גילה דעתו. אמנם בכך החיים (שם ס"ק כג) ביאר שהחיד"א בא ללמד שקשר הנעשה בחגורה מותר, וטעמו משום שאין הקשר שבחגורה מהודק היטב ובוה אין לחוש לקשר של אומן. [וע"פ המגן אברהם והלבושי שרד שהו"ד לעיל].

בשו"ת שבת הלוי (חלק ח סימן ס) ביאר דמה שכתב הבכרי יוסף 'ולית דחש לה אלא מיעוטא דמיעוטא דבטילי במעוטייהו' אין כוונתו להעיד שהמחמירים הם מועטים ביותר, רק כוונתו לומר שהרוב עושים את קשר החגורה באופן 'שאינו של קיימא והוא של הדיוט' ורק מיעוט דמיעוט מקפידים לעשותו בחגורה קשר מהודק היטב שיש לחוש בו לקשר של אומן, ולכן אין צורך לאסור כל קשירת חגורה משום אותם המיעוט.

קשר הנעשה במטפחת ראש

והנה במטפחת ראש קושרים את שני הקצוות בקשר על גבי קשר על דעת לפתוח בו היום, וכתב בחוט שני (חלק ב' עמוד רכה אות ד) לאסור על פי המבואר בשלטי הגיבורים שמחמירים בכל קשר זה על גבי זה, ושאיין להתיר אלא במקום צער שבוה התיר הרמ"א. וכעין זה כתב בקיצור שולחן ערוך (סימן פ סעיף מה) להזהיר שלא לעשות שני קשרים בצעיף שעל גבי הצואר ואפילו שבכוונתו לפותחו בו ביום.

אמנם בשו"ת שבת הלוי (חלק ח סימן ס) כתב להתיר, משום שרוב רובם של נשים מקפידות שלא לקשור קשר כזה שיהיה בו חשש קשר אומן, ומשכך שייך בזה את ההיתר של הבכרי יוסף שאין להחמיר בכי האי גוונא, וכתב שזה דומה למה שכתב החזו"א (שם) שאשה קושרת ופותחת מפתח חלוקה, משום שעל פי רוב אין בזה קשר של אומן, ושוב אין להחמיר.

גם הגרש"ז אויערבאך (שמירת שבת כהלכתה פרק טו הערה קעה) כתב להתיר קשירת המטפחת בקשר שעל גבי קשר, כיון שהקשירה נעשית ליום אחד, ולעולם אינה מהודקת היטב אחרי שהאשה מבקשת להוריד את המטפחת באותו היום, ועל פי מה שנתבאר במגן אברהם ובלבושי שרד שגם קשר על גבי קשר אסור דווקא במהודק היטב.

והקשה (שם) הגר"י נויבירט על דבריו, מדוע לא נחוש שמא תתחרט האשה לקיים את הקשר גם לימים נוספים, אחרי שמצאנו כמה נשים שמורידות את המטפחת בלי לפתוח את הקשר, משאירות את הקשר לכמה ימים, וכמו שמבואר במשנה ברורה (סימן ש"ז ס"ק לד) שחשש באופן הדומה לזה שמא לא יפתח את הקשר, וראה שם במה ששיב על מה שכתב הס"ז (שם סק"ב). ונראה שגם בלאו הכי דעת הגרש"ז אויערבאך דכיון שכל האיסור בקשר שעל גבי קשר הוא רק מספק, שוב אין לגזור שמא יתחרט להשאיר לכמה ימים.

להלכה:

א. לדעת רש"י אפילו קשר של אומן אם נעשה ליומו מותר לקשרו ולהתירו, ולדעת הרמב"ם קשר של אומן ליומו אסור מדרבנן. הרמ"א הביא שתי השיטות ולא הכריע להלכה. ב. הדוגמאות לקשר של אומן הם קשר הספנים הגמלים והרצענים. ג. בשלטי הגיבורים כתב שקשר של אומן הוא נעשה מהודק היטב, וכתב שמאחר ואין ברור מה הוא בדיוק קשר מהודק היטב, יצאה האזהרה להחמיר בכל קשר על גבי קשר. וכתב הרמ"א שכן נהגו לדינא. ד. הגרש"ז אויערבאך כתב לדינא כי מאחר ואשה הקושרת מטפחת לאותו היום, אינה קושרת באופן המהודק היטב, אין לחשוש בזה לקשר של אומן האסור לדעת הרמב"ם מדרבנן. והוסיף בבטל הלוי דמאחר ואין לחוש לאזהרה שיעשה קשר מהודק היטב, אחרי שרובא דרובא אינם קושרות רק ליום אחד, אין להחמיר. אמנם בחוט שני החמיר בדבר. ה. לדינא, נראה שיש להקל אחרי שלרש"י מותר לקשר של אומן ליומו, וגם להרמב"ם שאסר היינו מדרבנן, ואפילו קשר על גבי קשר רגיל אינו אסור אלא מספק, ולהחזו"א הוא מותר מדינא והמנהג להחמיר רק מצד חומרא וכדין קושרת אשה מפתח חלוקה, וכיון שנחלקו האחרונים במטפחת ראש נראה שניתן לסמוך להתיר.

איסור קושר, בקשר אחד ובקשר שעל גבי קשר

בגמרא שבת (עד:) נאמר שהתופר שתי תפירות בשבת חייב. ומקשה הגמרא, והרי אין מלאכה זו מתקיימת, ומיישבת שמדובר באופן שקושר את החוט כדי שלא יחזור ויפתח. והקשה היראים (סימן ענד), שאם כן יש לחייב מצד איסור קושר, וישיב שאיסור קושר הוא דווקא באופן שעושה קשר על גבי קשר, ולא בעושה רק קשר אחד. אך כתב שגם קשר אחד אם הוא מתקיים וכגון שקושר ראש של חוט מינה וביה חייב. והובאו דבריו בסמ"ג (לאוין סה, תופר), בהגהות מיימוניות (שבת פרק י הלכה ט), בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן רטו), ובשלטי הגיבורים (שבת מא). וכן פסק הרמ"א (סימן ש"ז סעיף א) בשם הסמ"ג.

קשירת שני קצוות של אותו החפץ

במרכבת המשנה בספרו שולחן עצי שיטים הלכות קושר ומתיר אות ב) אם על ידי שקושר נפרדים לדבר אחד, אבל קשירה של דבר אחד משני צדדיו, וכגון שקושר את שני קצוות החוט זה לזה, אין בזה מלאכת קושר, וז"ל: 'מלאכת קושר, כל עיקרה שהוא קושר ומחבר שני דברים נפרדים, אבל הקושר צד אחד מכאן וצד אחד מכאן אין זה מלאכת קשירה'.

אמנם (מרכבת המשנה בספרו שולחן עצי שיטים הלכות קושר ומתיר אות ב) אם על ידי שקושר שני קצוות של דבר אחד מחבר דבר אחר, או אפילו קשירת חוט אחד מינה וביה מחזיק את התפירה כולה חייב, וכמבואר בסמ"ג (שם) וברמ"א (שם) שקשר בראש אחד של חוט להחזיק את התפירה חייב.

ואכן גם השפת אמת (שבת עד: ד"ה תפירה) דן בתחילה להתיר באופן שקושר על ידי חוט אחד דבר אחר, וביקש לבאר בכך את ההיתר לקשור את הציץ לראש הכהן הגדול, כיון שהציץ היה עשוי רק מחוט אחד, וקשר הנעשה בדבר אחד מותר. אך שוב כתב לדחות זאת ממה שכתבו הסמ"ג והרמ"א שקשר הנעשה בדבר אחד ומעמיד בכך דבר אחר חייב.

גם בשו"ת אבני נזר (או"ח סימן קפ) העלה צד זה שאין איסור קושר רק במחבר שני דברים, אך חזר לדחות מקשר תפילין של יד שקושר את הרצועה משני קצוות, אך אינו קושר לבית של התפילין ובכל זאת מוכח בגמרא (עירובין זז.) דהוי קושר. ולכן כתב שכל שמחבר שני קצוות זה לזה גם זה בכלל קשר, ורק אם עושה קשר של מינה וביה בראש אחד של החוט, ואינו מחבר בכך דבר אחר, פטור. וכתב בחוט שני (חלק ב' עמוד רכב): קשר בראש אחד, אך החוט ההוא אינו עשוי משזירת כמה וכמה חוטים אלא עשוי אך ורק מדבר אחד, כגון שעושה קשר בראש חוט של ברזל או פלסטיק שעשוי כולו אחד, אין בזה כלל משום קושר, כיון שאינו מחבר כמה דברים יחדיו.

ואין להקשות משער הציצין (סימן תריב ס"ק כב) שכתב בשם החיי אדם שביום כיפור אסור לעשות קשר במטפחת כדי לבשם את מקום הקשר שבמטפחת להריח, שיש בדבר זה איסור קושר, והרי כל הקשר הוא רק מינה וביה ואינו קושר בכך כל דבר אחר. שיש לחלק, כי שם מהות הקשר הוא לקרב כמה שכבות של המטפחת זו לזו כדי שיקלטו את הריח כמו שצריך, ושוב לא יפרדו לאחר מכן מכח הקשר, ונמצא שמחבר כמה דברים יחד על ידי הקשר.

ומעתה יש לדון על קשירת מטפחת משני קצוותיה, שלדעת מרכבת המשנה קשר הנעשה באותו הדבר משני קצוותיו כשאנו מחבר בכך דבר אחר, מותר. ולדעת האבני נזר חיבור של שני קצוות גם הוא קשר, ורק קשר הנעשה מינה וביה בראש אחד אינו קשר. ואם קושר כמה שכבות כדי לעבות מראה מטפחת, גם זה נחשב לקושר ואסור לדעת האבני נזר.

מעשה אומן, בקשר על גבי קשר

בשלטי הגיבורים (שבת מא.) כתב: וקשר אומן לא נתברר לי היטב היאך הוא, מיהו נראה מלשון הר"ף (שם) שהוא קשר שקושרין אותו הדק היטב. ומכאן נראה לי שיצא האזהרה ששקושרים שני קשרים זה על זה שאין מתירין אותו בשבת, ואע"פ שההוא קשר עשוי לקשור ולהתיר בו ביום ואינו קשר של קיימא, אע"פ כן נוהגים בקשירתו ובהתרתו משום דהוי קשר אומן. וברמ"א (סימן ש"ז סעיף א) הביא דבריו וכתב שכן נוהגים.

הפרי מגדים (שם סק"ד) מבאר שדבריו נאמרו בדעת הסוברים שאפילו קשר העומד להיפתח בו ביום אם הוא של אומן אסור לעשותו. ואומן כתבו הפוסקים דהיינו כקשר הרצענים הגמלים והספנים (ש"ע או"ח סימן ש"ז סעיף א), בכל זאת בכל שני קשרים זה על גבי זה יש לחוש שנחשב לקשר אומן ואסור.

במגן אברהם (שם ס"ק ד) הביא על דברי הרמ"א בשם שלטי הגיבורים שאין לעשות כל קשר על גבי קשר, את תחילת דברי שלטי הגיבורים שכתב: 'ומיהו נראה מלשון הר"ף שהוא קשר שקושרין אותו הדק היטב'. ופירש הלבושי שרד כוונתו המגן אברהם, לומר דאפילו שכל קשר על גבי קשר אסור, היינו דווקא כשהוא מהודק היטב, אבל באינו מהודק היטב כלל אין לחוש לקשר של אומן, שהרי התנאי הראשון בקשר של אומן שהוא המהודק היטב.

ברמ"א (שם סיים: 'ומ"מ נראה דבמקום צערא אין לחוש ומותר להתירו, דאינו אלא איסור דרבנן, ובמקום צער לא גזרו'. וכתב בקצות השולחן (סימן כג סק"ה) שדבריו צריכים ביאור, שהרי בשום מקום לא התירו איסור דרבנן משום צער רגיל, ולכן ביאר את הכרעת הרמ"א, משום שלדעת רש"י כלל אין איסור בקשר של אומן כאשר אינו רק ליום אחד, והאסור קשר של אומן ליום אחד האיסור רק מדרבנן, וגם לדעת הרמב"ם הרי יש ספק האם כל שני קשרים הם קשר של אומן ואסור, או קשר רגיל ומותר, ומחמת כל הני ספיקות במקום צער הקלו, וכשם שהקלו אמירה לנכרי שבות באיסור דרבנן במקום צער. ובחוט שני (חלק ב' עמוד רכד) כתב שהיתר קשר

מזוזה בחדר מסחרי

שעיקרה עשוי לישב שם, גם לרש"י (סוכה ח:). חייב מדאורייתא, אע"פ שאין יושבים בה אלא כמה שעות ביום, וכ"ש לדעת הרמב"ם דכל השתמשות מחייב. ומסיים הגר"ח"ק: מיהו לענין ברכה אכתי צ"ע, אך אם מונח שם הסחורה בלילה ודאי אפשר לברך עלי' ג"כ, דהרי השו"ע פוסק דבית האוצר חייב.

ומביא שם, דאע"ג שיש כמה פוסקים הנוקטים כדעת הרמב"ם לפטור בית האוצר, מ"מ מונה שם חבל רוב הראשונים דדעתם לחייב, ולכן מסיק דודאי דאפשר לברך. עד כאן דברי הגר"ח"ק.

מיהו שו"ת שבט הלוי (ח"י סוף סי' ד), דן לענין החיוב במשרדים, והיוצא מדבריו, שהיות שיש הרבה ראשונים (הובא בגדולי הקדש סי' רפו סק"ג) הפוטרים בית האוצר, לכן אין לברך עליה. אבל במשרדים וחניות וכדו' שנמצאים שם כל היום, וגם בלילה מושם לצורך בית האוצר, המברך אין מוניחין אותו.

לסיכום: דעת הט"ז לפטור חנות, וכן נקטו כוונת' הבית לחם יהודה ודעת קדושים (רפו סק"ז) ומקדש מעט (סקל"ו). אך הפרישה מסתפק, והיד הקטנה מחייב להדי' וכן נקטו הרבה אחרונים כוונת'. ובצירוף סברת בית האוצר יש שנקטו שאפשר גם לברך.

הוכחה מרש"י בסוכה:

כתב רש"י בסוכה (ח:): לגבי שתי סוכות של יוצרים, בחיצונה הוא עושה מלאכתו, ומוציא קדרותיו למכור, ופטורה מן המזוזה לעולם, דלאו דירה היא, שאינה עשויה אלא לצאת ולבא דרך שם, ולהכניס שם תגרים. ע"כ. הרי מבורר דבית מלאכה ומקום שמוכרין פטורה ממזוזה.

אולם כבר דחה ראה זו באבני נזר (י"ד סי' שפד אות ה) שדווקא שם שגם סוכה הפנימית של היוצר אינה קבועה, כיון שאינה רק לסחורה ואינה דירת הגשמים.

וכן בפרשה סדורה (אות טז) דחהו וכתב: מיהו נראה דגם רש"י ז"ל מודה דמקום קבוע של אדם להשתמשות חייב במזוזה, ורק סוכת יוצרים פטור כי אין עיקרו אלא למקום מעבר כמו בית שער.

הוכחה מבורסקי:

מה שהוכיח בפרשה סדורה (אות טז) לחייב חנות, מהא דביקשו (שאלות פר' עקב, שו"ע רפו ס"ד) טעם לפטור בבית הכסא ובית המרחץ ובורסקי משום גנאי ואינם דירה של כבוד, משמע שלולי זה הי' חייב למרות שאינו נמצא שם אלא ביום בלבד ורק לצרכי עבודה, כבר נגע בזה בגדולי הקדש (סק"ו) ודחה דבא לפטור אפי' הפתח שמבית דירתו אליהם.

סמוכה לבית דירה:

חנות או משרד סמוך לבית עדיף טפי, [וכ"ש חדר משרד בתוך הבית].

וזה דברי הט"ז (סק"י): אבל חנות שהוא בביתו פתוח לרשות הרבים פשיטא שצריך מזוזה לפתחיו. ע"כ. ומבאר במקדש מעט: נראה דר"ל דפתוחה גם לביתו, דאז לא גרע מבית שער שבית פתוח לו.

אולם בעניננו שצריך לעבור דרך חצירו

שארין לפטור רק החניות עראיות שביריד, אבל החניות הקבועות בסחורה חייבות במזוזה.

וכן בערוך השולחן (סכ"ו) מקשה על הפוסקים שפוטרים חניות ממזוזה, וכתב שזהו דברי הרמב"ם ואזיל לשיטתו שפוטרי בית האוצר משום שאינו בית דירה לאדם, אבל אנו הנוקטים לחייב בבית האוצר (שו"ע שם ס"א), א"כ בודאי כל חנות חייבת במזוזה דלא גרע בבית האוצר.

וכן דעת האבני נזר (שו"ת י"ד סי' שפד אות ה) לחייב חנות קבוע במזוזה משום דנחשב בית, ומביא ראייה מהלכות מעשר דחנות קבוע למעשר כמו בית (רמב"ם הל' מעשר פ"ד ה"י). והא דסוכה חיצונה של יוצרים דפטורה (סוכה ח:), שאני התם כיון שאינה רק לסחורה ואינה דירת הגשמים. וזה אפי' לדעת הרמב"ם דבית האוצרות פטורים, וכ"ש לדידן דבית האוצרות חייבים.

ובשו"ת רב פעלים (ח"ב י"ד סי' לו ד"ה ולפ"ז) כתב לחלק עוד מטעם אחר, דלהכי נקיט השו"ע להדיח 'חניות שבשווקים' דייקא דפטור ולא אמר חניות בסתם, בא להודיענו דאיידי בחניות שאינם ראויים לדירה שהם עומדים בשווקים, דידועים הם שאינם ראויים לדירה, כגון שפתחיהם גדולים שפתוחים מצד אחד כולו, ואין דרך לדור במקום כזה, כי האדם לא יאכל וישתה וישן אלא במקום מוצנע, וזה מקום גלוי כולו לפני כל עוברים ושבים בשוק, אבל בחנות שראויה לדירה אכן לא גרע מבית האוצר וחייבת.

[אכן מטעם בית האוצר, דעת השו"ת רב פעלים שם (ד"ה ואופן הב') שאין לחייב חנות מטעם זה, ומבאר דלכאורה אפשר לעשות סברה ולומר כי בית האוצר ובית העצים וכו' כולם משמשים צורכי דירת האדם, כי האדם במקום דירתו צריך הוא לכל הדברים האלו שאוצרים בהם, משא"כ חניות בשווקים שמונחים בהם סחורות של משא ומתן, ואין שם דברים שהם מצרכי הדירה, להכי פטורים הם].

הרי לנו חבל אחרונים דדעתם לחייב חנות קבוע במזוזה, הלא המה: הפרישה [נוטה לחייב ומסיק בצ"ע], יד הקטנה, קיצור שולחן ערוך, ערוך השולחן, אבני נזר, רב פעלים, וראה עוד להלן בשם הגר"ח"ק. וכל שיטות אלו הן דלא כט"ז הפטור חנות מטעם שאין משתמש בה גם בלילה.

וראה מה שכתב שו"ת אגרות משה (י"ד ח"א סי' קעח) שאם אין משתמשים בחנות כל יום, אלא לדוגמא ב' פעמים בשבוע בלבד וכדו', לכו"ע פטור.

דעת פוסקי זמנינו:

הכרעת הגר"ח קנייבסקי (פרשה סדורה אות טז) לחייב חניות שלנו, ואם נמצא שם סחורה תמיד אפשר אפי' לברך עליו כמו בית האוצר.

וז"ל: לכן נלענ"ד דבאמת חנות חייבת במזוזה, וכן כל בית מלאכה, ובכוונה שינה הרמב"ם לשון המכילתא (שבמדרש תנאים) דאיתא שם 'החנות פטורה שהיא דירת עראי', והרמב"ם כתב 'החניות שבשווקים', ללמד שבחנות גמורה אע"פ שאין משתמשים בה אלא כמה שעות ביום, כיון שהיא קבועה מקרי דירה גמורה וחייבת, דלא גרעה מביה"כ שאין באין אלא לתפלה.

ומסיק הגר"ח"ק: ולפ"ז בית מלאכה וחנות

יובל יש לו עסק מצליח ב", הוא מוכר כל מיני פריטים לצורך תפירות בגדים, מחמת רוב ספקים וסוכנים המשחרים לפתחו השכם וערב, נוצר צורך לבנות חדר מיוחד לעבודה סמוך לביתו, יובל הקים חדר מבנייה קלה בחצרו הגדול שבצד ביתו בקומת קרקע, שם יקבל את כל הסוכנים ע"י כניסה מיוחדת מבחוץ, בכך יוכל לשמור על הפרטיות של בני משפחתו.

שאלתו היא האם החדר המסחרי חייב במזוזה ואם יכול גם לברך על קביעותה:

תשובה: אמרו חז"ל בברייתא (מדרש תנאים דברים ו ט): 'יכול שאני מרבה סוכת החג בחג והבית שבספינה והחנות, תלמוד לומר 'בית', מה בית העשוי לדירת קבע אף כל העשוי לדירת קבע, יצאו אלו שאינם עשויין לדירת קבע.

ועפ"י זה כתב הרמב"ם (פ"ו ה"ט): 'החניות שבשווקים פטורין מפני שאינן קבועים לדירה'. וכן הובא בשו"ע (י"ד סי' רפו ס"א) שהחניות שבשווקים פטורים ממזוזה.

ובשים לב שהם הוסיפו על לשון הברייתא חניות "שבשווקים", וראה על זה להלן.

וכתב הב"ח (סי"א): ומ"ש החניות שבשווקים פטורין, נראה דטעמו דלאו דירה היא שאינה עשויה אלא לצאת ולבא ולמכור שם סחורתו, והרמב"ם כתב דהטעם מפני שאינן קבועין לדירה עכ"ל.

והפרישה (סקכ"ב) והש"ך (סקכ"א) ביארו, דכתיב 'ביתך' שהוא דירת קבע לאפוקי אלו שהם דירת עראי. והט"ז (סק"י) כתב: 'דלאו דירות נינהו'.

דעת הט"ז:

והנה כתב הט"ז וזה לשונו: ונ"ל אפי' אם יושבין בהם בכל יום פטורים, דכיון דאינם שם בלילה מיקרי עראי, כדמצינו בחושן משפט סי' ק"מ סעיף ח' לענין חזקה. ע"כ. (אמנם כמה אחרונים דחו הוכחת הט"ז מענין חזקה, ראה שו"ת אבני נזר (י"ד סי' שפד אות ה) ופרשה סדורה אות טז).

והוסיף בגדולי הקדש (סק"ו), דכל שכן לפי דעת הרמב"ם שפוטרי בית באוצרות אם אין הנשים מתקשטות שם, מובן למה חנות פטורה, כי רק צרכי גוף האדם הוי דירה, אבל עשיית מלאכתו וסחורתו אינו דירה.

דעת המחייבים:

אמנם הפרישה (סקכ"ב, הובא בט"ז שם) כתב: ונראה דבזמן הזה אלו חדרים הנקראים קליט"ן חייבים, וצריך עיון. ע"כ. וכתב במקדש מעט (סקל"ו) דיתכן שסברתו לחייב, מאחר שמונח סחורתו בחנות גם בלילה.

וביד הקטנה (הל' מזוזה פ"ב מנחת עני אות כא, ה"ד בפתחי תשובה שם סק"י) תמה על הט"ז ב' תמיהות: א' למה אין לחייב החנות כמו בית האוצר כי הרי מניחים סחורה בחנות. ב' אפי' בלי זה, אם יושבים בחנות כל היום, למה אין לחייב במזוזה כמו בבית המדרש שמחייבים לפי שהתלמידים יושבים שם כל היום והרי זה דירה.

ועפ"י זה מסיק שם ביד הקטנה, שחניות שבשווקים שפוטרי במזוזה, היינו דווקא בחניות שעושין ביומא דשוקא בכרכים גדולים, ועומדים שם החניות בשוק רק כל משך היריד, ואחר כך מפרקים אותם, או עומדים פנוי בלי שום תשמיש.

וכן הוא דעת הקיצור שולחן ערוך (סי' יא ס"ד)

יעקב קם משנתו בשבת מוקדם בבוקר, והבחין במקב הפוך שנמצא בחדר, בעודו מתלבט מה לעשות ראה אותו אחד מהילדים והתחיל להרים צעקות מרוב בהלה; האם מותר להניח כלי על המקב או לחילופין לתפסו ולהוציאו מהבית:

תשובה: בשולחן ערוך (סימן שטז סעיף ט) כתב פרעוש, הנקרא כו' אסור לצודו אלא אם כן הוא על בשרו ועוקצו, ואסור להרגו. והכוונה שאף שהפרעוש יכול לעקוץ בכל זאת אסור לצודו אלא אם הוא כבר על בשרו והוא יכול לעוקצו וכמו שכתב המשנה ברורה היינו דמשום צערא דעקיצה לא גזרו רבנן על איסור צידה ומותר לצודו ולהשליכו.

עוד כתב כתב השו"ע (סעיף ז) הצד נחשים בשבת, או שאר רמשים המזיקים, כו' ואם בשביל שלא ישכנו, מותר. והסביר המשנה ברורה (ס"ק כז) שאף שאין רגילין הנחשים להמית מותר לצודן דהיינו שכופה עליהם כלי או שקושר אותן כיון שזה רק מלאכה שאין צריך לגופה שהרי אינו צריך לצודן אלא שלא ישכנו ואם היה יודע שיעמוד ולא יזיקנו לא היה צד וקי"ל דמלאכה שאינה צריך לגופה פטור אבל אסור מדברנן והכא משום הזיקא אפילו איסור דרבנן ליכא וגם להרמב"ם שמחייב במלאכה שא"צ לגופה מודה בזה, כיון שהוא סובר שזה לא נקרא מלאכה כלל וכמתעסק בעלמא כיון שאין רצונו בעצם הצידה כלל ואדרבה כוונתו להבריח אותו מעליו.

הרי שגם צידת נחש שלא ישכנו וגם צידת פרעוש שלא יעקוץ איסורם אינו אלא מדברנן אבל יש שינוי להלכה שצידת פרעוש הותרה רק במקום שההיזק קרוב ממש, אך צידת נחש אף שלא מדובר בסכנת נפשות הותרה אפילו שההיזק קצת רחוק וביאור הדברים הוא פשוט, שאף שחז"ל לא גזרו בחשש עקיצה עדיין לא התירו בחשש רחוק של עקיצה אלא רק או בחשש קרוב של עקיצה או בחשש של נשיכת נחש שהיא חמורה.

ויש לדון בתפיסת מקב שמצד אחד אין עקיצתו חמורה מפרעוש שהרי למעשה אינו מזיק כלל, אך מצד שני הבהלה שגורם המקב היא בהלה רבה, אך בהלכות מוקצה רואים שאף שהותר לטלטל קוץ שלא יזיק אף שאינו גורם להיזק רב לא גזרו חז"ל במקום היזק וכפסק הרמ"א (סימן ש"ח ס"ז) שמותר לטלטל שברי זכוכית כדי שלא יזקו בהם, אך אין היתר לטלטל מוקצה גם לא במקום הפסד וכמבואר במשנה ברורה (סימן של"ד סק"ז) שאף המתירים לטלטל מוקצה כדי להציל מהדליקה זה רק בגלל חשש שמא יבאו לאיסור חמור יותר, אך במקום שאין חשש כזה אסור לטלטל מוקצה אף שייגרם לו הפסד גדול.

ולכאורה ה"ה בנידון דידן אף שהמצאות מקב בבית גורמת לחוסר נוחות אינה בגדר צער הגוף שהתירו חז"ל איסור דרבנן בשביל זה אלא כמו צער איבוד ממון שבזה לא התירו איסורים.

אבל האמת שיש סברא להתיר לצוד מקב במקום שהוא גורם לבהלה רבה דהוי שבות דשבות כיון שתפיסת מקב אינה אסורה מדאורייתא כיון שאין במינו ניצוד ועוד כיון שצד אותו רק כדי שלא יזיק הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ואף להרמב"ם שסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב הרי בצד כדי שלא יזיק סובר הרמב"ם שאינה מלאכה ונחשב למתעסק וכמו שבארנו וכ"ז אף בתופס את המקב ממש אך אם מכסה אותו בכלי יש לומר שאינו צידה מדאורייתא וכמו שכתב ברמ"א (סימן שט"ז ס"ג) שיש מקילין לומר שהמכסה זבובים במקום שאם יפתח יברחו אינו אסור מדאורייתא וביותר במקב הפוך שאף שהמציאות הוא שאם הדבר נגרם בגלל ריסוס וכדו' הוא לא יוכל להתהפך אבל במקרה רגיל הגם שקשה לו הוא יכול להתהפך, אך כיון שבמצב העכשוי הוא בצורה שלא יכול לזוז דינו כחולה המבואר (סימן שט"ז ס"ב) שהצודן פטור אבל אסור מדברנן.

ובשבות דשבות נפסק בשו"ע (סימן ש"ז סעיף ה) שמותר שבות דשבות לצורך הרבה ולכאורה כאן כיון שגורם לבהלה רבה מאוד נחשב לצורך הרבה ואף שמצינו לפרי מגדים באשל אברהם סימן שז סק"ז שכתב הא דשבות דרבנן במקום מצוה התירו, יש לומר ע"י עכו"ם, אבל ישראל שבות דשבות היכא דגזרו יש לומר דאסור אפילו במקום מצוה, אך מצינו גם להפמ"ג עצמו שכתב במשבצות זהב סימן שכה סק"א ששמעם שלא דוקא אמירה לעכו"ם, הוא הדין לישראל שרי לעשות שבות דשבות ביד במקום מצוה וכן מצינו למשנ"ב בביה"ל סימן שט"ז סעיף י"ב ד"ה לצוד שמתיר כעין דברינו.

העולה לדינא:

המוצא מקב בביתו יכול לכסות אותו בכלי ואם לא יכול לכסותו, יכול גם לתופסו ולהוציאו מביתו, אך זה בתנאי שהמצאות המקב גורמת לבהלה גדולה מאוד.

בסימן טוב ובמזל טוב

מהיכלי תורה והוראה מוסדות "באר ישראל"
נשגב כוס של ברכה עם ברכת מזל טוב לבבית,
קדם מעלת ידידנו ומכובדנו היקרים והנעלים
רבני בית ההוראה

הרה"ג משה מנדל שליט"א
להולדת הבן

הרה"ג דוד רפפורט שליט"א
להולדת הבן

יזכו לראות נחת ושמחה לאורך ימים ושנים טובות מתוך אושר וכבוד, בריות גופא ונהורא מעליא

להגיע אל חדר החנות ואינה צמודה לביתו ממש, יל"ע אי נחשה חנות שבביתו, ועפ"י סברא נלענ"ד לחייב.

כמה שעות שימוש ביממה צריך [לדעת ה"ט"ז]:

לדעת ה"ט"ז כדי להתחייב במזוזה, צריך השתמשות במקום כל היום וכל הלילה, כמו לענין חזקת קרקע.

ונתבאר הדברים יותר בדעת קדושים (סק"י) וז"ל: חנות שגם בתחילת לילה יושבין בה, אולי הוי לי' מ"מ עראי, וכוונת ה"ט"ז (סק"י) רוב הלילה או כולה, וכן גבי חזקה דג' שנים, ובפרט תחילת הלילה רק בחורף, ורוב מעל"ע אין יושבין בה. עכ"ל.

מ"מ מסיק שם בדעת קדושים, שאם יושב בחנות במשך היום, וגם במשך כל הלילה נכנס לשם מדי פעם, בזה מודה דיש לומר שנחשב לדירה היטב וחייב.

[אך מה שצידד שם בדע"ק לומר טעם שחנות פטור, כי צריך להיות דירה גם לשבת, כבר דחאו המקדש מעט (סקל"ו) שלא מסתבר שדירה לימות השבוע בלבד בלי שבת לא יחשב דירה]. וכ"כ בפרשה סדורה (אות יז) בדעת ה"ט"ז, דצריך שהייה כל הלילה כמו לגבי חזקה.

ונראה דעכ"פ דעת הש"ך לחייב אפי' אינו נמצא בחנות רוב הלילה, דלכאורה לא גרע ממה שכתב (סק"ט) לגבי בית המדרש דחייב, כיון שהתלמידים יושבים בו מהבקר ועד ערב דומה לדירה.

בית האוצר - רק איחסון רשמי:

לגבי חיוב בית האוצר, יש לחלק באיזה אופן מאוחסן שם סחורה, האם רק באופן שמשאיר שם החפצים כי ה' מונח שם ואינו רוצה להוציאם, או שעשוי לשם כך לאחסן שם דברים.

ראה שו"ת רב פעלים (ח"ב י"ד סי' לו ד"ה ונשובה) שאין לחייב חנות מטעם בית האוצר, כי אע"פ שאין מפנה סחורתו מהם בלילה, עכ"ז הם לאו לאוצר עבידי, אלא עיקרם הוא לישב בהם בעל החנות למכור שם סחורתו, אם לא בחניות דקיימי לאוצר בהם סחורות דוקא, ואין יושבים בהם למכור, אז יש לחייב [גם לדעת ה"ט"ז].

וראה גם שו"ת אגרות משה (י"ד ח"א סימן קעח): ומצד הכלים, כיון שאין מונחין שם מחמת שהוא חדר העשוי להניח שם כלים אלו, אלא מכיון שהיו מונחים שם מתחלה נשארו שם, לא נחשב זה דירה כיון דלא נעשה לכך.

אמנם כל שאר הפוסקים שצידדו לחייב בחנות מטעם בית האוצר, לא חילקו בזה ומסתימת דבריהם משמע שתמיד נחשב לבית האוצר, אולם יש ליישב בדוחק קצת שגם דעתם היתה רק באיחסון רשמי, ויל"ע וצ"ע לדינא.

העולה לדינא:

למעשה בודאי חייב לקבוע מזוזה. וגם לענין ברכה, יש לסכם כמה סברות לומר שבענין זה המבכר על לא הפסיד:

- רבים מחייבים בחנות קבוע. (ב) לפעמים נמצאים ועובדים בחדר מסחרי הרבה שעות מהלילה. (ג) החנות סמוכה לביתו ובתוך חצירו. (ד) הרבה מחייבים חנות ומשרד מטעם בית האוצר.
- ולמרות שחדר זה עשוי לצרכי סחורתו ואינו לעיקר שימוש דירתו לאכילה ושינה וכדו', מ"מ נראה הכרעת רוב הפוסקים שחייב במזוזה ועם ברכה.

סגירת ברז מים חמים שנפתח בשבת

פתחיה יהודי ירא ושלם, מקפיד כל פעם בשבת לפני פתיחת הברז לוודא שהברז מכונן על הצד של המים הקרים, כדי שלא יכשל חלילה באיסור מבשל בפתיחת הברז החם, שכידוע בכך גורם לכניסת מים חדים לדוד השמש, שם המים מתחממים ועובר בכך על איסור בישול. אולם שבת אחת להפתעתו הרבה גילה שילדו הקטן הזיז את הברז על הצד החם, תוך כדי שמילא את הספל לנטילת ידיים, כעת נפשו בשאלתו האם יכול לסגור את הברז כרגיל, או שעליו להשאירו פתוח בכדי שלא לעצור את זרם המים שעלול לגרום לבישול המים הנכנסים לדוד, מה הדין?

תשובה: לענין חימום מים בדוד שמש, יש להבדיל ולחלק בין בישול בדוד שמש רגיל המתחמם על ידי קרני השמש, לבין דוד הפועל על ידי חימום חשמלי (הנקרא בויילר), שבדוד שמש רגיל מכיוון שהחימום נעשה על ידי השמש, אין דינו כתולדות האור שהבישול בו אסור מדאורייתא, אלא כבישול על ידי החמה שנפסק שהמבשל בתולדות החמה אסור מדרבנן, ובחמה עצמה מותר לכתחילה, כמבואר בשולחן ערוך אורח חיים סימן

והנה לענין דוד שמש רגיל דנו בזה פוסקי זמננו, האם דינו כחמה עצמה כיון שמתבשל על ידי חום השמש בעצמה ומותר, או שיש להחשיבה תולדות חמה כיון שעשוי עם טכניקות מיוחדות הגורמות לחימום המים בצורה מקסימלית, ולולא זאת כמעט ולא היו מגיעים המים ליד סולדת, (עיין בענין זה בשו"ת הר צבי, יביע אומר ח"ד סל"ד, שו"ת מנחת יצחק ח"י סי' מ"ב, שבת הלוי ה"א סי' צד, ועוד רבים) וההכרעה הרווחת היא לאסור את השימוש בדוד השמש. (אלא אם כן זה לצורך חולה או זקן או על ידי נכרי).

אולם לגבי מי ששכח ופתח את הברז של המים החמים, (בין על ידי ברז מיוחד ובין על ידי ברז עם אפשרות קור וחום) שפיר יש להקל לסגור את הברז, ואפילו שעל ידי כך נגרם שעוצר את הכנסת מים חדשים לדוד וגורם למים שכבר נכנסו על ידו (כשהוציא מים ונכנסו חדשים) להתבשל, בכל זאת יש להתיר לסגור כי זה רק גרמא בדרבנן במקום הפסד, ויש לצרף את הדעות המקילין בזה אף לכתחילה כדינו כחמה ממש, ויותר טוב אם יסגור בשינוי.

אולם כל זה דווקא בדוד שמש שלא התחמם כלל על ידי חשמל, אך באם פועל על חשמל (בויילר) אפילו שכעת כבר מכובה ורק בערב שבת היה דלוק, דינו כתולדות האור שאסור מדאורייתא, בזה אסור לחמם בו מים בשבת, ואם בטעות פתח את הברז החם אם הזרימה חזקה אסור לו לסגור את הברז, כי המים הרבים שנכנסים לדוד יצננו את החמים, [ואפילו שמיד נכנסים מתחממים, עיין בשער הציון סימן ש"ק קיא' שלוקח זמן של כדי רתיחה עד שמתבשל] מה שאין כן אם יסגור את הברז יגרום למים שנכנסו להתבשל. ואם הזרימה של המים מהברז שפתח חלשה, או לחלופין אם הדוד מים גדול מאוד עם מים מאוד רותחים, שבמקרים אלו גם אם ישאיר פתוח לא יעזור לצנן את המים שבדוד לפני שיעור של כדי רתיחה, יכול לסגור את הברז (ועדיף יותר שכן ימנע בשיעור המים המתבשלים).

העולה לדינא:

פתח בטעות את ברז המים חמים בשבת: א. בדוד שמש (שלא התחמם על ידי בויילר) יכול לסגור, ועדיף בשינוי. ב. בבוילר (אם פעל רק בערב שבת): לא יסגור עד שהמים שיוצאים כבר אינם בשיעור יד סולדת, ואז יסגור. אך אם הזרימה דקה או בדוד ענק, (שלא יעזור שישאיר פתוח לצנן את המים) יכול לסגור מיד, (ועדיף בשינוי). ג. ביונקרס שכל פעולה מפעילה חשמל ואש, אסור לסגור כלל.

טבילת כלים בכלי מתנה

לקראת חג השבועות החליט זבולון שהפעם הוא חייב לכבד את מחותנו במשלוח ברמה גבוהה לכבוד החג הקרב. לאחר לבטים רבים החליט על עוגת גבינה גדולה על מגש יקר ומפואר, אותו ירכוש לצורך מטרה זו. לאחר שהמגש נקנה, מיהר זבולון למקווה כלים הסמוך להטביל את המגש, אולם ידידו זלמן שראהו נסחב עם המגש הענק, התעניין למעשיו, ומשמע ששקנה את המגש לתת אותו במתנה למחותן, אמר לו 'אני לא כל כך בטוח שמותר לך לטבול את המגש, שמעתי פעם שיש על כך דיון, זבולון פנה למורה הוראה לשמוע ממנו מה הדין:

תשובה: בשולחן ערוך (יורה דעה סימן קכ סעיף ח') מבואר שהשואל או שוכר כלי מגוי פטור מטיבילה, אבל השואל או השוכר מישראל שקנה מגוי חייב בטיבילה, ויש אומרים שאם הישראל הראשון לקחו שלא לצורך סעודה, אלא לצורך סחורה או לשימוש בדברים שאינם מאכלים (שבאופן זה פטור מטיבילה) השואל ממנו אינו צריך להטביל.

הנה נתבאר שכלים העומדים לסחורה, יש מחלוקת (שולחן ערוך ורמ"א פסוקים מטיבילה וא"ה שמצריך טבילה) האם חייבים בטיבילה, ולגבי כלי מתנה, נחלקו הפוסקים האם נחשב ככלי סחורה, יש אומרים שנחשב ככלי סחורה (מנחת שלמה, קובץ מבית לוי) שנתבאר לעיל שמחלוקת האם חייבים בטיבילה, ויש הסוברים שכלי המיועד למתנה אינו נחשב כלל לכלי סחורה, שהרי קנייתו אינה מתייחסת לצורך עצמו כלל, ומתנה בכלים אלו כאילו אינם שלו, מה שאין כן יחיד הקונה כלי למתנה, הרי קונהו לעצמו על דעת לתת לחבירו, נחשב לכלי סעודה שחייב בטיבילה ולדבריהם הנותן יכול לטבול, ומאידך אינו רשאי להשתמש אפילו בדרך עראי לפני שיטבול.

והנה אם הנותן יטבול את הכלי, יש לחשוש שלא עלתה לו טבילה זו, שיתכן שכעת הכלי פטור מטיבילה כיון שלא נקרא כלי סעודה, ומאידך אינו יכול לתת בו אוכל בלא טבילה, משום שאולי חייב בטיבילה, מצינו כמה פתרונות בשאלה זו

א. שיכול להטבילו ולהשתמש בו פעם אחת עבור עצמו.

ב. שיקנה את הכלי למקבל על ידי שאדם אחר יזכה בו עבורו, ואז יכול להטבילו בברכה, אך פתרון זה הינו בתנאי שידוע שהמקבל צריך לכלי זה ולא יעבירונו במתנה לאחר שאם כך לא מועיל הזכיה.

אם המקבל יודע שהנותן טבל כבר כלי זה (כגון שיש בו פתק בפנים שהכלי טבול), ולא על ידי הפתרונות שהוזכרו לעיל, נראה שיכול להשתמש באוכל המונח בכלי ולא יצטרך להוציאו, ולאחר שיגמור להשתמש באוכל, יטבול הכלי בלי ברכה דדמי לנידון של כלים הנקנים עם מאכל בתוכם כגון בקבוקי יין וצנצנות קפה וכדומה, שמצינו בפוסקים שמותרים בשימוש, ויש בזה כמה דעות בטעם ההיתר להשתמש בכלי בלא צורך להריק את תכולתו מיד. דעת האגרות משה שהכלי בטל למאכל, כמו שמצינו לגבי מעשר שני, שהקנקן נקנה בכסף מעשר שני אגב היין [ולשיטתו יהיה מותר אפילו להשתמש בכלי ללא טבילה גם לאחר שנתרן מתכולתו הראשונה אמנם דעת רוב הפוסקים שצריך לטבול לפני שימוש חוזר], דעת מהרי"ל דיקסין שריקון המאכל אינו נחשב לשימוש והוא כשב ואל תעשה, [ולפי דעתו יוצא שאסור לחבר שני חצאי בקבוקים דהוי כמו שימוש מחדש].

העולה לדינא:

א. הרוצה לתת מתנה כלי עם אוכל בתוכו, יש לו שתי עצות. א. שיקנה הכלי למקבל ויכול לטבול בברכה ובתנאי שידוע שהמקבל צריך את הכלי ולא יעבירו הלאה. ב. שישתמש בכלי מעט לאחר הטבילה.

ב. המקבל מתנה כלי עם אוכל והנותן כבר טבל את הכלי (כשלא עשה עצות שבסעיף א'). לכתחילה יטבול את הכלי שוב בלא ברכה.

ג. כלים הנקנים עם אוכל בתוכם, מותר להשתמש בכלי באופן של ריקון הכלי, אך אסור למלאות את הכלי שוב, או לחבר שני חצאי בקבוקים ללא טבילה.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com